

DiákKörKép 4.

Tudományos diákköri írások a néprajz szegedi műhelyéből

TÁJ ÉS NÉPI KULTÚRA

A Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai
Tanszékének kiadványsorozata

17.

Alapító szerkesztő: JUHÁSZ ANTAL

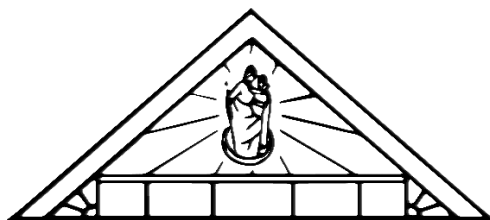
Sorozatszerkesztő: MÓD LÁSZLÓ és SIMON ANDRÁS

DiákKörKép 4.

Tudományos diákköri írások a néprajz szegedi
műhelyéből

Szerkesztette:

FÁBIÁN GABRIELLA – FRAUHAMMER KRISZTINA

SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

SZEGED
2020

A kiadvány a NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM „A hazai Tudományos Diákköri műhelyek és rendezvényeik támogatása” (azonosító: NTP-HHTDK-190007) c. pályázat támogatásával valósult meg.

A borítón: Útban Csíkszentdomokos felé, fotó: Kiss Dóra 2018.

Borítóterv: Frauhammer Krisztina

© Szerzők és szerkesztők, 2020

Táj és népi kultúra
ISSN 1785-0991

DiákKörKép
ISSN 2416-3414

Nyomdai kivitelezés:

Nyomdai kivitelezés:
Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő
Felelős vezető: Drágán György
www.innovariant.hu
<https://www.facebook.com/Innovariant>

TARTALOM

ELŐSZÓ (FÁBIÁN GABRIELLA, FRAUHAMMER KRISZTINA)	7
FÁBIÁN GABRIELLA – HABI CSILLA – KISS DÓRA	
A csíkszentdomokosi harangozás és zászlóhasználat a közösségi kultuszok szolgálatában	9
GYURIS ISTVÁN VIKTOR	
„Ez az én Oltárkám” Megfigyelések a magánszférák szakrális tárgykompozícióiról	40
KÉPMELLÉKLET	81

ELŐSZÓ

Jelen kötetünk a 2013-ban indult DiákKörKép sorozat negyedik kiadványa. A Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének oktatói azzal a céllal indították el hét éve ezt a sorozatot, hogy lehetőséget teremtsenek a Tudományos Diákköri verseny szegedi, vagy országos fordulóján részt vett hallgatók munkáinak bemutatására. Ezáltal is folytatni kívánjuk a tudományos utánpótlás ügyét, melyet elődeink és mentoraink az 1929-es tanszékalapítás óta meghonosítottak. Az elméleti oktatás mellett ezért ma is hangsúlyos szerepet kap képzésünkben a múzeumi- és terepgyakorlatokon, a tájházi revíziókon, értékfeltáró programokon való részvétel. Azt reméljük, hogy ezáltal a kultúra működését értő, azt szakszerűen feltárni és továbbadni tudó hallgatókkal gyarapíthatjuk a kultúrakutatás tudományaiban dolgozók körét.

A kötetünkben szereplő tanulmányok egy egyhetes erdélyi gyűjtőmunka részeredményeit tartalmazzák. A vallási néprajzi kutatótábor 2018. augusztus 25–31. között egy székelyföldi településen, Csíkszentdomokoson valósult meg, tanszékünk hallgatóinak és munkatársainak részvételével. Kutatásunk egy több lépésben tervezett munkaterv első fázisa, amelynek célja a katolikus papként, majd később földrajz tanárként tevékenykedő, néprajzi kutatásokkal is foglalkozó Székely László szellemi hagyatékának feldolgozása, népszerűsítése, és gyűjtéseinek részleges megisméltése, folytatása.¹ Mivel a szegedi néprajz tanszék ad helyet Székely László hagyatékának, illetve itt zajlik kéziratának gondozása is, ezt különösen fontosnak tartjuk. E munka részeként már két kiadatlan kötete is megjelent tanszékünk közreműködésével.² Jelen kiadvány egy újabb apró láncszemmel adózik a kutató emlékének.

Csíkszentdomokosi terepkutatásunknak kettős célja volt. Egyrészt lehetőséget szerettünk volna adni a hallgatóknak arra, hogy „élőben” találkozzanak a hagyományos vallási kultúrájukat még jelentős mértékben őrző falu lakóival. Másrésztől dokumentálni, rögzíteni kívántuk olyan szokásokat, értékeket, amelyek még megtalálhatók ezekből, mivel továbbörökítésükre egyre kevésbé van igény. Fontos volt az a szempont is, hogy elvégezzünk olyan kutatásokat is (természetesen

---

¹ Székely László (1912–1982) gyimesi származású pap, tanár, tudós. Erdély vallási néprajzának kutatója. 1935 és 1947 között több csíki faluban teljesített papi szolgálatot, köztük Csíkszentdomokoson is. Később tanári oklevelet szerzett, 1949-ben pedig néprajzból doktorált. Állomáshelyein értő szemmel figyelte és kutatta a falusiak vallási életét. Ezekből a gyűjtéseiből született meg 1943-ban a Csíkszeredában kiadott: *Ábítat a falum. Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához*, című kötete, melynek anyaga nagyrészt bekerült a szerző halála után kiadott nagy, átfogó monográfiába. Ennek adatai: *Csíki ábítat. A csíki székelyek vallási néprajza*. Előszó: Erdélyi Zsuzsanna – Pusztai Bertalan. Budapest, Szent István Társulat, [1995].

² T. Székely László – Czank Gábor: *Bánsági ábítat*. Szeged, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport – SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2014.; T. Székely László: *Érdekes tájak a Bánságban és környékén*. (Szerk.) Illés Mihály. Temesvár, 2012.

aktualizálva a mai állapotokhoz), amelyeket Székely László tervezett, de nem valósíthatott meg. Kutatásunk során a hallgatók saját érdeklődésüknek megfelelően választottak a vallási témák közül, és a terepen ehhez végeztek anyaggyűjtést. Közülük hárman készítettek ezekből a gyűjtéseikből diákköri dolgozatot, két témában. Gyuris István Viktor munkáját a XXXIV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia 2019 tavaszán II. helyezéssel jutalmazta. E két tanulmány átdolgozásával született meg DiákKörKép sorozatunk 4. kötete.

Mindkét tanulmány az egyhetes terepmunka során felleltározott tárgytipusok valamelyikének bemutatására és elemzésére koncentrált. Habi Csilla és Kiss Dóra írása a falu jelenlegi harangállományának és zászlókészletének történetén és leírásán keresztül vizsgálja a templomi zászlók és lobogók, valamint a harangok és a harangozás szerepét a falu vallási életében. Itt a gyűjtésünkkel felvett adatokat Fábíán Gabriella levéltári forrásokkal, és a faluban korábban végzett kutatásainak eredményeivel³ egészítette ki, teljesebbé téve a tárgyakhoz kötődő hagyományok változásának bemutatását. Gyuris István Viktor írása tizennégy háztartásban és egy üzlethelyiségben fellelhető kegytárgyakat veszi számba. Arra keresi a választ, hogy ezek a tárgyak, hogy alakítják az egyéni élet terét, illetve hogyan és hol jelennek meg a személyes lakótérben. Írásában bemutatja azt is, hogy az ezekből a tárgyakból berendezett kompozíciók (házi oltárok, oltárkák) milyen funkciókkal töltődnek fel a használat során. Mindkét dolgozatot egy nagyon részletesen adatolt tárgyleltár zár, amit kiemelt értéknek tartunk, hiszen kevés olyan hely van, ahol még lehet ilyen adatokat felvenni, és így ritkán kerülnek ezek a tárgytipusok a kutatások fókuszába.

Örömünkre szolgál, hogy a terepen elvégzett munkánk eredményeit a nagyközönség előtt is bemutathatjuk. Hálával és köszönettel tartozunk a helyi önkormányzatnak és mindazoknak a csíkszentdomokosi adatközlőknek, segítőknek, akik hozzájárultak kutatásunk és e kiadvány megvalósulásához. Kiadványunk a NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM „A hazai Tudományos Diákköri műhelyek és rendezvényeik támogatása” (azonosító: NTP-HHTDK-19-0007) c. pályázat támogatásával valósult meg.

Szeged, 2020. március 31.

Fábíán Gabriella és Frauhammer Krisztina
a kutatás vezetői és a kötet szerkesztői

---

³ Fábíán Gabriella 1994 óta, kisebb-nagyobb megszakításokkal a falu vallásos életének kutatásával foglalkozik.

A CSÍKSZENTDOMOKOSI HARANGOZÁS ÉS ZÁSZLÓHASZNÁLAT A KÖZÖSSÉGI KULTUSZOK SZOLGÁLATÁBAN

Dolgozatunkban a székelyföldi Csíki-medence Csíkszentdomokos nevű településének templomi harangjait és zászlóit szeretnénk bemutatni, rámutatva e tárgyak vallási életben betöltött szerepére.

Csíkszentdomokos népének életében a mindennapok elválaszthatatlanok a vallásos élettől, a vallás, a szentek tisztelete átjárja, mozgatórugója a mindennapoknak. A római katolikus közösség életében fontos szerepet tölt be a falu közepén álló egyetlen⁴ templom. Nem csak térben középpontja a hatalmas kiterjedésű falunak, hanem a hozzá kapcsolódó szokásokkal szellemi értelemben is a falu közösségének középpontja, központja. Nem egyszerűen egy épület, hanem a vallásgyakorlat tere, egyúttal minden vallási szokás, esemény meghatározó pontja. A benne lévő tárgyak a vallási élet egyértelmű velejárói, így a zászlók és a harangok is. Innen indul a búcsús menet, itt történik a keresztelő, itt kötnek házasságot, néhány évtizede még a halottat is bevitték a templomba a temetőbe vitel során. Ezen események során kiemelt szerepe van mind a harangoknak, mind a templomi zászlóknak. A harangok hangja, a zászlók látványa újra és újra emlékezteti az embereket vallásuk megélésére, kultuszaik kifejezésére.

Dolgozatunkban Csíkszentdomokos közösségi kultuszgyakorlatának példáján szeretnénk rámutatni e két tárgy vallási életet és mindennapokat szervező funkcióira. Szeretnénk bemutatni, hogy a harang nemcsak szerkezetet ad a napnak, a hétnek, sőt az évnek is, hanem a tájékoztatás, híradás eszköze is. Minden megszólalásakor az egész közösség tudtára hoz valamit, nem véletlen a messzire eljutó hangereje. Vallási szerepe is jelentős, hiszen a liturgikus naptárhoz igazodva hívja a híveket templomba, illetve otthoni áhítatra. Ugyanez a helyzet a zászlók esetében is, itt is felfedezhetjük ezek szakrális és profán funkcióit. Jellemzően egy-egy közösséget jelképeznek, legyen szó falusi, vallási, vagy akár céhes közösségről. Célja éppen abban valósul meg, hogy egy másik búcsús menetet tájékoztassanak arról, hogy honnan érkeztek a zászló mögött felsorakozók. Ezt szolgálja például a zászló látványa, amely a harang hangjához hasonlóan, messziről is felismerhetővé és azonosíthatóvá tesz egy-egy csoportot. A zászlók képi ábrázolásai utalhatnak a szent helyi tiszteletére, áhítati formáira.

A vallási néprajzi kutatások nem gyakran foglalkoznak ezekkel a tárgyakkal. Leginkább történeti szempontból, vagy egy-egy szokás kellékeként, velejáróiként írnak róluk. Dolgozatunkban történeti bemutatásuk és leírásuk mellett szeretnénk a közösségi kultuszokban betöltött szerepükkel is foglalkozni. Így például a falu és a

---

⁴ A falu távol eső részein, „a végeken”, Sárosúton és Bánosban imaházak is működnek.

hívók közösségének legfontosabb kultuszgyakorlataihoz, a szentmisékhez, körmenetekhez, búcsúkhoz kapcsolódó funkcióikkal, a közösség által tisztelt szentek kultuszának e tárgyakban való visszatükröződéssel, valamint a közösség mindennapi életének szakralizálásában játszott szerepükkel.

Közösségi kultusz alatt azt a nyilvános tiszteletadást⁵ értjük, amelyet egy közösség, azaz például egy falu népe, egy társulat tagjai, egy felekezet hívói – esetünkben Csíkszentdomokos katolikus közössége – együtt, egységként végez, a cselekvés során magára egyként tekint. Ide soroljuk a szentmisét, a búcsújárást, a körmeneteket és a temetést mint fő példákat. Ezek az események fogják alkotni a dolgozatunk vezérfonalát. Ilyen közösségi kultuszok szolgálatában áll mind a harangozás, mind a zászlóhasználat, amelyek magukban is olyan elemei a vallásos életnek, amelyek a közösségben nyerik el értelmüket. Esetünkben a közösségi kultusztárgy kifejezés azonban nem fedi le egészében a szerepkörüket, tárgyi mivoltuk mellett a használatukban, a hozzájuk fűződő szokásokban bontakozik ki teljességében funkciójuk.

A munkánkban bemutatásra kerülő eredményeink alapja az előszóban említett, 2018. augusztus 25. és szeptember 1. között végzett egyhetes, intenzív terepkutatás. A kutatás alatt félig strukturált interjúkat készítettünk, valamint leltárba vettük és leírtuk a zászlókat és harangokat.⁶ Összesen húsz interjút készítettünk zászlókészítőkkel, harangozókkal, ezek leszármazottaival, illetve olyanokkal, akik emlékeznek még a régi, maitól eltérő szokásokra is.

Csíkszentdomokos vallási élete

A falu Székelyföld úgynevezett „szentföldjeinek”⁷ egyikén fekvő település, ahol a lakosság a reformációt követően is megmaradt eredeti hite mellett. Felekezeti és etnikai homogenitását napjainkban is őrzi,⁸ máig aktívan gyakorolja vallási hagyományait, megüli az egyházi év ünnepeit. Őriz olyan liturgikus hagyományokat, amelyeket a Gyulafehérvári Egyházmegyében általánosan már nem gyakorolnak, mint például az adventi hajnali misék, a *roráték*, vagy a húsvéti szent három napon énekelt Jeremiás siralmi, a *lamentációk*. Találkozhatunk több olyan közösségi ájtatossággal – nagybőjti keresztút, Szent Antal kilenced, különböző szentségimádási gyakorlatok –, amelyet nemcsak a templomban, hanem magánházaiknál is végeznek. Természetesen vannak olyan vallási hagyományok is –

---

⁵ DIÓS 2007. 531–534.

⁶ A leltár eredményeit a függelékben közöljük, táblázat és képek formájában.

⁷ Székely László három ilyen területet említ, a nyárádmenti, a csíki és a háromszéki „szentföldet”. SZÉKELY [1995]. 5. A gyulafehérvári egyházmegye ezek mellett még egy negyedik – Székelyudvarhelytől keletre és északra fekvő falvak – olyan szigetet is számon tart, ahol a reformáció után a lakosság katolikus maradt. LÉSTYÁN 1992. 26–27.

⁸ 2011-ben a falu lakossága 6110 fő volt, ebből 5908 fő (96,7%) római katolikusnak vallotta magát. Magyarok a lakosság 96,7 %-a tartotta magát, azaz 5906-an. Az adat forrása: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala/> hozzáférés: 2019. 12. 20.

például húsvéti határkerülés, Szent József kilenced, Keresztelő Szent János napi *álélzás*⁹ –, amit Székely László élő gyakorlatként leírt, de napjainkban már nincsenek életben. Újabb kialakult kultuszokkal is találkozhatunk, mint például a falu szülöttjének, Márton Áron püspöknek (1896–1980)¹⁰ a tiszteletével. Az egyházfő emlékének ápolása, személyiségének megismerése és népszerűsítése céljából, 2010-ben múzeum is létrejött a faluban.¹¹ A már életében szentként tisztelt püspöknek főleg betegségben kéri közbenjárását, ima kilencedek, litániák, rövid fohászok végzésével. Egyesekben megfogalmazódik az a remény is, hogy éppen szülőfalujában fog megtörténni az a csoda, aminek a segítségével boldoggá avatása megvalósul.

A vasárnapi misehallgatás jelenleg is általánosan fontos a falui lakóinak, amit a terepkeresés során személyesen is megtapasztalhattunk. Hétköznapokon csak a plébániatemplomban, hétféteken a falu távol eső részein, Sárosúton és Bánosban, a „végeken”, „széleken” kialakított imaházakban is tartanak misét.¹² Így hétköznap általában két,¹³ vasárnap öt¹⁴ szentmisét végeznek. A misemondatásnak, ahogy korábban,¹⁵ napjainkban is nagy jelentőséget tulajdonítanak, egyénileg és közösségleg is végeztetik, legtöbbször alkalommal a halottaikért, de az élőkért, valamint új élethelyzet, nehézségek kedvező alakulásáért is.

Az 1990-es évek eleje óta a faluban meglepedett, Szent Ignác lelkiisége szerint élő segítőkészségek is hatással vannak a falu vallásos életére. A rendház Árpád-házi Szent Margit tiszteletére felszentelt kápolnája is egyik helyszíne az egyházközségben szerveződő vallási eseményeknek.¹⁶ A hitéletet több vallási társulat – Kolping Család, Skapuláré Társulat, Kamillianus Családok, Házasság Hétféte, Élő Rózsafüzér

---

⁹ Ilyenkor zöld ágakból imasátrakat építettek a faluban, délelőtt ezekben fogadták az énekes-dramatikus jelenetüket előadó, "angyalozó" gyerekcsoportokat, este pedig ezekben imádkoztak. A szokásról lásd: SZÉKELY [1995]. 205–208.; BALÁZS 2012. 355–390.

¹⁰ Márton Áron püspök 1939–1980 között vezette a Gyulafehérvári Egyházmegyét. Püspöki feladatainak példaértékű ellátásáért, a történelem viharaiban tanúsított helytállásáért, embertársaiért vállalt áldozathozataliért egyházmegyéje az 1989-es politikai változások után rögtön kezdeményezte szentté avatását.

¹¹ A múzeumnak külön honlapja is van, lásd: <http://www.martonaronmuzeum.ro/> hozzáférés: 2020. 01. 20.

¹² A lakóházakból kialakított imaházak működésére az egyházmegyei főhatóság 1970-ben adott engedélyt (49/1970). Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár (a továbbiakban GYFL) Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár (a továbbiakban CSGYL). A csíkszentdomokosi plébánia iratai 1722–2007 (a továbbiakban 562). Plébániai iratok 1746–2001 (a továbbiakban 562/b). Segédletek. 2. doboz. b. kötet.

¹³ Hétfőn, szerdán és pénteken reggel két, kedden, csütörtökön és szombaton este egy misét tartanak.

¹⁴ Hármalt a plébániatemplomban, egyet-egyet az imaházakban. Az utóbbi helyszíneken, mise helyett a segítőkészségek igeliturgiát is szoktak végezni.

¹⁵ A misemondatás gyakoriságát Székely László is megemlíti, röviden bemutatva, hogy azokat akkor milyen szándékkal végeztették. Lásd: SZÉKELY [1995]. 42–43.

¹⁶ Tevékenységükről lásd BALÁZS 2006. 220–221.; http://segitonoverek.info/?page_id=85 hozzáférés: 2020. 01. 25.

Társulat – működése színesíti. A legnagyobb múlttal¹⁷ és létszámmal¹⁸ a Rózsafüzér Társulat rendelkezik, amelynek napjainkban is több mint 40 csoportja van. Vezetőik máig fontos szerepet játszanak a faluközösség és az egyházi vezetők közötti kapcsolattartásban, valamint az emberi életfordulókhoz (születés, házasság, halál) kapcsolódó imádkozási alkalmak megszervezésében és lebonyolításában.

Csíkszentdomokos életében ma is kiemelt jelentőségűek azok az egyházi ünnepek, amelyek liturgiájához körmenet, úgynevezett *kikerülés* kapcsolódik. Napjainkban Gyertyaszentelő Boldogasszony napján és virágvasárnap a templom körül, körmeneti kellékek nélkül tartják meg ezt a szertartást. A Szent Márk napjához kapcsolódó búzaszentelő körmenet alkalmával a határbeli búzatablák megáldása napjainkban mindig ugyanazon, a plébániatemplomtól a temető közelében állított határbeli keresztig tartó útvonalon történik. Régebben a határ más égtájain fekvő keresztfákhoz is kivonultak. Székely László a napjainkig fennmaradt Szabók keresztfáját említi ilyen szakrális elemként.¹⁹ A búzaszentelés napja jelenleg egyben egy újabb keletű ünnep alkalma is, ez a *szőltesek vasárnapja*, amikor sok résztvevő népviseletbe öltözik. *Szétségi körmenet*et úrnapján és nagyszombaton tartanak.²⁰ Ezek útvonala mindkét ünnepen ugyanaz, a falu központjában, a plébániatemplomtól a főútig tesznek meg egy körutat.

Csíkszentdomokos vallási életében fontos szerepet játszanak a búcsúk, a falu közössége számos búcsújáráson vesz részt, lehetőségétől függően. Ezek az eseményeken – a körmenetekhez hasonlóan – mind a zászlók, mind a harangok fontos szerepet töltenek be.

Magához a faluhoz is több búcsús alkalom kötődik. Elsőként a falu templombúcsúját említjük, amelyet Szent Domokos napján, augusztus 8-án tartanak. Erre az alkalomra a faluból elszármazottak közül is sokan hazatérnek. A felcsíki papság és a szomszédos egyházközösségek hívei is nagy számban képviseltetik magukat ezen az ünnepen, a közelebbi falvakból még a közelmúltban is gyalogosan, zászlóval érkeztek.

A falut ért természeti csapások következtében Pádúai Szent Antal (június 13.), valamint Szent Illés napja (július 20.) a falu fogadott ünnepei. A két ünnep pontos keletkezési ideje nem ismert, a helybeliek nagy múltra visszatekintő hagyományként emlegetik. Az egyik alkalommal villámcsapás következtében elpusztult a falu Garados hegyén legelésző állatállományának jelentős része, a másik alkalommal nagy szárazság következtében tűzvész pusztított a falu egy részét, Alszeget. Nagyobb kultusza a Szent Antal napi fogadalomnak lett, a szerencsétlenség helyszínére kálvária is épült, ahol a szent ünnepén minden évben keresztutat végeznek.²¹ 2009-ben a 14 stáció – jelenleg kőből, korábban fából készült állomások – alkotta szakrális tér egy fából faragott Szent Antal szoborral bővült, amit egy

---

¹⁷ Egy 1902-ben készült egyházmegyei összeírás szerint már a 20. század elején működött a faluban, 220 taggal. GYÉL. Püspöki (Érseki) Hivatal iktatott iratai (1224) 1729–2000 (a továbbiakban I. 1/a). 1061. doboz. 23 csoport. 1803/1902.

¹⁸ 1996-ban a falu női lakosságának 50%-a volt rózsafüzér társulati tag. FÁBIÁN 2005. 418.

¹⁹ SZÉKELY [1995]. 237.

²⁰ Olyan körmenet, amelyben monstranciában, baldachin alatt az Oltáriszentséget is viszik.

²¹ A kultuszról részletesebben lásd FÁBIÁN 2018. 109–113.

csíkszentdomokosi férfi a szentnek tulajdonított meggyógyulásáért készített és ajándékozott az egyházközségnek.

1599-ben Csíkszentdomokos határában, Pásztorbükkben Báthori András (1563–1599) fejedelem gyilkosság áldozata lett.²² Az esemény feltételezett helyszínén emlékkeresztet, majd kápolnát is állítottak, az elsőt 1905–1906 között, a jelenlegit 2012-ben. Régebben Mindenszentekkor, az utóbbi időben október második vasárnapján ide jönnek bűnbánó zarándoklattal a falu lakói, hogy megemlékezzenek a fejedelem haláláról.²³

A harangok a vallási életben – történeti áttekintés

A harangok és a zászlók a középkor óta részei a vallási életnek és az egyházak felszerelésének. Közösségi kultuszok tárgyaiként az emberek életének közös pontjai, összetartó, rendszabályozó erői.²⁴ Mindkét tárgycsoport legfőbb tároló- és használati helye a templom volt. A harangok leggyakoribb előfordulási helye csak a 20. században lett egyértelműen a templomtorny, korábban a templomon kívüli elhelyezkedésük volt a jellemzőbb.

Legalapvetőbb funkciójuk az ókor óta a hang általi tájékoztatás, figyelemfelhívás a hangerő, a ritmus, a megszólaltatási mód, azaz húzás, ütés, félreverés segítségével. Szakrális szerepüket a középkorban nyerték el, ekkortól funkciójuk kiegészült a hívek istentiszteletre hívásával.²⁵

Az, hogy ez hogy történik, különbözően szabályozzák az egyes egyházak és felekezetek. A Nyugati egyházban elsőként Sabinianus pápa (604–606) rendelete fogalmazta meg a nappal négyszeri, éjjel háromszori harangozás által történő istentiszteletre hívást.²⁶ A Keleti egyházakban bő két évszázaddal később terjedt el a szokás, amely ahhoz az eseményhez köthető, amikor I. Orso velencei dózse Baszileiosz bizánci császárnak ajándékozott 12 bronz harangot 871-ben.

A felszentelt harangok használatára a 12. század óta kötelez a keresztény egyház.²⁷ Erre pontos egyházi szabályzat is létrejött, ami kitér a harangok hangjára, készítésére, a harangok szentelésére és megáldására, valamint a harangozási alkalmakra. A harangok számát nem határozták meg, de fontos volt, hogy a hangjuk

---

²² A bíboros, aki Báthori István lengyel király unokaöccse volt, hét hónapig volt Erdély fejedelme. 1599-ben a sellenbergi ütközetből menekülő kardinálist az őszi szabadságjogukban megsértett székelyek Csíkszentdomokos határában, Pásztorbükkben fogták el és fejezték le. Az esemény történelmi vonatkozásait és szakirodalmát lásd MAGYAR 2012. 54–65.; BALÁZS 2015b. 132–134.

²³ A Báthori-búcsúról részletesebben lásd MAGYAR 2012. 126–147.; BALÁZS 2015b.

²⁴ BARNA 2000. 130.

²⁵ Az ősegyházban ugyanis a híveket egyenként hívták az istentiszteletre. Később trombitász jelezte a szertartás kezdetét. A kolostorok kezdtek először csengettyűket használni, hogy jelt adjanak a felkelésre, imára és étkezésre. Ez szolgált a templomi gyakorlathoz is mintául. MIHÁLYFI 1933. 302–303.

²⁶ TAKÁCS 1998. 589–591.

²⁷ KÓSA – PALÁDI – HOPPÁL 1979. 468.

összhangban legyen, például C, D, E hangolásban, amelyet a harangöntő mesterrel kötött szerződésben kellett meghatározni.²⁸

A templomi harangok történetében kiemelten kell foglalkoznunk a harangszenteléssel, ami nagyon fontos szerepű. *Harangkeresztelésnek* nevezik, és azt a szertartást jelöli, amikor egy-egy szent vagy vértanú nevére megkeresztelik a harangot. Ez által a harang, a templom és a közösség is a védőszent virtuális birtokává válik. A harang nevét általában fel is tüntetik a külső oldalán.²⁹ Az első harangkeresztelés 968-ban történt, amikor XIII. János pápa a Keresztelő Szent János nevet adta a lateráni bazilika egy harangjának. Feltehetően ehhez kapcsolódóan terjedt el ez a liturgiai gyakorlat. A szenteléskor a harangot szentelt vízzel megmossák, kívülről betegek olajával, belülről pedig krizmával (szent olaj) rajzolnak rá keresztet, és megtömjénezik.³⁰ 1615-ben foglalták törvénybe, hogy a harangot nem szabad felhúzni a templomtoronyba, amíg meg nem szentelték.³¹ Megszentelni csak liturgikus célokat szolgáló harangokat lehet, profán célra, azaz városházára vagy kikötőbe legfeljebb a megáldást engedélyezik.

A templomi harangozás hagyományos alkalmainak is megvannak a vonatkozó egyházi előírásai. Így például a szentmise kezdetekor mindig harangozni kell, vasárnap és ünnepnapokon háromszor is, amelyeket *első-, második- és beharangozásnak* neveznek. Nagyobb ünnepek kezdetét, mint az advent és a nagybőjt, szintén harangozással jelzik. Harangoznak körmenetekkor az induló, az érkező és az elhaladó körmenetek számára is, valamint megyéspüspök fogadása alkalmával. Napjában háromszor, hajnalban, délben, valamint este az Úrangyala imádkozására is figyelmeztet a harang. Az egyházi törvénykönyv előírása szerint ezeken kívül a szentmise alatt az úrfelmutatáskor, a nagycsütörtöki és nagy pénteki szentmise Glóriája alatt, illetve halálesetkor, temetéskor is harangozni kell. Régebben szokásban volt, hogy amikor az Oltáriszentséget beteghez vitték, vagy valaki haldoklott, illetve nagy vihar jött, akkor is harangozni kellett, azért hogy a híveket ezáltal is imára buzdítsák.³² Utóbbi előírás fogadtatása nem volt egységes, több helyen feledésbe merült, máshol egyenesen megtiltották a vihar elleni harangozást, hogy elejét vegyék az ezzel kapcsolatos hiedelmeknek.³³ A legváltozatosabb képet a halottra harangozás szokása mutatja, amely tájanként, de tájon belül, falunként is eltérő, és függ az adott templom harangjaitól és a helyi hagyománytól is. A

---

²⁸ A harangok elkészítése nehéz feladat, ezért külön mesterségnek számít. A mesternél a rendelő választhatott a kész harangokból, vagy rendelést adhatott le a saját igényei szerint. Ez esetben maga határozhatta meg a harang méretét, hangolását és a díszítést, feliratokat. Utóbbiak a 11–12. század során kezdtek elterjedni, a készítő és készítettő neve, a készítés éve, a harang neve, illetve szent szövegek kerültek a harangokra latin, később magyar nyelven. Díszítés jelenhetett meg a harang peremén és a test külső oldalán, ornamentális vagy szentet ábrázoló formában. Az öntés során készülhetett domború minta, utólag karcolással is megoldották. MIHÁLYFI 1933. 304.; BARNA 2000. 141.; PATAY 1977.

²⁹ BARNA 2000. 135–140.

³⁰ MIHÁLYFI 1933. 304.; B. HORVÁTH – TAKÁCS 1998. 596–597.

³¹ B. HORVÁTH – TAKÁCS 1998. 596–597.

³² Mihályfi Ákos 1933-as *A Nyilvános istentisztelet* című művében ezek az alkalmak még előírtként szerepelnek. MIHÁLYFI 1933. 305–306.

³³ TAKÁCS 1998. 589–591.

halálesetről hírt adó harangozás történhet a halál után közvetlenül, vagy az azt követő déli harangszó után. A halott neme, kora, vagyoni helyzete, a rokonok kívánsága, a helyi szokás, a halál neme is meghatározhatja ennek módját, hangzását, időtartamát, amely gyors hírül szolgál az értő fülek számára.

A kötelező alkalmak mellett tiltások is ismertek a harangozás kapcsán. Mihályfi Ákos 1933-as leírása szerint például világi célokra nem volt szabad meghúzni a harangokat, kivételt ez alól a szükséghelyzetek (tűzvész, árvíz, idegen katonai támadás), a jogszokások és a püspök által engedélyezett alkalmak képeztek csak.³⁴ Nem harangozhattak a nagyhét utolsó három napján sem, amikor az egyház gyászának szimbólumaként elnémulnak, *Rómába mennek* a harangok. Nagycsütörtök az utolsó vacsora, Jézus elfogásának napja, a húsvéti szent három nap első napja. Ezen a napon az esti ünnepélyes mise során a Glória megszólalását harangzúgás, csengőszó és orgonakíséret követi, majd a könnyörgés kíséret nélküli népénekkal ér véget. Ezt nevezi úgy a néphagyomány, hogy a harangok Rómába mennek. A jelenségre többféle magyarázat él a nép körében. Egyesek szerint Jézust mennek gyászolni, mások szerint Róma a világ szíve, ahonnan az egész Földre elhallatszik a harangok hangja. Ezzel összefüggésben néhány helyen a feltámadáskori harangozást Rómából vélik hallani.³⁵ Ezekon a napokon a *kereplő* látja el a harangok szerepét. Ez egy fából készült kattogó, csattogó hangot kiadó eszköz, amely a három szent napon a harangokat és a csengőket helyettesíti.³⁶

A harangozás itt vázolt rendjének kialakulása is több évszázados történet. A napi háromszori harangozás a legalapvetőbb forma, ez a hét napjától, az év időszakától, minden szertartástól független szokás. Ezek közül legkorábbi adat az esti, Úrangyala imádságra történő harangozásról van, ami egészen a 13. századig nyúlik vissza. A hajnali harangszó a 15. századból ered. E két harangozás időpontja évszakfüggő, a Nap járásával változik, a munka kezdetét és végét jelzi. A déli harangszó 1457 óta emlékeztet az 1456-os nándorfehérvári győzelemre III. Callistus pápa utasítása értelmében.³⁷

Végül a harangozás történeti vonatkozásai mellett, utalnunk kell a harangozással kapcsolatos folklór adatokra is. Több hiedelem is kapcsolódik hozzá, így például volt olyan elképzelés, hogy a boszorkányokat arról is fel lehet ismerni, hogy a déli harangszókor a seprővel birkóztak, viaskodtak vagy arról, hogy karácsonykor az éjféleli mise idején csak a harangozás után mentek be a templomba (mert a néphit szerint odabent nem hallgathatták a harangszót). A halál előjelei között is említik a harangozást.³⁸ A harangok a mindennapi élet szerves részeként helyet kaptak szólásokban, a népköltészetben is. Ennek különleges megnyilvánulási formái a hangutánzó mondókák. Balladákban, népdalokban és imádságokban szintén megjelenik a harang, de találkozhatunk vele párválasztó jóslásokban is.³⁹

---

³⁴ MIHÁLYFI 1933. 302–309.

³⁵ DIÓS 2004. 486–488.

³⁶ DIÓS 2001. 548.

³⁷ BÁRTH 1990. 349–350.

³⁸ PALÁDI – KÓSA – HOPPÁL 1979. 468.

³⁹ BALÁZS 1982. 2.

A csíkszentdomokosi templom harangjai

Az egyházközség eddig ismert legkorábbi harangja 1659-ben készült.⁴⁰ A 28 forintba kerülő rézharangot Brassóban öntették.⁴¹ 1731-ben két felszentelt harang meglétét említik, egy két mázsás nagyharangét és egy másfél mázsás kisharangét.⁴² Az 1795–1802 között épült, a korábbinál jóval nagyobb méretű templomba új harangokat készítettek.⁴³ A régebbieknek nem ismert mi lett a sorsa, akár azok újraöntésével is készülhettek az újabbak. 1802-ben és 1807-ben⁴⁴ brassói, 1805-ben sepsiszentgyörgyi harangöntőkkel szerződtek. Az 1802-ben készült nagyharang a templom védőszentjével azonos Szent Domonkos, az 1807-ben öntött középső harang Szent Sándor pápa és vértanú, az 1805-ös kisharang Szent Mihály arkangyal titulust kapott. Az akkori harangállomány részét képezte egy 1806-ban vásárolt lélekharang is, amit a szentély fölött épült huszártoronyban helyeztek el.⁴⁵ A harangokat, az 1817-es vizitációja alkalmából, Rudnay Sándor püspök a templommal egyszerre szentelte fel. Az 1866-os egyházlátogatási jegyzőkönyvben egy olyan csengettyűről is szó esik, amelyik a toronyórával összehangoltan működött,⁴⁶ segítve azt, hogy ne csak mutassa, hanem ütésekkel jelezze is az órát. Az 1906-ra felépült pásztorbükki kápolnába a rá következő évben három gyimesi házaspár adományozott két harangot.⁴⁷

A harangállományban nagy változást idézett elő az első világháború idején megvalósult, hadi célokat szolgáló rekvirálás. Az egyházmegye akkori püspöke, gróf Mailáth Gusztáv Károly az állami hatóságok nyomására 1915-ben elrendelte a fémtárgyak begyűjtését és ennek érdekében a harangok összeírását.⁴⁸ A felcsíki főesperesi hivatalba küldött csíkszentdomokosi kimutatás a templomban három, a pásztorbükki kápolnában két „nem régi”⁴⁹ harangot tüntetett fel.⁵⁰ Az 1916.

---

⁴⁰ BENKÓ 2002. 41.; VESZELY 1860. 148.

⁴¹ VESZELY 1860. 148.

⁴² KOVÁCS – KOVÁCS 2002. 124.

⁴³ A 19. század eleji vizitációs jegyzőkönyvek rendre mind megemlítik ezeket a harangokat. A legrészletesebb adatokat, ahogy Bálint Lajos, a falu egykori plébánosa is említi, az 1823-as közöl. Gyulafehérvári Érseki Levéltár (továbbiakban: GYÉL) *Visitationes Canonicae*. Csíkszentdomokos. 1816[3]; 1823. 9–10.; 1831. 2–3.; BALÁZS 2006. 215.

⁴⁴ A Bálint Lajos adatai alapján összeállított egyházközség történetben tévesen 1804 szerepel. Vö. GYÉL. *Visitationes Canonicae*. Csíkszentdomokos. 1823. 9.; 1831. 2.; BALÁZS 2006. 215.

⁴⁵ GYÉL. *Visitationes Canonicae*. Csíkszentdomokos. 1823. 10.

⁴⁶ GYÉL. *Visitationes Canonicae*. Csíkszentdomokos. 1866. [2].

⁴⁷ Bálint Lajosnak, a falu egykori plébánosának adatait idézve Magyar Zoltán két házaspárt említ. A *Historia Domus*ban azonban három házaspár neve van megőrkítve: Tankó György Czifra és neje Antal Erzsébet; Tankó Imre Nákó és neje Tankó Teréz, Tankó János Nákó és neje Tankó Ilona. Vö. Csíkszentdomokosi Római Katolikus Plébánia. *Historia Domus*. 1907.; MAGYAR 2012. 133.

⁴⁸ TAMÁSI 2009. 57.

⁴⁹ Az akkori rangsorolás szerint az 1700 előtti, és főleg a középkori harangok számítottak „régieknek” és értékeseknek.

⁵⁰ GYFL CSGYL. A csíksomlyói plébánia iratai /1653/ 1739–2003. (a továbbiakban 561) Plébániai és főesperességi iratok 1762–2002 (a továbbiakban 561/b). 18. doboz. 197/1915.

augusztus 4-én bekövetkezett rekviráláskor az öt harangból egyet őrizhettek meg.⁵¹ Ez a Szent Domonkos harang volt, mivel még napjainkban is a harangállomány része. Az egyháztanács az 1922. július 9-i gyűlésén határozta el,⁵² hogy az „egyedül, árván kongó harang mellé” egy új harangot vásárol. E célból adománygyűjtést szerveztek a faluban és a begyűlt adományokból végül két harangot rendeltek. Ezeket még ugyanabban az évben megöntötték és használatba vették.⁵³ Az új harangok nem voltak hosszú életűek, a 240 kg-os 6-7, a 160 kg-os 34 évi használat után megrepedt, így 1956-ban az egyházközségi gondnokság úgy döntött, hogy ezek helyett új harangokat öntet.⁵⁴ A faluban ezúttal is gyűjtést szerveztek, a harangok 1957. januárjában el is készültek, felszentelésükre ugyanez év február 17-én került sor. A korábbi repedt harangokból öntött 440 kg-ost nagyharangként, Jézus Szent Szívének, a 184 kg-ost kisharangként, Szűz Mária Szepplőtelen Szívének a tiszteletére szentelték fel.⁵⁵ Középső harangként továbbra is az 1802-ben készült Szent Domonkost használták. Az új harangok azonban túl tompa hangúra sikerültek, egy kilométernél tovább nem hallatszottak, ezért 1984-ben úgy döntöttek megpróbálják a nagyobbikat egy „komoly, nagy harangra” cserélni.⁵⁶ Ezúttal a németországi Passau városának Caritas szervezete ajándékozott harangot az egyházközségnek.⁵⁷ A passau-i Perner harangöntődében készült, 1112 kg-os bronzharangot Alexandriai Szent Katalin tiszteletére szentelték fel 1987. december 13-án.⁵⁸ A Jézus Szíve harangot a marosfői egyházközségnek ajándékozták. Az új nagyharang sem volt hosszú életű, 2006-ban megrepedt. Újraöntése a helyiek anyagi támogatásával ugyanannál a harangöntő cégnél valósult meg. A korábbi harang titulusával, 2007. december 13-án szentelték fel.⁵⁹

Pásztorbükkön a 2012-ben emelt kápolnába Lázár Imre, székelyudvarhelyi harangöntő adományozott harangot. De mivel ott nem lett volna biztonságban, 2013-ban az akkor újonnan felavatott ravatalozó tornyában helyezték el.

---

⁵¹GYÉL. Püspöki Hivatal iktatott iratai. 1407. doboz.

⁵²GYFL CSGYL. 562. Tematikusan rendezett kötetek 1722–1998 (a továbbiakban 562/f). 3. doboz. b. kötet.

⁵³Ennek bizonyítéka egy 1922. szeptember 4-én iktatott meghívó (317/1922), amelynek tárgya a harangok szerződéseinek és számláinak a megbeszélése volt. GYFL CSGYL. 562. Segédletek. 1746–1977. 1. doboz. d. kötet.

⁵⁴Vö. GYFL CSGYL. 562. 562/b. 17. doboz. 11/1957.; GYFL CSGYL. 562. 562/f. 3. doboz. c. kötet.

⁵⁵Vö. GYFL CSGYL. 562. 562/f. 3. doboz. c. kötet.

⁵⁶GYFL CSGYL. 562. 562/b. 21. doboz. 162/1984.

⁵⁷Vö. GYFL CSGYL. 562. Gazdasági iratok. 6. doboz. Haranggal kapcsolatos iratok 1984–1987.

⁵⁸Vö. GYFL CSGYL. 562. 562/f. 3. doboz. g. kötet. 15.

⁵⁹Csákszentdomokosi Római Katolikus Plébánia. Historia Domus. 2007.

A harangozás szerepe a mindennapi vallásos életben

Az egyházközség harangozói

Habár napjainkban a harangok villamosítása miatt egyre inkább jelentőségét veszíti a több évszázadig megbecsült egyházi tisztség, Csíkszentdomokoson, és talán a székelyföldi egyházközségek többségében, még napjainkban is igénylik harangozó foglalkoztatását. A gyulafehérvári egyházmegyében sok helyen ugyanazon személy látta el a harangozói és a sekrestyés feladatokat. Csíkszentdomokoson írott forrásokkal is igazolható, hogy a 20. században mindvégig egy személyt töltötte be ezeket a tisztségeket. Habár a hivatalos iratokban a *harangozó-sekrestyés* megnevezés szerepel, a mindennapi szóhasználatban csak *harangozó*ként emlegetik őket. A harangozó az egyházközség alkalmazottja, feladatkörének ellátásáért fizetést és harangozói lakást kap, az ehhez tartozó földterületeket is használhatja. A jelentkezők közül az egyháztanács választja ki a megfelelő személyt a tisztség betöltésére. Jelenleg is összetett hatásköre van. A harangozás mellett feladata a templom és környéke, illetve a raktár és ravatalozó takarítása, rendben tartása, a kellékek előkészítése – a misékre, körmenetekre, búcsúkra, temetésekre –, a papok segítése a liturgiában és az ájtatosságokon, az oltárok gondozása, a ruhák, papi ingek, az oltárterítők mosása, vasalása, ünnepekkor a szent tér díszítése, a ministránsok felügyelete. Régebben ez még együtt járt a toronyóra gondozásával, karbantartásával, az orgona fűjtatásával, a beteghez gyalog menő pap kísérésével.⁶⁰

A tisztség betöltésére ugyan egy személyt alkalmaztak, de a feladatok ellátása a velük élő családtagokat is igénybe vette, a lelkiismeretes munkavégzésért az egész család felelősséggel tartozott. Hosszú ideig tartó harangozás esetén a szomszédság, a ministránsok segítségére is szükség volt. A 20. század folyamán Csíkszentdomokoson kilenc harangozó tevékenységére vonatkozóan sikerült adatokat gyűjteni.

1. Kristály G. Péter: ? 1918 ?
2. Szabó Gergely: 1928–1958
3. Szabó Gergelyné Zsuzsanna: 1958–1967
4. Máthé János: 1967–1973
5. Kurkó Gizella: 1973–1990
6. Bara Péter: 1990
7. Szakács László: 1990–1991
8. György Magdolna: 1992–2006
9. Kedves Magdolna: 2006–

A 20. század folyamán a legtöbb ideig – közel 40 évig – Szabó Gergely családja látta el harangozói feladatkört. Ő 30 évig, halála után felesége, Szabó Zsuzsanna 9 évig volt a falu harangozója. Nagy családjuk volt, 17 gyerekük született, 12 érte meg a felnőtt kort. Valószínűleg a nagyszámú utódnevelés is segítette, hogy ilyen sokáig tudták vállalni a nem egy embert igénylő szolgálatot. Szabó Gergely, ha szükség volt

---

⁶⁰ A harangozó alkalmazásakor általában írásban is rögzítették a jogait és kötelességeit.

rá, nemcsak harangozó és sekrestyés, hanem kántori feladatokat is ellátott.⁶¹ A második világháború végén, az orosz seregek előli meneküléskor sem hagyta cserben a szolgálat helyét, a templomot. Az egyháztanács 1945. december 16-i gyűlésén elismerésben részesült, mivel neki is köszönhetően a templom javai nem szenvedtek különösebb kárt. Népes családjával együtt azon Szabók leszármazottjai, akik a templom szentélye fölötti tetőszerkezetben elhelyezett csengettyűt a templomnak ajándékozták. Csíkszentdomokoson ezért mind a mai napig a Szabók kiváltsága, hogy elhunytjaikért megszólaltathassák a lélekharangot.

Csíkszentdomokoson is előfordult, hogy „a köteleket, nem volt, aki meghúzza”, így többen is rövid időre önként elvállalták a harangozást, mivel nem tudták elfogadni, hogy a falu harangszó nélkül maradjon. Olyan is megtörtént, hogy nyolc napig nem szólt a harang a faluban, ekkor a faluból valaki nagy szégyennek érezve, hogy Felcsík legnagyobb falujában elnémultak a harangok, három hónapra elvállalta a feladatot, amíg találnak „rendes” harangozót, végül több mint egy évtizedig őt alkalmazták erre a szolgálatra.

A harangozás rendje és alkalmi

A falu korábbi, változatos harangozási szabályrendszerét,⁶² valamint a harangozási technikák árnyalt kifejezőmódját részben napjainkig megőrizte. Azonban ez nem egy helyi sajátosság, hasonló harangozási gyakorlatokat más székelyföldi településeken is megfigyeltek.⁶³ A harangozási technikákra is többnyire ugyanazokat a kifejezéseket használták, csak hangzásukban és időtartamukban tértek el egymástól, mivel más-más harangállománnyal rendelkeztek.

Csíkszentdomokoson napjainkban is szokásban van a napi háromszori, a hajnali, a déli és az esti harangozás, ami hétköznapokon a középső, vasárnapokon és ünnepeken, valamint szombat este és ünnepek előestéjén a nagyharanggal történik. A harangozás egyszeri, megállás nélküli időtartamára már kevesen használják a *vers*⁶⁴ szót, jelentéstartalmával is már kevesen vannak tisztában. Ez az időtartam jelenleg 2,5 perc, korábban 3⁶⁵, illetve 5 percig tartott. Domokoson, más falvakhoz hasonlóan, régebben két-három verset húztak általában egymás után, nem csak egyet, mint most, így jóval több ideig tartott a legegyszerűbb harangjáték is. A hajnali harangszó napjainkban 6 órakor, az esti pedig az őszi, illetve a tavaszi időszámítás függvényében 6, illetve 8 órakor csendül fel. A harangok egy másik feladata a misékhez kapcsolódik, így a misék rendje is befolyásolja, hogy mikor kell meghúzni a kötelüket. Misék előtt kétszer *hívogat* a harang. Először, egy órával a

---

⁶¹ Az egyháztanács 1945. július 29-i ülésén merül fel megoldandó problémaként a kántori állás betöltése, amit három éve a harangozó végzett. GYFL CSGYL. 562. 562/f. 3. doboz. c. kötet.

⁶² Terepkutatásunk idején a függelékben közölt harangozási szabályrend volt kifüggesztve a templomban, ugyan ez már egy régebbi rendelkezés, kis kivételekkel napjainkban is ezt követik.

⁶³ ULLMANN 1980.; BÁRTH 2006. 78–82.

⁶⁴ ULLMANN 1980. 133.

⁶⁵ A függelékben mellékelt harangozási rendben is ez az időtartam van feltüntetve.

mise kezdete előtt, hétköznaponként a középső, vasárnap és ünnepnapokon a nagyharang hangjával. Másodszor fél órával a mise kezdése előtt szólal meg, hétköznap a kicsi, vásár- és ünnepnapokon a középső harang. A mise kezdetekor *beharangoznak*, ekkor egyszerre szólal meg mindhárom harang. A mise alatti Úrfelmutatásra csak a vasárnapi nagymisén szólal meg a nagyharang. Ilyenkor úgy mondják, *áldozatra* harangoznak. Ünnepek alkalmával a vasárnapi rend van érvényben. Húsvétkor a harangok *Rómába mennek*, ezért nagycsütörtöktől a feltámadási szertartásig felkötik a harangok köteleit, ez idő alatt a *kelep* tölti be a harang általános híradó szerepét. Ennek hangja azonban csak a templomhoz közeli lakókhoz jut el. Nagycsütörtökön, mielőtt a harangok elnémulnának, valamint nagyszombaton mikor a harangok újra megszólalnak, nemcsak a három harang, hanem ezekkel egyszerre a Szabók csengettyűje is felcsendül.

A halálesethez kapcsolódó harangozásnak is külön szabályrendszere van. A déli harangszó után húzzák a halottért a harangot. A halálhír közlése a faluközösséggel, a korábbi megfigyelésekhez⁶⁶ hasonlóan most is elsődlegesen a harangozással történik. Első nap a déli harangszót követően *szaggatnak*. Ha férfi a halott, a nagy haranggal kezdenek, a középsővel folytatják, újra a nagyot, majd az egészet *összehúzzák*, vagyis egyszerre kondítják mind a három harangot. Ha női halotról van szó, fordított a sorrend, a középsővel kezdenek, a naggyal folytatják, újra a középsőt, és a végén itt is összehúzzák. Ha gyerek halott van, ezt is jelzi a harangszó, kicsi-közepes-kicsi a sorrend, majd összehúzás. Hasonlóan más székelyföldi településekhez,⁶⁷ itt is azt tartják gyermeknek, aki még nem volt elsőáldozó. Ha a Szabó családból hal meg valaki, ahogy már a fentiekben is említettük, akkor a halálhírt elsőként a Szabók csengettyűjével jelzik. Abban az esetben, ha a haláleset a falun kívül történt, a holttest hazahozatalakor is szoktak harangozni. Ilyenkor összehúzzák a harangokat, mindaddig, amíg a holttesttel a falu határától a ravatalozóig érnek. A régi öregek úgy tanították, hogy azért kell ilyenkor harangozni, hogy a jég ne verje el a falut, mivel régebben, aki a falun kívül halt meg, más székelyföldi településhez hasonlóan „beszenteletlen” halottnak számított.⁶⁸ A halál utáni második napon a déli harangszó után már nem szaggatnak, csak összehúzzák a három harangot. Általában a halál utáni harmadik napon temetik el az elhunytat, aznap is összehúzzák, majd jelzik az eltemetendő személy nemét, naggyal a férfi, középsővel a női halottat. Az öngyilkosokért nem harangoznak. A halottakért Mindenszentekkor is harangoznak, ilyenkor a szokásosnál több ideig egyszerre szólaltatják meg a három harangot és a csengettyűt, közben meg-megállva egy kis ideig. Búcsúk, körmenetek alkalmával is összehúzzák a harangokat, amikor a menet elhagyja a templomot, valamint oda visszaér.

A mindennapi életben is fontos szerepe van a harangjátéknak. Csíkszentdomokos hatalmas kiterjedésű falu, egyetlen templommal a közepén. A templom közelében lakók jól, tisztán hallják a harangszót, meg is tudják különböztetni a három szólamot egymástól. A külső területen, az úgymond „végeken” élők azonban – ami több kilométeres távolságot jelent – általában nem

---

⁶⁶ BALÁZS 2015a. 152.

⁶⁷ ULLMANN 1980. 133.

⁶⁸ ULLMANN 1980. 134.

hallják meg a harangok kongását. Amikor ez mégis megtörténik, vannak, akik számára ez az időváltozást jelzi. Ilyen esetekben a szomszédos falvak, Csíkszenttamás és Csíkkarcfalva harangjai is hallatszódhatnak.

Jelző, figyelmeztető szerepe is van a harangoknak. Az úgynevezett *nagyidő elejébe* a vihar elvonulásáért harangoznak. Úgy tartják, hogy a harangok hangja az ágyúk dördüléséhez hasonlóan eloszlatja a felhőket, így a kitartó harangozás eredménye lehet, ha a vihar elkerüli a falut. Ahogy a helyiek otthonukban, a harangozó is meggyújtja a gyertyát az oltáron, amíg harangoznak, addig végig ég. A helyiek elmondása szerint a falu egyik harangozója olyan sikeresen végezte ezt a feladatot, hogy többször is egészen Gyimesig űzte a felhőket, így az ottaniak azt üzenték neki, hogy átjönnek és megverik ezért.

Nagyobb szerencsétlenség, tűz, árvíz esetén a nagyharangot *félreverik*. A harangtoronyba mennek, az ütőt a lefogott nagyharang palástjához ütik, vagy lentről a kötél rángatásával próbálják elérni ugyanezt.

A harang hangjából jósolni is lehet. Amikor úgymond *visszaszól*, mély zúgása van, rázkódik, és jó sokáig hallatszik a hangja a kondulás után, akkor jelzi, hogy halott lesz a faluban. Van, aki ezt a nagyharang sírásának nevezi, és egyesek úgy tartják, ez férfi halottat jelez. Más vélekedés szerint akkor sír a harang, amikor olyan valaki hal meg, akinek az elvesztése többek számára nagyon fájdalmas.

A zászlók a vallási életben – történeti kitekintés

A zászlók eredetileg háborús tábori jelvények voltak. Már igen korán bekerültek a templomokba is, mivel az egyház mindig is törekedett arra, hogy liturgiája szimbólumokban minél gazdagabb legyen.⁶⁹ Ezeknek az első templomi zászlóknak a *kendő* része (a rúdon függő textilanyag) egyes kutatók szerint egészen a Karoling-korig kizárólag díszítésül szolgált, mérete a díszítés fejlődésével változott.⁷⁰ Miután megkezdődött a liturgikus ruhadarabok hímzése a kendő rész is megnagyobbodott, és felületét különféle szentek ábrázolásával díszítették, gazdagon ellátva aranyrojtokkal. Hordozásukat egy kereszttartó rúd segítette, már csak azért is, mert a 15-16. századtól kezdve a képhímzés elterjedésével a templomi zászlók felületeit gazdag figurális ábrázolásokkal díszítették, és méretük jelentősen megnőtt. Külön zászlóvivőket kellett alkalmazni a körmeneteken. A 17. századig a zászlók díszítésének gazdagodása, már-már túlburjánzása volt megfigyelhető. Ezt követően – átmeneti jelleggel – az olajfestés alkalmazása vált általánossá, majd visszatért a hímzés.⁷¹ Különösen azokban a falvakban születtek szép hímzett lobogók, amelyek ismertek voltak népművészetükről.⁷² Napjainkban hímzéssel, rátétes díszítéssel, vagy előre elkészített szentkép applikációjával készülnek a zászlók.

A zászlóábrázolások mindig szorosan összefüggtek a helyi szent-kultusszal, az adott régiókban működő szerzetesrendek, kegyurak hatásával. Ennek megfelelően

---

⁶⁹ TOMISA 1998a. 37.

⁷⁰ TOMISA 1998b. 259.

⁷¹ TOMISA 1998b. 260.

⁷² BÁRTH 1990. 346.

tájanként és koronként eltérőek voltak a kedvelt ábrázolás típusok. Ahol például a Mária-kultusz volt meghatározó, ott a Mária ábrázolások lettek a leggyakoribbak. Ahol céhek és konfraternitások működtek, ott nyilvánvalóan a céh-patrónust ábrázoló zászlókkal találkozunk.⁷³ Gyakori volt a templompatrónus ábrázolása is, és a 19. században váltak népszerűvé a Jézus Szíve, Mária Szíve, és Páduai Szent Antal ábrázolások.⁷⁴ „A zászlóra varrt, festett, vagy az utóbbi évtizedekben inkább csak fényképszerűen ráhelyezett templomi patrónus, vagy a társulatok védőszentje egyben a közösség „szakrális” védelmét szolgálta.”⁷⁵

A harangokhoz hasonlóan a zászlókat is felszentelték, jóllehet ilyen liturgikus gyakorlatról, csak az 1920-as, 1930-as évektől vannak adataink, de mivel ezeket a zászlókat szentelménynek tartották, minden bizonnyal előtte is rendszeresen történhettek hasonló szertartások.⁷⁶ A szenteléseket általában az anyaszentegyházban tartották, még abban az esetben is, ha aztán a zászló a templom valamelyik filiájába került.⁷⁷

A zászlók egyik fő funkciója az, hogy a templomok tereibe kitéve a vallásos áhítatot növeljék. Általában a szentély két oldalára helyezik őket, de bárhol másutt is díszíthetik a belső teret.⁷⁸ Patrónus ábrázolásaik az egyházközség oltalmát biztosítják.⁷⁹ Használatuk a templomon kívül is jelentős volt – néhol még ma is az – a vallásos népeletben. Egykor jelképezte az egy céhhez tartozókat, de a vallási társulatoknak, falu- és plébániaközösségeknek napjainkig fontos jelvénye. Ezt vitték az egyházi körmeneteken, és ezzel indultak a búcsújáróhelyekre is.

A búcsújáráson általában közvetlenül a kereszttel vitték és viszik még ma is. A kereszttel a bűnbánat és a vezeklés jele, a zászló pedig az öröme és a diadalé.⁸⁰ A búcsús nép a kegyhelyhez érkeve, általában az előénekesel, és a zászlóvivőkkel együtt járul oda Mária képéhez vagy szobrához, és így köszönti őt. Majd a zászlót a templom külső falához támasztják. Elinduláskor ugyancsak ünnepélyes aktus része a zászló: a búcsúvezető előénekes a zászlótartók kíséretében odaáll a kegykép elé, és eléneklíti a búcsúzóéneket, utána a zászlókat meghajtják, s távoznak.⁸¹ Székely László írja le, hogy Gyergyóremetén két falu búcsús menetének találkozásakor a lovasok zászlóhajtással köszöntötték egymást,⁸² valamint, hogy a csíksomlyói búcsúba tartók az út menti keresztek előtt is megálltak, és meghajtották zászlóikat.⁸³

A búcsúalkalmak mellett a temetéseken is szerepet kaptak a zászlók. Tomisa Ilona szerint ennek okát a zászló győzelmi jelentésében, feltámadásra utaló szimbolikájában kell keresni. A feltámadt Krisztus a halál fölötti diadalának

---

⁷³ TOMISA 1998a. 68.

⁷⁴ TOMISA 1991. 336.

⁷⁵ TOMISA 1998a. 55.

⁷⁶ TOMISA 1993. 273.

⁷⁷ TOMISA 1998a. 53.

⁷⁸ DIÓS 2008. 829–830.

⁷⁹ TOMISA 1998a. 55.

⁸⁰ TOMISA 1998a. 58.

⁸¹ TOMISA 1998a. 59.

⁸² SZÉKELY [1995]. 44.

⁸³ SZÉKELY 1943. 21.

jelvényeként fehér zászlót tűzött keresztjére.⁸⁴ Itt kell kiemelnünk, hogy Erdélyben sokáig élt a temetési zászlókészítés szokása. Leginkább gyermekek, fiatal lányok és legények halálakor készítettek ilyen zászlókat. Ez egyszerűbb esetben egy rövidebb, 1-2 méteres zászlórúdból és négyszögű léckeretből állt, amelyre a család legszebb szőttesét szegezték.⁸⁵ A társulatoknak is volt külön temetési zászlója.⁸⁶

A lobogókat és a zászlókat a kezdeti időkben – de van, ahol még napjainkban is – használaton kívüli állapotban nagyrészt a templomtérben tartották. Rúdjukat a padokhoz erősített pántokba dugták, úgy álltak a padok között. Olykor szalagokkal és virágokkal is díszítették őket. Visszaszorulásuk azonban folyamatos. A templomtérből kikerülve a sekrestyében vagy félreeső benyílókban a falhoz támasztva őrzik őket.⁸⁷ Manapság van, hogy teljesen kikerülnek a használatból.

A csíkszentdomokosi zászlók

A néprajzi szakirodalomban a zászlókra használt terminológia nem egységes. Jelen tanulmányban különböző értelemben használjuk a zászló és a lobogó kifejezéseket. Zászló megnevezéssel illetjük a tulajdonképpeni *keresztzászlókat*, vagyis a kereszt alakú rúddal rendelkező tárgyakat, amelyeknek vízszintes rúdjára rögzül a zászlóanyag.⁸⁸ Az egyházi és a népi névhasználatban *kereszt*ként is emlegetik ezeket. *Lobogó*knak tekintjük azokat a tárgyakat, amelyek egy függőleges rúdra erősített zászlóanyaggal rendelkeznek.

Csíkszentdomokos zászló készletének jelentős részét a templom melletti raktárban tárolják. Emellett a használatban levő két temetési zászló a ravatalozóban, a Skapuláré Társulat zászlója és a Kolping Család közösségének lobogója a tagoknál található. Összesen 21 zászlót és 18 lobogót leltároztunk fel, amelyekből napjainkban csak 10 zászló – a teljes készlet 26%-a – van használatban,⁸⁹ gyalogos zarándoklatok, körmenetek és temetések alkalmával. A lobogókat jelenleg egyáltalán nem használják.

A készített kilétét 24 tárgynál sikerült tisztázni, ezek közül 18 (75%) esetben a faluban működő vallási közösség valamelyikéhez köthető a kezdeményezés. Több esetben is a rózsafüzér csoportok indítványozták ezeket, fedezve a munkálatok költségeit is, inkább az egyházközségi zászlókészlet felújításának, mintsem a társulati hovatarozásuk kifejezésének a szándékával. A közösségi kezdeményezések mellett egyéni indítatásokkal is találkozunk. A 39 leltárba vett tárgyat három készítési korszakba soroltuk:⁹⁰ 1948 előttiak (5 db), 1949–1990 közöttiek (9 db), 1990

---

⁸⁴ TOMISA 1998a. 65.

⁸⁵ TOMISA 1998a. 61.

⁸⁶ TOMISA 1998a. 63.

⁸⁷ BÁRTH 1990. 345.

⁸⁸ PANDULA 2010. 512–519.

⁸⁹ A zászlókról készült teljes leltárt a függelékben közöljük, feltüntetve azt is melyek vannak ma használatban.

⁹⁰ A készítés ideje nyolc esetben egyáltalán nem ismert, 15-nél pontosan, 12-nél hozzávetőlegesen, korszakhatárokhoz köthetően volt megállapítható. Négyen pedig a

utániak (17 db). Ez a korszakolás egyértelműen jelzi, hogy a zászlók készítése még az utóbbi évtizedekben is élő gyakorlat a faluban. Az adatközlőkkel való beszélgetésekből az derült ki, hogy a hívek fontosnak tartják őket és rendezett külsejüket, hiszen – igaz csökkenő mértékben – máig használatban vannak.

A visszaemlékezések alapján a zászlók és lobogók többnyire a faluban készültek, varrónő segítségével, vagy akár saját kezűleg. De a megrendelés hivatásos zászlókészítőknél is előfordult.⁹¹ A készletben egyházközségi (1 db), Márton Áron (1 db), társulati (3 db), temetési (6 db), búcsús meg körmeneti (7 db), valamint ismeretlen rendeltetésű (1 db) zászlókkal is találkozunk. Társulati zászlót a ferences harmadik rendi közösség, a skapuláré és a kamilliánus csoport készített. A halotti zászlók között olyannal is találkozunk, amelyet elhunytja számára a család készített. A felleltározott lobogók mind párosával készültek. A zászlókon Jézus Szíve, Mária Szíve, Páduai Szent Antal, Szent Ferenc, Szent Imre, Árpád-házi Szent Erzsébet, Kármelhegyi Boldogasszony, Szepőltelen Fogantatott Mária ábrázolásokkal találkozunk. Érdekes a templom védőszentjét, Szent Domonkost ezeken a tárgyakon egyáltalán nem, a templomban is csak két kisméretű alkotáson – főoltár oromzati képe és az oldalbejárat oromzati fülkéjében levő szobor – lehet felfedezni, így nem sok olyan jel van, ami utalna a szent különösebb tiszteletére. Az imaéletből vett példákkal sem tudjuk erősíteni ezt. Esetleg az 1802-ben készült harang Szent Domonkos titulusa sejtethet egy korábbi, 18. század végi, 19. század eleji tiszteletet, ami napjainkra elhalványult. A ferences szentek ábrázolásainak megjelenése magyarázható a területen több évszázad óta fennálló és a mai napig tartó erőteljes ferences lelkeség jelenlétével. Emellett Páduai Szent Antal napja a falu fogadott ünnepe is, ez is magyarázatot ad a zászlón való megjelenítésre. Az általunk vizsgált tárgyakon legerőteljesebben a Jézus Szíve tisztelet tükröződik, ami azt sejteti, hogy a század elején kibontakozó erőteljes Jézus Szíve kultusz⁹² valamilyen mértékben napjainkig fennmaradt.

Ottlétünk alatt a használatban lévő zászlók történetéhez sikerült leginkább adatokat gyűjteni. Így a továbbiakban három búcsús és egyben körmeneti zászló – Páduai Szent Antal, Jézus Szíve, Mária Szíve, Szent Imre és Árpád-házi Szent Erzsébet ábrázolásokkal díszítettek –, valamint az egyházközség zászlójának bemutatásával foglalkozunk.

---

datáltakhoz hasonló ismertetőjegyek (például anyag, díszítés) alapján feltételeztük, hogy azokkal egyszerre készültek.

⁹¹ A falu ferences harmadik rendi közössége 1946-ban szatmári nővérekkel hímezte zászlóját. A költségek fedezésére betanulták és előadták a Plébános titka című színművet. *Szent Ferenc Hírnöke* 41. 1947. január–március. 14.

⁹² A kultusz terjesztője a századelőn Lukács Vilmos plébános volt, akinek köszönhetően 1902-ben, az 1899-ben alapított Jézus Szíve Társulatnak jóval több, 505 tagja volt, mint a régebbi múlttal rendelkező Rózsafüzér Társulatnak, amelynek 220 taggal rendelkezett. GYÉL. I. 1/a. 1061. doboz. 23 csoport. 1803/1902.

Szent Antal zászló

A Páduai Szent Antal ábrázolásával díszített zászlót, 1993-ban készítette Albert András és felesége, Mákszem Julianna, mivel akkor a falunak még nem volt, külön a szentet ábrázoló ilyen fajta jelképe. Saját buzgóságból ajánlották fel adományukat, hálából Szent Antalnak, emellett kifejezésre juttatva az 1988 és 1996 között a faluban szolgáló Antal keresztnévű plébánosuk – Horváth Antal (1932–1996) – iránti tiszteletüket is. A helyben megvásárolt piros gyapjúsövetet, amiből a zászlót varrták, fehér rojtokkal, bojtokkal és a Szent Antal övét szimbolizáló fehér zsinórral díszítették. A zászló visszahajtásában – jelenleg nem látható helyen – a névjegyüket is megörökítették. A képet egy falubeli ismerősük festette meg, egy általuk adott szentkép alapján, amelyen Szent Antal a kis Jézust tartja. A zászló tartórúdját is a férj készítette, aki korábban asztalos volt.

Jézus Szíve, Mária Szíve és a nagy búcsús, körmeneti zászló

Ez a három zászló (két egyes *kereszt* és egy hármass *kereszt*) nemrégiben lett átalakítva, mivel a korábbiak már annyira elhasználódtak, hogy a helyiek időszerűnek érezték felújításukat. Nem ismert, hogy a régi zászlók maguk mikor készültek, azonban vászonra festett képeiket, szignálásuk – „Herzeg 1937” – alapján 1937-ben festették. Készítője valószínűleg Herczeg Ferenc, marosvásárhelyi festő lehetett, aki a 20. század első felében több székelyföldi templombelső is kifestett.⁹³ 2015-ben a felújítást elsősorban a Kalamár család kezdeményezte, vállalva az önkéntes kivitelezést is. A hozzávalók megvásárlására a Templom utcai rózsafüzér társulat – amelynek a családból többen is tagjai – gyűjtött pénzt. Eleinte a régi szentképek restaurálását tervezték, azonban rossz állapotuk miatt ennek költsége nagyon sok lett volna. Ezért úgy döntöttek, hogy a kisebb zászlókra saját lefóliázott szentképeiket teszik, a nagyobbra újakat festetnek. Az új zászlók a korábbiaktól eltérően nem a faluban készült gyapjúsövetből, hanem a helyi kereskedelemben kapható, a korábbiakhoz hasonló színű, de sötétebb árnyalatú bordópiros anyagból készültek. Az egyes *keresztek*nek csak az egyik – Jézus Szíve, Mária Szíve –, a hármassnak mindkét – Szent Imre és Árpád-házi Szent Erzsébet – oldalára került ábrázolás. Utóbbiakat az előző képek mintájára Boros Zsolt festette, a zászlók megvarrását, elkészítését Kalamár Teréz önként vállalta. A csíksomlyói búcsúban történt meg felavatásuk, a kisebbnek 2015-ben, a nagyknak 2016-ban.

Az egyházközség zászlója

György Irma és Gáll Ida készítették a zászlót az 1990-es évek elején, a rendszerváltás után, amikor újra lehetőség volt nyilvánosan részt venni a csíksomlyói búcsún. A zászló piros és fekete csíkos szőttes anyaga a csíkszentdomokosi női rokolyaviseletet mintázza, a település neve fehér hímzett betűkkel szerepel rajta. A korábbi egyszerű, fa helységtáblát felváltó zászló szerepe,

---

⁹³ Például 1927-ben a mikházit, és 1928-ban a székelyudvarhelyi ferences kolostortemplomot. Vö. MIHÁLY 2004. 84.; MIHÁLY 2016. 49.

hogy zarándoklatok alkalmával segít megkülönböztetni a falu csoportját a többiekétől.

A zászlók szerepe a falu vallásos életben

Az interjúk során három fő búcsús alkalmat említettek meg a helyiek, a Szent Antal-napit, a pásztorbükkit és a csíksomlyóit. Ezeken az alkalmakon az általunk kérdezettek legnagyobb része részt is vesz vagy vett, míg egészsége engedte. Aki már nem tud részt venni, van eset, hogy a templomban imádkozik a búcsú ideje alatt. Az 1989-es rendszerváltás előtt a búcsúk megünneplése a templom falai között maradt, így abban az időben a zászlók sem kaptak akkora szerepet. Ez alátámasztható azzal is, hogy az 1949–1990 közötti időszakban nyolc temetési és egyetlen körmeneti zászló készült. A rendszerváltás után megszaporodott a zászlókészlet, de legtöbb használatától napjainkban már eltekintenek.

A Szent Antal-napi búcsúra napjainkban a fentiekben bemutatott Szent Antal, Jézus Szíve és Mária Szíve zászlókat viszik. A csíksomlyói búcsúba az egyházközség zászlója, a Jézus Szíve, a Mária Szíve, egyes *kereszt*ek, valamint a fentiekben bemutatott hármas *kereszt* alatt vonulnak. Az utóbbinál a kereszt alakú tartószervezetet jobb és bal oldali tartórudakkal is meg kell támogatni. A *keresztalja* visszaérkezésekor a fehér körmeneti zászló is kap szerepet, mivel az otthon maradtak annak kíséretében fogadják a falu határában a búcsúról érkezőket. Út menti kereszttel, vagy búcsús menettel való találkozáskor a tiszteletadás a zászlók háromszori meghajtásával történik.

Napjainkban a búzaszentelő, az úrnapi és feltámadási körmeneteken figyelhető meg zászlóhasználat. Általában a Jézus Szíve, a Mária Szíve zászlók és a hármas *kereszt* mindegyiken ott van, ezek mellett a szentségi körmeneteken megjelenik a fehér körmeneti zászló, régebbi elnevezésén *szentségi zászló*⁹⁴ is, amelyet legtöbbször közvetlenül az oltáriszentség előtt visznek. Kivételes módon, ezen kívül még pünkösöd vasárnapján használják a fentiekben említett fogadás alkalmával.

A búcsúba indulás előtt a zászlókat mai napig feldíszítik, közösen hoznak rá csokrokat, virágokat. A csíksomlyói búcsú alkalmával ezeket a virágdíszeket *búcsús ágakra* (nyírfaágakra) cserélik, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy búcsúi áldással térnek haza.

A ravatalozó megépülése óta temetések alkalmával a zászlóhasználat nagyon leegyszerűsödött. Valószínűleg azért is, mert korábban, amikor a halottas háztól temettek, jelentősen nagyobb távolságot kellett megtenni a temetőig, mint jelenleg a temető területén felépült ravatalozótól a sírig. Akkoriban nagyobb jelentősége lévén a tiszteletadás, a végtisztesség reprezentációjának. Balázs Lajos még egy gazdagabb zászlóhasználatot rögzíthetett, akkor a temetési menet élén két kicsi halotti zászlót, a pap előtt a nagy halotti hármas *keresztet*, a koporsó mögött két halotti lobogót vittek.⁹⁵ Napjainkra csak a legelöl vitt zászlók használata maradt meg. Emellett, ha

⁹⁴ 1961-ben a pénztárnaplóban ezalatt az elnevezés alatt szerepel. GYFL CSGYL. 562. Segédletek. 1746–1977. 5. doboz. Pénztárnaplók 1960–1988.

⁹⁵ Vö. BALÁZS 2015a. 117–123.

olyan vallási közösség tagja hal meg, amelynek van zászlója, akkor a temetésre azt is viszik. Az öngyilkosok temetésén mai napig nem használnak zászlókat.

A zászlót bárki viheti, aki vállalkozik rá, ez azonban nehéz munka volt és felelősséggel járt. Főleg a fiatalok vállalták, és általában férfimunkának számított. A lobogók vitelét azonban nők is vállalták, hosszabb út esetén cserélgetve egymást. A zászlóhordozó feladata volt őrizni a zászlót, és épségben visszahozni. A helyiek szerint azonban egyre nehezebb vállalkozókat találni a zászlók vitelére és őrzésére, az utóbbi években főleg a hármast *kereszt* marad legtöbbször a raktárban, mivel nehéz a súlya és három személy összehangolt figyelmét igényli hordozása.

A közösségi összetartásban megnyilvánul a zászlók profán szerepe is. Interjúink során a falu lakói többször beszéltek arról, milyen fontos, hogy a falunak szép zászlója legyen. A régi, elhasznált zászlók felújításához kivétel nélkül ez a szempont adta az ösztönző erőt. Szégyen lett volna már tovább a kifakult, megkopott zászlókat vinni a búcsúba, úgy érezték nem méltó a faluhoz. Egy vagy két lelkes személy magára vállalta a szervezést, majd a közösség erejével újtották fel azokat. Összegyűjtötték a szükséges pénzt, és ki-ki önként elvállalt egy-egy feladatot. Megvásárolták az anyagot, amelyet meg kellett varrni, megfestették a képet, amihez mintául valaki otthonából kölcsönöztek szentképet. A zászló elkészülte után megtisztelő és egyben felelősségteljes feladat elvinni azt az adott búcsúba és vissza is hozni.

Összegezés

Csíkszentdomokos egy olyan falu, ahol a mai napig élnek még a hagyományos népi vallásosság elemei. Kutatásunkkor azt tapasztaltuk, hogy a falu lakói számára a templomba járás máig meghatározó szerepű; az imádkozás a legtöbb ember életének mindennapos velejárója, és a különféle zarándoklatokon is nagy számban vesznek részt. Egy nagyon erősen összetartó közösségről van szó, amely napjainkig meg tudta őrizni a hagyományos népi kultúra számos sajátosságát és gyakorlatát.

Ma is több tucat vallási közösség működik a faluban, amely a hit megtartása mellett, az együtt töltött idő növelésére és rendszerezésére is alkalmat ad. Láttuk azt is, hogy az emberek ismerik egymást, érdeklí őket a többiek sorsa, megbeszélik a jó és rossz híreket, amire többek között a különböző vallási alkalmak is egyszerű lehetőséget nyújtanak. Végül a természethez való szoros kötődést említhetjük. A kaszálók, a földek, az erdők napjainkban is fontos forrásai a megélhetésnek. Mindezek a körülmények magyarázatot adhatnak arra, hogy Csíkszentdomokoson a harangok és a zászlók mindmáig őrzik legfontosabb vallási és profán funkcióikat. A harangok hangja a modern tömegkommunikációs eszközök ellenére napjainkban is fontos tájékoztató eszköze a falunak. Ritmust ad az ünnep- és hétköznapoknak. Jelzi a hajnalt, a delet és az estét, a szentmisék kezdetét és a nagyobb vallási ünnepeket. Ezáltal a liturgikus naptár által szabályozott rend a mindennapok részévé is válik.⁹⁶ Ezen túl a harang hangja már a gyászjelentések előtt hírt ad a falu lakóinak a halálesetekről; és ma is egyénileg, de mégis közösen imádkoznak vihar és

---

⁹⁶ ALTERMATT 2001. 154.

tűz idején a mihamarabbi elmúlásáért és a minél kevesebb kárért, amikor a harang erre figyelmeztet.

A zászlókkal közösségüket fejezik ki búcsúk, körmenetek alatt, a közösségen kívül esőknek pedig tudtukra adják, hogy honnan jöttek, mely közösséghez tartoznak. Reprezentációs, identitás erősítő szereppel ruházva fel ezáltal e tárgyakat, melyeket több esetben máig a faluban élő, ügyes kezű emberek készítenek. Megrendelőik meghatározott vallási szimbólumokat, szentek ábrázolásait tetetnek rájuk, ezáltal is kifejezve e jelképekbe és személyekbe vetett hitüket. A szenteket ábrázoló zászlókkal kifejezésre juttatják azt is, hogy kiket tisztelnek leginkább. Mindezekből adódóan a harangokat, a harangozási rendet és a legtöbbször használt templomi zászlók történetét és sorsát sokan ismerik Csíkszentdomokoson.

Kutatásunk legfőbb tanulsága tehát az a felismerés volt, hogy a zászlók és a harangok mind a mai napig fontos szerepet töltenek be a falu életében. Ezt jelzi, hogy az emberek többsége még napjainkban is ismeri az egyes harangozási alkalmakat. A déli harangszó utáni halottra harangozás esetén manapság is gyakorta átmennek a szomszédhoz, hogy megérdeklődjék, ki halt meg. Fontosnak és szükségesnek érzik azt is, hogy rendszeresen felújítsák, és jó állapotban tartsák a falu templomi zászlóit. Ezeket a megfigyeléseinket alátámasztja egy további gyűjtési tapasztalatunk is. A templomi zászló felújítás egyik kezdeményezője elmesélte nekünk, hogy az előző zászlók már nagyon rossz állapotban voltak, és a csíksomlyói búcsúra menet már szinte szégyellték, hogy a Felcsík legnagyobb falujának ilyen zászlói vannak. Elhatározták tehát megjavításukat, ami jelzi, hogy a Jézus-, Mária- valamint a szentek és a hagyományok tisztelete mellett a településük, illetve egyházközségük tisztessége iránti felelősségtudatuk is ösztönözte őket. Hasonló indoklást hallottunk a harangozói állás betöltésével kapcsolatban is, amikor azért vállalták el a harangozás feladatát, mert nem tudták elfogadni, hogy a falu harangszó nélkül maradjon.

Jóllehet a falu közösségének jórészt sikerült megőrizni e tárgyak, és a hozzájuk kapcsolódó gyakorlatok funkcióját, úgy véljük, – különösen a zászlók használata esetében – hogy egy ezzel ellentétes tendencia első jelei is mutatkoznak. Ahogy arra utaltunk, a falu vallásos életében a zászlóknak még jelenleg is van a körmenetek, a zarándoklatok és a temetések alkalmával szerepe. Azonban az újabban felnövő generációknak egyre kevésbé fontos a vallásosságuk ilyen fajta reprezentálása. Ritkábban találkozhatunk olyan egyéni, vagy közösségi igénnyel, amely a zászlóhordozással járó felelősség, valamint fizikai fáradság felvállalásához vezethetne.

Irodalom

ALTERMATT, Urs

2001 *A katolicizmus és a kora modernkor*. A svájci katolicizmus 19. és 20. századi társadalom- és kultúrtörténete. Budapest: Osiris Kiadó.

BALÁZS Lajos

2012 *Rituális szimbólumok*. A székely-magyar jelképkultúra világából. Csíkszereda: Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

2015a *Menj ki én lelkeim testből*. Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson. Sorsfordulások rítusai a székely-magyaroknál III. Csíkszereda: Pallas-Akadémiai Kiadó.

2015b Csíkszentdomokos századok óta tartó „kibékülése Rómával”. Az emlékezés és a felejtés néprajza. *Székegyföld* 19. (5.) 132–146.

BALÁZS Lajos (szerk.)

2006 *Csíkszentdomokos*. Csíkszentdomokos: Márton Áron Humanitárius Egyesület Csíkszentdomokosért – Hargita Megye Tanácsa.

BÁLINT Sándor – BARNA Gábor

1994 *Búcsújáró magyarok*. A magyarországi búcsújárás története és néprajza. Budapest: Szent István Társulat.

BARNA Gábor

2000 „Az élőket hívom, a holtakat elsíratom, a villámokat megtöröm.” In Visy Zsolt (szerk.): *Déli harangszó*. Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 130–184.

BÁRTH János

1990 A katolikus magyarság vallásos élete. In Dömötör Tekla (szerk.): *Magyar Néprajz VII. Folklor 3*. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Budapest: Akadémiai Kiadó, 329–424.

2006 *Jézus dicsértéséke!* A székelyvassági hegyi tanyak népének vallási hagyományai. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeum Szervezete.

BENKŐ Elek

2002 *Erdély középkori harangjai és bronz keresztelődmedencéi*. Budapest – Kolozsvár: Polisz Könyvkiadó – Teleki Alapítvány.

B. HORVÁTH Csilla – TAKÁCS József Péter

1998 Harangszentelés. In Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon IV*. Budapest: Szent István Társulat, 596–597.

DIÓS István

2001 Kereplő. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VI*. Budapest: Szent István Társulat, 548.

2004 Nagycsütörtök. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon IX*. Budapest: Szent István Társulat, 486–488.

2007 Kultusz. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VII*. Budapest: Szent István Társulat, 531–534.

2008 Templomi zászló. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XIII*. Budapest: Szent István Társulat, 829–830.

FÁBIÁN Gabriella

2005 A nők Csíkszentdomokos vallásos kisközösségeiben. In Gulyás Judit – Tóth Arnold (szerk.): *Mindenes Gyűjtemény II.* Tanulmányok Küllős Imola 60. születésnapjára. Budapest: ELTE BTK Folklore Tanszék, 409–419.

2018 Emlékező rítusok Csíkszentdomokos vallásos életében. In: Taupert Dóra – Barna Gábor (szerk.): *Emlékező rítusok és ünneplés.* Évfordulók, jubileumok, szent évek. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 106–120.

KÓSA László

1979 Harangozás. In Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon II.* 468.

KOVÁCS András – KOVÁCS Zsolt

2002 *Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és olvasmányok. I.* 1727–1737. Kolozsvár: Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány.

LÉSTYÁN Ferenc

1992 A gyulafehérvári római katolikus megyéspüspökség. In Barabás Zoltán – Miklós László – Bodó Barna (szerk.): *Erdélyi egyházaink évszázadai.* Bukarest: Transil Rt.

LONOVICS József

1857 *Népszertű egyházi archaeológia I–III.* Bécs: Hopf János.

MIHÁLY Ferenc – LÁNGI József

2004 *Erdélyi falképek és festett faberendezések 2.* Budapest: Állami Műemlék helyreállítási és restaurálási Központ.

MIHÁLY Ferenc

2016 A székelyudvarhelyi ferences kolostortemplom főoltárának restaurálása. *ISIS Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 16.* Székelyudvarhely: Haáz Rezső Múzeum.

MIHÁLYFI ÁKOS

1997 A harangokról. In Uő: *A nyilvános istentisztelet.* Egyetemi előadások a lelképásztorkodás köréből. Budapest: Szent István Társulat, 302–309.

MISLOVICS Andrea

2006 Szentképek a hajdúdorogi görög katolikus családoknál. In Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz.* Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék.

MOHAY Tamás

2009 *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás.* Történet, eredet, hagyomány. Budapest: L'Harmattan.

PANDULA László

2010 Zászló. In Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XV.* Budapest: Szent István Társulat, 512–519.

PATAY Pál

1977 *Régi harangok.* Budapest: Corvina Kiadó.

SZÉKELY László

1943 *Ábítat a falun.* Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához. Csíkszereda.

- [1995] *Csíki ábítat*. A csíki székelyek vallási néprajza. Budapest: Szent István Társulat.
- TAKÁCS József Péter
1998 Harangozás. In Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon IV.* Budapest: Szent István Társulat, 589–591.
- TAMÁSI Zsolt
2009 Az esperesi kerületek a püspöki rendeletek tükrében. In Barabás Kisanna – Tamási Zsolt (szerk.): *A maros-küküllői főesperesi kerület plébániáinak története 1900-1989-ig*. Kolozsvár: Verbum Kiadó, 11–106.
- TOMISA Ilona
1991 A zászló, mint jelkép a falusi és városi vallásos közösségek életében. In *Egyházak a változó világban VI.* Tatabánya – Esztergom: Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata – József Attila Megyei Könyvtár, 335–339.
1993 A zászlóhasználat főbb alkalmai a katolikus népi vallásosságban. In Dankó Imre – Küllős Imola – Molnár Ambrus (szerk.): *Vallási Néprajz 5.* Tanulmánygyűjtemény a Doktorok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciója tevékenységének 10. évfordulójára. Debrecen: Református Teológiai Doktorok Kollégiuma, 273–289.
1998a „...együtt a processiót ... járják.” Körmeneti zászlók Magyarországon. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet.
1998b A képirómestertől az olajnyomatig. Adalékok a templomi zászlókészítés történetéhez. In Szende Katalin – Kücsán József (szerk.): *„Isten áldja a tisztas ipart!”* Tanulmányok Domokos Ottó tiszteletére. Sopron: Soproni Múzeum Alap, 259–265.
- VESZELY Károly
1860 *Erdélyi egyháztörténeti adatok I.* Kolozsvár: Római Katolikus Lyceum.
- ULLMANN Péter
1980 A harangozás hagyományai egy erdélyi faluban. *Zenatudományi dolgozatok 1980*. Budapest: MTA Zenatudományi Intézet. 131–137.

Függelék

A harangozás szabályai

VASÁRNAPI HARANGSZÓ A NAGYHARANGGAL

REGGEL: 5-órakor, 8-órakor, ½ 9-órakor, 9-órakor, ½ 11-órakor, áldozatra és az Úrangyalára a szentmise végén.

DÉLUTÁN: 3-órakor, ½ 4-órakor és este 6-órakor.

HÉTFŐN: 5-órakor, 6-órakor, ½ 7-órakor, 7-órakor, 12-órakor, este 6-órakor.

KEDDEN: 5-órakor, 12-órakor, d.u. 5-órakor, ½ 6-órakor, 6-órakor, este 7-órakor az Úrangyalára.

SZERDÁN: 5-órakor, 6-órakor, ½ 7-órakor, 7-órakor, 12-órakor, este 6-órakor.

CSÜTÖRT: 5-órakor, 12-órakor, d.u. 5-órakor, ½ 6-órakor, 6-órakor, este 7-órakor.

PÉNTEKEN: 5-órakor, 6-órakor, ½ 7-órakor, 7-órakor, 12-órakor, este 6-órakor.

SZOMBATON: 5-órakor, 6-órakor, ½ 7-órakor, 7-órakor, 12-órakor, este 6-órakor.

SZOMBATON: ESKÜVŐRE ½ 11-órakor, ¾ 11-órakor, 11-órakor.

DÉLUTÁNI ESKÜVŐRE: ½ 5-órakor, ¾ 5-órakor, 5-órakor.

FÉRFINEK: I. nap. 12-órakor az Úrangyalára.

- 3 percet a nagyharanggal
- 3 percet a középső haranggal
- 3 percet a nagyharanggal
- 3 percig a hármat összehúzzuk.

II. nap. 12-órakor az Úrangyalára

5 percig összehúzzuk az egészet.

NŐI HALOTTNAK I. nap. 12-órakor az Úrangyalára

- 3 percet a középső haranggal
- 3 percet a nagyharanggal
- 3 percet a középső haranggal
- 3 percig összehúzzuk mind a hármat.

II. nap 12-órakor az Úrangyalára

5 percig összehúzzuk mind az egészet.

GYERMEKEKNEK: I. nap.

- 3 percet a kicsi haranggal
- 3 percet a középső haranggal
- 3 percet a kicsi haranggal
- 3 percig összehúzzuk mind a három harangot.

II. nap. Mind a hármat összehúzzuk 5 percig.

TEMETÉSKOR: ½ 9-órakor összehúzzuk mind a hármat 5 percig, utána a két kisebb leáll, a nagyharang még szól 3 percig. ¾ 9-órakor indul a pap és akkor 5 percet meghúzzuk a legkisebb harangot, ezzel jelezzük a pap indulását. Mikor megjelenik a vezérkereszt a gyászmenettel, akkor meghúzzuk mind a három

harangot. Ha a halottat a régi temetőbe temetik, 12 percig harangozunk, ha pedig az új temetőbe, akkor 17 percig harangozunk.

NAGYIDŐRE: A nagyharangot meghúzzuk 5-10 percig, azután összehúzzuk mind a hármat, azután leállítjuk a két kisebbet és a nagy szól tovább.

TŰZ ESETÉN: A nagyharang ütőjét ütjük a tűzveszély és erősség szerint.

A templom harangjai

A nagyharang

Titulusa: Alexandriai Szent Katalin

Öntés ideje, helye: 2007, Passau

Öntő neve: Rudolf Perner

Súlya: 1100 kg

Vállán felirat: CSÍKSZENTDOMOKOS, palástjának egyik oldalán Szent Katalin ábrázolás, alatta nevének német felirata: HL. KATHARINA, másik oldalán a harangöntő neve, az öntés helye, illetve éve szerepel.

Első változata 1987-ben készült ugyancsak a passau-i Perner harangöntődében, 2006-ban megrepedt, ezért 2007-ben újraöntötték.

A középső harang

Titulusa: Szent Domonkos

Öntés ideje, helye: 1802, Brassó

Öntő neve: Pauli Johannes

Súlya: 360 kg

Vállán latin felirat: CENT 6. CURAVIT ECCLESIA CSIK SZT DOMOKOSIENSIS CORONAE FUDIT IOHANES PAULI ANNO 1802.

A 19. század eleje óta része a falu harangállományának. 1957-ig a nagyharang szerepét töltötte be, azóta a középsőét.

A kisharang

Titulusa: Szűz Mária Szeplőtelen Szíve

Öntés ideje, helye: 1957, Bukarest

Öntő neve: V. V. Rășcanu

Súlya: 184 kg

A harang közepén felirat: KÉSZÜLT A CSÍKSZENTDOMOKOSI HÍVEK ADOMÁNYÁBÓL 1957-BEN. Az alsó pártázatán az öntőde neve: FABRICA V. V. RĂȘCANU BUCUREȘTI.

1957 óta a templom kisharangja.

A ravatalozó harangja

Lázár Imre ajándékharangja Ezt a harangot nem volt lehetőségünk szemügyre venni, mivel zárt tornya van a ravatalozónak. A helybeliek elmondása szerint feliratán csak a falu neve szerepel.

Szabók csengettyűje

Felirata: VENITE LAVDATE DOMINVM 1790

Szabók harangjaként, csengettyűjeként emlegetik a helybeliek, a Szabók elhunytjaiért harangoznak vele.⁹⁷ Jelenleg a legkorábbi darabja a csíkszentdomokosi harangkészletnek. A templom főoltára mögött levő kötelével szólaltatható meg. Nem ismert, hogy mióta a falu Szabó családjainak a lélekarangja. Többen is a faluban a kiváltság érdemét Szabó Gergely, egykori harangozó hosszú ideig, közel 40 évig tartó szolgálatával és népes utódnevelésével hozzák kapcsolatba. Mivel a fentiekben hivatkozott 19. századi vizitációs jegyzőkönyvek nem ismertetik a harangok feliratait, nem tudható, hogy az 1806-ban vásárolt lélekarang azonos-e vele.

Pásztorbükki csengettyű

Felirata: SZ. DOMOKOS AO. 1826.

A faluban nem ismert az eredete, valamint hogy mire használták korábban. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy akár lehet az a csengettyű, amely az 1866-os vizitációs jegyzőkönyv szerint abban az időben a toronyórával összehangoltan működött. Eredeti ütője/nyelve elveszett, amit nemrégiben pótoltak. Jelenleg évente egyszer használják, a pásztorbükki-búcsúban való harangozásra.

Kereplő

A helyiek *kelepként*, vagy *kelepelőként* említik. A toronyban található, a harangokkal egy térben. A kereplő már több évtizede árammal működik, letről irányítható. Évente csak három napig használják ugyan, de feladata fontos. Húsvétkor kell helyettesítenie a harangokat, amelyek nagycsütörtöktől a feltámadási szertartásig, nagyszombat estig, „Rómába mennek”, ezalatt a köteleiket is felkötö a harangozó.

A templomi zászlók és lobogók

1. Ferences Harmadik Rend zászlója

Három csúcsban végződő, drapp mintás selyemzászló aranyszínű, rojtzott szegéllyel, hímzett, felirattal övezett ovális, egyik oldalon Assisi Szent Ferenc, másikon Árpád-házi Szent Erzsébet ábrázolással. A szatmári nővérek készítették, a csíkszentdomokosi rendi közösség számára, 1946-ban. Jelenleg nincs használatban.

Feliratai:

A: ASSZISZI SZENT FERENC HARMADIK REND VÉDŐSZENTJE

B: ÁRPÁDHÁZI SZT. ERZSÉBET KÖNYÖRÖGJ ÉRET'TÜNK!

2. Nagy halotti zászló I.

Három karéjban végződő, fekete posztózászló, fehér rojtokkal. Egyik oldalán rávarrt, fehér vászon keresztábrázolással és felirattal. Másik oldalán papírra festett,

---

⁹⁷ Egyes vélekedések szerint négy féle Szabó leszármazott van a faluban.

Jézus egyik csodatételét (Jairus leányának feltámasztása) ábrázoló képpel. A zászlón feltüntetett személy temetésére készítette családja, 1960-ban. Jelenleg nincs használatban.

Felirata: Bodó Istvánné – Szabó Jozefa emlékére 1960.

3–4. Kis halotti zászló I.

Két egyforma, három karéjban végződő, fekete posztózászló, fehér rojtokkal. Egyik oldalukon rávarrt, fehér vászon keresztábrázolással.

Feltételezzük, hogy egyszerre készülhettek az előbbivel, mivel anyaguk, díszítésük teljesen megegyezik azzal.

Jelenleg nincsenek használatban.

5. Körmeneti zászló

Három csúcsban végződő, fehér mintás selymezászló aranszínű, rojtozott szegéllyel, vászonra ragasztott, festett papírképekkel, egyik oldalon imádó angyalokkal övezett Oltáriszentség, másikon lángoló, töviskoronával övezett szívére mutató Jézus Szíve ábrázolással.

A kép szignálása – „1961 A” – alapján feltételezzük, hogy a zászló is akkortájt készülhetett, annál is inkább mivel az egyházközség 1961-ben egy „kis szentségi zászlóhoz selyem anyag”-ot vásárolt.

Jelenleg szentségi körmenetek alkalmával és a csíksomlyói búcsúból hazatérő keresztalja fogadásakor használják.

6. Nagy halotti zászló II.

Három karéjban végződő, fekete szövetzászló, fehér rojtokkal. Egyik oldalán rávarrt, fehér vászon keresztábrázolással. Másik oldalán aranszínű krisztogramos barna keresztet, előtte szürke, világító mécses ábrázoló rátétdíszsel.

A szélére varrt évszám alapján 1981-ben készülhetett. Jelenleg nincs használatban.

7–8. Kis halotti zászló II.

Két egyforma, három karéjban végződő, fekete szövetzászló, fehér rojtokkal. Egyik oldalukon rávarrt, fehér vászon keresztábrázolással.

Feltételezzük, hogy az előbbivel egyszerre készülhettek.

A ravatalozóban őrzik, jelenleg temetések alkalmával csak ezt a két zászlót használják.

9. Búcsús zászló I.

Három karéjban végződő, fehér vászonzászló, kék szegélydíszsel, kék szalagokkal és fehér-kék bojtokkal. Egyik oldalán hímzett kereszttel, virágokkal és felirattal.

Az 1990-es évek elején készítette a pálosztogai rózsafüzér csoport.

Jelenleg nincs használatban.

Felirata:

MAGASZTALJA LELKEM AZ ÉN URAMAT

10. Búcsús zászló II.

Egyszerre készült a 9. számú zászlóval, csak feliratukban különböznek.

Jelenleg nincs használatban.

Felirata:

KRISZTUS SZERETETE SÜRGET MINKET

11. Egyházközség zászlója

Téglalap alakú, piros fekete csíkos szöttes anyagból készült zászló, piros rojtokkal, piros bojtokkal, középen hímzett fehér településnévvel.

Az 1990-es évek elején készült, Gáll Ida és György Irma közreműködésével.

Zarándoklatok alkalmával használják.

Felirata:

CSÍKSZENTDOMOKOS

12. Szent Antal zászló

Két csúcspanél és középen egy karéjban végződő piros gyapjúszövet zászló, piros és fehér rojtokkal, fehér bojtokkal. Egyik oldalán vászonra festett Páduai Szent Antal ábrázolással, karjában a kisded Jézus, kezében liliom.

1993-ban készült, Albert András és felesége Mákszem Julianna készítette és adományozta az egyházközségnek.

A Szent Antal búcsúban használják.

13. Márton Áron zászló

Hullámos végződésű, nyomtatott vászonzászló. Egyik oldalán Márton Áron püspöki címere, a másikon egy róla készült fénykép, amelyen áldást oszt.

1996-ban készült Márton Áron születésének 100. évfordulójára, a rózsafüzér csoportok adománya.

Jelenleg nem használják.

Feliratai:

A: CSÍKSZENTDOMOKOS

B: MÁRTON ÁRON 1896–1980

ERDÉLY PÜSPÖKE 1838–1980

14. Kamilliánus Családok zászlója

Téglalap alakú fehér selyemzászló, piros rojtokkal. Egyik oldalán piros kereszt rátéttel és sárga hímzett felirattal, a másik oldalán a falu címerével.

1998-ban készítették a közösség tagjai.

Többnyire saját zarándoklataikon, találkozóikon, tagtársuk temetésén használják.

Felirata:

CSÍKSZENTDOMOKOS.

KAMILLIÁNUS CSALÁD.

15. Skapuláré Társulat zászlója

Téglalap alakú barna posztózászló, barna rojtokkal, színes papír képekkel. Egyik oldalán Kármelhegyi Boldogasszony (egyik karjában a Kis Jézus, másik kezében a skapulárét tartja) ábrázolással, alatta hímzett felirattal, másikon Jézus Szíve (kitárt kezekkel, feje fölött dicsfény, lángoló, töviskoronával övezett szívéből kereszt nő ki) ábrázolással.

2008-ban készítették a társulat tagjai, maguknál őrzik.
Többnyire saját zarándoklataikon, találkozóikon, tagtársuk temetésén használják.

Felírata:

CSÍKSZENTDOMOKOS

16. Jézus Szíve zászló

Három csúcsban végződő bordó szövetzászló, piros és fehér szalagokkal, bordó zsinóros szegélydísszel, színes, Jézus Szívét (feje fölött dicsfény, lángoló, töviskoronával övezett szívére mutat, amelyből kereszt nő ki) ábrázoló papírnyomattal.

2015-ben Kalamár Teréz készítette a templom utcai rózsafüzér csoport anyagi támogatásával.

A Mária Szíve zászlóval együtt körmenetek és búcsúk alkalmával a legtöbbet használt zászlók.

17. Mária Szíve zászló

Három csúcsban végződő bordó szövetzászló, piros és fehér szalagokkal, bordó zsinóros szegélydísszel, színes, Mária Szívét (feje fölött dicsfény, kezében liliom, lángoló, törrel átdöfött, rózsakoszorúval övezett szívére mutat) ábrázoló papírnyomattal.

2015-ben Kalamár Teréz készítette a templom utcai rózsafüzér csoport anyagi támogatásával.

A Jézus Szíve zászlóval együtt körmenetek és búcsúk alkalmával a legtöbbet használt zászlók.

18. Nagy körmeneti és búcsús zászló

Négy csúcsban végződő bordó szövetzászló, piros és fehér szalagokkal, bordó zsinóros szegélydísszel, vászonra festett, egyik oldalán Szent Imre (hermelinpalástban, kezében kereszt, oldalán kard, mellette liliom), másikon Árpád-házi Szent Erzsébet (segít egy gyereknek) ábrázolásokkal.

A képeket Boros Zsolt festette, a zászlót Kalamár Teréz készítette a templom utcai rózsafüzér csoport anyagi támogatásával.

Egyre ritkábban van használatban, körmenetek és búcsúk alkalmával.

19–20. Kis búcsús zászló

Két teljesen egyforma, három csúcsban végződő, fehér vászonzászló, kék zsinórszegéllyel, fehér rojtokkal, a végeiken fehér bojtokkal. Egyik oldalukon hímzett, világoskék JHS monogram.

Készítési idejük nem ismert. Kis méretük miatt feltételezzük, hogy gyerekeknek készültek. Jelenleg nincsenek használatban.

21. Ismeretlen rendeltetésű zászló

Három karéjban végződő, fehér selyemzászló, fehér rojtokkal. Egyik oldalán hímzett sárga sugárkoszorúval és körfelirattal övezett drapp-barna JHS monogram keresztrel.

Készítési ideje ismeretlen. Jelenleg nincs használatban.

Felirata:

SANCTUS+SANCTUS+SANCTUS+DOMINUS

22–23. Fehér lobogó I.

Két teljesen egyforma, fehér pöttymintás damasztból készült lobogó, széleiken körbefutó fehér csipkével, sarkaikon fehér bojtokkal.

A szélükre varrt évszám alapján 1946-ban készültek.

Valószínűleg azok a fehér lobogók lehetnek, amelyeket az oltáregylet készíttetett ugyanebben az évben.

Jelenleg nincsenek használatban.

24–25. Fehér lobogó II.

Két teljesen egyforma, fehér virágmintás damasztból készült lobogó, széleiken körbefutó fehér csipkével, sarkaikon fehér bojtokkal.

Készítési évük ismeretlen

Jelenleg nincsenek használatban.

26–27. Kis fehér lobogó

Két teljesen egyforma, fehér virágmintás damasztból készült lobogó, széleiken körbefutó fehér csipkével, sarkaikon fehér bojtokkal.

Készítési évük ismeretlen. Kis méretük miatt feltételezzük, hogy gyerekeknek készült. Egykori elsőáldozási fotókon lehet találkozni hasonló kivitelezésű zászlókkal. De körmenet, búcsúk alkalmával is vihették ezeket a lobogókat a gyerekek.

Jelenleg nincsenek használatban.

28–29. Fekete lobogó I.

Két teljesen egyforma, fekete vászonlobogó, fehér rojttal, kék hímzett Mária monogrammal.

Mivel ezek tűnnek a legrégebbi fekete lobogóknak, lehetnek azok a fekete lobogók, amelyeket 1946-ban az előbbi fehérekkel egyszerre az oltáregylet készíttetett. Ezekkel egyszerre még kék színű lobogók is készültek, de azok már nincsenek meg.

Jelenleg nincsenek használatban.

30–31. Fekete lobogó II.

Két teljesen egyforma, fekete szövetlobogó, fehér rojttal, arany színű IHS monogrammal és kereszttel.

A szélére varrt évszám alapján 1978-ban készülhettek.

Jelenleg nincsenek használatban.

32–33. Fekete lobogó III.

Két teljesen egyforma, fekete selyemlobogó, fehér rojttal, arany színű JHS monogrammal és kereszttel.

Készítési évük ismeretlen

Jelenleg nincsenek használatban.

34. Kis Kolping lobogó

Fekete és narancssárga geometrikus mintákból kialakított kisméretű lobogó. A két narancssárga háromszög tulajdonképpen a mozgalmat egykor elindító Adolph Kolping (1813–1865) vezetéknevének kezdőbetűjére utal.

Az 1993 után készülhetett, miután a csíkszentdomokosi Kolping Család 1993-ban megalakult. Kis mérete miatt feltételezhető, hogy gyerekeknek készült.

35. Nagy Kolping lobogó

Az előbbihez hasonló kivitelezésű, csak jóval nagyobb méretű lobogó, amelyet az 1993-ban megalakult Kolping Család készített 1994-ben. Az egyesületnél őrzik, rendszeres használata a kezdetekkor volt jellemző, saját rendezvényeiken használták, a csíksomlyói búcsúba vele vonultak a tagjai.

36–37. Bordó lobogó

Két teljesen egyforma, bordó gyapjúszövet lobogó, piros rojtokkal, piros-fehér szalagokkal, egyik oldalukon vászonra festett Szeplőtelen Fogantatott Mária ábrázolásokkal.

A sólyom utcai rózsafüzér csoport készítette az 1990-es évek elején.

Jelenleg nincsenek használatban.

38–39. Piros lobogó

Két teljesen egyforma, piros bordó kockás hímés szőtt anyagból készült lobogó, bordó csipkeszegéllyel, kereszt alakú lila csipke rátéttel.

2000 körül a felszegi rózsafüzér társulat készítette.

Jelenleg nincsenek használatban.

„Ez az én oltárcám!”

Megfigyelések a magánszférák szakrális tárgykompozícióiról Csíkszentdomokoson

---

A csíki házban ahol a családi asztal áll, egy kis házi oltár van. Itt függ az Üdvözítő keresztje szentelt pimpóval koszorúzza. Sok helyen itt függ zsinóron a Szentlelket jelképező faragott galamb. Ez a legtekintélyesebb helye a háznak. Ez a sarok egyesíti a család tagjait az imában is. Lakodalmkor itt ül a menyegzős pár. Ennek a saroknak a mestergerendáját bálványfának nevezik: erre támaszkodik az ács, amikor a ház építéskor a tetőzetbe az első szeget beveri.¹

Dolgozatom tárgya az egyéni életterekbe kihelyezett szakrális tárgyegyüttesek vizsgálata. A dolgozat alapja az előszóban már említett egy egyhetes intenzív terepkutatás Csíkszentdomokoson, amelyhez kiindulópontként Székely László munkássága szolgált. A terepmunka során igyekeztem feltérképezni azt, mennyire őrizték meg a helyiek a neves kutató által leírt hagyományokat, milyen új jelenségek társultak ezekhez. Kutatásom középpontjában az otthonokban kihelyezett, a különféle vallási kultuszokhoz, szentekhez, vallásos áhitathoz tartozó tárgyféleségek megfigyelése állt.

Székely Lászlónál csupán a mottóul szolgáló bekezdést találtam ebben a kérdéskörben, viszont hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a mai otthonokban nem a hagyomány az egyetlen szervező erő. Igyekeztem választ keresni azokra a kérdésekre, hogy a jelenkori viszonyok közt a házon belül hol helyezkednek el ezek a tárgyak, milyen típusokba sorolhatók, a szent és a profán milyen mértékben és módon keveredik a kompozíciókban, hogyan jönnek létre állandó vagy időleges összeállítások, hogyan használják ezeket. Összesen tizennégy háztartás és egy üzlethelyiség tárgyanyagát vettem leltárba, elsősorban a tárgyakhoz való viszonyt és a használat módját vizsgáló interjúkra, nagymennyiségű fotóanyagra és az így dokumentált 580 tételnyi tárgyra támaszkodom, melyből 432 volt szakrális jellegű.²

A kutatás kizárólag a nyíltan kihelyezett szakrális tárgyakat, és a velük egy kompozíciót alkotó profán tárgyakat vette figyelembe. Így nem szerepelnek benne azok a régi Bibliák, imakönyvek vagy más kegytárgyak, amelyek rendszerint fiókok mélyén, dobozokban vagy más elzárt helyen kerülnek tárolásra.

---

¹ SZÉKELY [1995]. 9–10.

² Tételnek az egyértelműen behatárolható, elkülöníthető tárgyakat nevezem. A pontos darabszám olykor nehezen meghatározható, hiszen a szakrális és profán tárgyak nagyfokú keveredésének következtében a tárgy együttesek részét képezik több elválasztható egységből álló tárgyak, például irodaszerek, varrókészletek, gyógyszerek stb. A kisméretű szentképek és fotók is darabonként szerepelnek ebben a számban, kivéve amikor kötegekben állnak. A leltárakat a függelék tartalmazza.

A domokosiai vallásossága miatt szinte bármely háztartásban találhattam volna szakrális tárgyegyütteseket. A szűk időkorlát miatt azonban elsősorban a különböző vallási társulati tagok otthonait kerestem fel, ezért az adatközlőim többsége középkorú és idős nő.³ Néhány kiegészítő információval szolgált még a helyi plébános, és három hét éves ministráns lány.

Mindezek alapján nem céloim messzemenő következtetések levonása, ehelyett néhány példát mutatok fel olyan jelenségekre és törvényszerűségekre, amelyeket nem láttam viszont a szakirodalom áttekintése során. Ebben két fő vonulatra lettem figyelmes. Az egyik a Gunda Béla és K. Csilléry Klára által meghatározóvá vált kultikus-profán térfelosztás elve, amely középpontjában a lakótér szakrális és profán terei állnak oppozícióban. A korábbi kutatások gyakran a múltbéli állapotokra koncentráltak, az elrendezés hagyományait és archaikus törvényszerűségeit igyekeztek feltérképezni. A térfelosztás elvének kritikáját Pócs Éva fogalmazta meg többek között Bartha Elek és saját megfigyeléseire alapozva. Érvelésében kétségbe vonja a terek kétpólusú szembeállításának relevanciáját. Állítása szerint a lakótérben nem elkülönült régiókba kerülnek a szakrális tárgyak, hanem azt többnyire esetlegesen terítik be, néhány helyen pedig koncentrációk figyelhetők meg. A Domokoson megfigyeltek leginkább Pócs Éva leírásához állnak közel, viszont a használatban eltérés mutatkozik. Az áttekintett tanulmányokban éppen a szakrális terek, tárgyak használatának bemutatását hiányoltam. Ugyan az egyes tárgyféleségek bemutatásánál általában szerepelnek rövid leírások a hozzájuk kötődő gyakorlatokról, viszont ezeket a cselekvéseket többnyire nem csoportosítják közös ismertetőjegyeik szerint nagyobb rendszerekbe. Dolgozatommal az eddigi kutatásoknak ezt a még hiányos láncszemét szeretném pótolni. Kutatásom során arra lettem figyelmes, hogy az otthonok szent terei eltérő funkciókat tölthetnek be. Ötféle ilyen funkciót különítettem el, melyek a következők: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése. Az egyes funkciókat a tárgyak típusaiból, elrendezésének mintázataiból és a hozzájuk kötődő gyakorlatokból vezettem le. Mindezeknek a rendeltetéseknek megértéséhez közelebb vihet a falu sajátos vallásos életének, a település és a lakóházak szerkezetének, a tárgytipusok és életpályájuk, valamint a szakrális és profán jellegű tárgyak keveredésének a bemutatása. Írásomban e tárgykörök mentén kívánom megrajzolni a szakrális tárgyak helyét és szerepét a mai csíkszentdomokosi otthonokban.

---

³ Adatközlők életkora (év), nők: 50, 51, 55, 56, 63, 64, 66, 68, 71, 75, 77, 78, 80, 81, 87, 88; férfiak: 60, 70. Ezt a kört a jövőben érdemes lenne a kevésbé vallásos és fiatalabb korosztályok vizsgálatával bővíteni. Egy átfogó kép csak így lenne felvázolható.

Csíkszentdomokosról

A falu vallási élete

Csíkszentdomokos a Csíki-medencében helyezkedik el, harminc kilométerre északra Csíksomlyótól. Néhány domb közé szorult be a nagykiterjedésű falu, amely a 2011-es népszámlálás adatai szerint 6110 főt számlál. Ekkor a településen 5906 fő vallotta magát magyarnak, 97 nem nyilatkozott, 83 cigánynak és 24 románnak. Nemcsak nyelvi, hanem felekezeti szempontból is rendkívül homogén településről van szó, a népszámlálás szerint a döntő többség, 5908 fő római katolikus. Emellett még az ortodox és református egyház bír a legtöbb hívővel, 27 és 24 fővel.⁴ A Csíki-medence vallási, történeti szempontból egyedi tájegység. Területén a katolikus hit és a ferences rend meghatározó szerepe folyamatos, ennek köszönhetően a helyiek vallásossága nagyobb mértékű, mint Erdély vagy Magyarország más területein.⁵

Ez a vallásosság és hagyománytisztelet ösztönözte Székely Lászlót is egykori gyűjtőmunkájában. A *Csíki ábítat* című kötetében gyakran hozza példáit Domokosról, rámutatva annak mély tradíciókban gyökerező katolicizmusára. Később a Balázs Lajos által szerkesztett monográfiában is több helyütt olvashatunk a falu vallási életéről.

A falu búcsúja a templom felszentelésének ünnepe, melyet a védőszent, Szent Domokos napján (augusztus 8.) tartanak.⁶ Történelmi előzményekre tekint vissza a Báthori vagy pásztorbükki búcsú. 1599-ben a falu határában fejezték le Erdély akkori fejedelmét, Báthori András bíborost. A fejedelem emlékére végzett búcsújárásban a bűnbocsánat és az engesztelés szándéka érvényesül.⁷ Korábban mindenszentek napján tartották, később ez átkerült október harmadik, vagy egy korábbi vasárnapjára. Egyszerre egyéni és közösségi esemény. Volt már példa szervezetlen egyéni részvételre, máskor a szomszéd falvakkal közösen vonultak ki. Fogadott ünnep Páduai Szent Antal (június 13.) és Szent Illés napja (július 20.). A szentek fontosságát jelzi, hogy helyet kaptak a templom főoltárának két nagyobb szoborfülkéjében. A szájhagyomány szerint Szent Antal napján villámcsapás pusztította el a falu állatsordájának jelentős részét, Szent Illés napján pedig a falu egy része égett le. Emiatt kálváriát alakítottak ki, ahol csoportosan végzik a keresztútját. Fontos alkalmak még az örökös szentségimádási nap (május 17.), a hónap első vasárnapi szentségimádat és az elsőáldozás.⁸ Mindezek mellett nagy szerepe van a csíksomlyói és a szőkefalvi búcsúnak, és sokan vesznek részt a Medjugorje-ba tartó zarándokutakon is.⁹

Számos önszerveződő vallási közösség található a faluban, ezek közül a rózsafüzér társulatok a legjelentősebbek. Körülbelül 50 ilyen társulat van bejegyezve

---

⁴ Az adat forrása: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/> hozzáférés: 2019. 01. 03. 14:09

⁵ FÁBIÁN 2018a.

⁶ BALÁZS 2006. 221–222.

⁷ FÁBIÁN 1996. 306.

⁸ BALÁZS 2006. 225.

⁹ A vizsgált tárgyak közül 25 db volt Csíksomlyóhoz, 14 db Medjugorje-hoz köthető.

a plébánián, melyek tagsága 1637 fő volt a huszadik század végén. Egy helyi társulati tag elmondása szerint az utca méretétől függően 20–50 fő alkot egy-egy ilyen csoportot. Ezekben ritkán találhatunk férfiakat, azonban a felnőtt női lakosság fele tagja valamelyik társulatnak.¹⁰ Élükön a társulatvezetők állnak, akik a közösség buzgó, áhítatos asszonyai, kivétel nélkül nagy imagyűjteménnyel (ezek többsége kéziratot írnak), jó fellépéssel bírnak, hiszen az egyes imaalkalmakat is nekik kell vezetniük. Ezért nagy tekintélynek örvendenek a faluban.¹¹ Minden hónap első vasárnapján a társulatvezetők felkeresik a tagok otthonait és ekkor cserélik a titkot. A rózsafüzér társulatok mellett három skapuláré, két kamilliánus és egy engesztelő közösség is működik. A skapuláré és kamilliánus heti egy, az engesztelő csoport tagjai heti három alkalommal (hétfőn, szerdán és pénteken) gyűlnek össze. Több rózsafüzér csoport paraliturgiájában jelen van a nagyböjti keresztút, az adventi szálláskeresés és a Szent Antal napi búcsút megelőző kilenced.¹² Az egyéni imaéletet a rendszeresen cserélt titok határozza meg, közösen imádkoznak többek között a nagyböjtből, minden pénteken, a haldokló mellett, a halottas háznál, temetés előtti este, menyasszonyos háznál. A társulatvezetők a halottas menetben és búcsús körmenetben imádkozást kezdeményeznek és vezetnek. A vallási társulatok igen tevékeny csoportokat alkotnak, gyűjtéseket szerveznek a teológusokért, templomjavításra, oltárdíszítésre, az ezekhez kapcsolódó munkákból is kiveszik a maguk részét.¹³

Településszerkezet és lakóházak

Csíkszentdomokos dombok közé szorult település, ezért egyes – jellemzően egyutcás – falurészek hosszan elnyúlnak a völgyekben. A leghosszabb ezek közül öt kilométeres, még a harangozás sem hangzik el ezekben a távoli falurészekbe. Egy 1995-ös adat szerint 1931 lakóház volt a faluban,¹⁴ melyek között hagyományos parasztházakat, ezek mindenféle bővített változatait és új építésű házakat is találhatunk.

A hagyományos parasztházak két szobából álltak, melyek egy-egy ajtaja és ablaka a tornácra nyílt. Újabb jelenség további ablakok nyitása az udvar vagy az utca felé, az 1950-es évektől pedig egy harmadik, tágasabb szoba zárja hátul a tornácot.

Sor kerülhetett a tornácok újabb szobákká bővítésére, vagy hátrafelé újabb szobák házhoz toldására.¹⁵ Számos szocialista típusú ház is található a faluban, a többséget viszont valamilyen átalakításon átment parasztház alkotja. Ezek egy része

---

¹⁰ Az 56 társulat 1637 fővel rendelkezett, ebből 13 fő férfi, 1624 nő. Koruk: 31% 40 év alatti, 37% 40–60 év közötti, 32% 61 év fölötti. Foglalkozásuk: 46% háziasszony, 26% nyugdíjas, 25% aktív kereső, 1% tanuló. Iskolai végzettségük: 67% 8 osztályt vagy kevesebbet, 19% 10 osztályt, 13% 12 osztályt, 1% tanítóképzőt, továbbá hatan technikumot, öten egyetemet végeztek. Fábrián 2005. 411.

¹¹ BALÁZS 2006. 226.

¹² FÁBIÁN 2018b. 11–12.

¹³ BALÁZS 2006. 226.

¹⁴ BALÁZS 2006. 326.

¹⁵ BALÁZS 2006. 147–148.

kétsorosára bővített, esetenként tetőszinttel is ellátott épület, melyeket külső képük alapján meg sem lehet különböztetni a külföldi idénymunkák jövedelméből épített legújabb házaktól. Sok új vagy felújított ház mögött még viszonylag érintetlen formában megtalálhatók a régi helyiségek. Legtöbbször itt laknak az idősek, gyakran él valamilyen formában több generáció egy fedél alatt. A központi helyiség többnyire egy konyha-étkező-nappali, az idősek többnyire ezt az egy helyiséget használják, náluk a többi szoba csupán reprezentációs vagy tároló funkciót szolgál. A vizsgált tizennégy háztartás közül négy volt egyedül élő idős otthona, a többi valamelyik többgenerációs együttélési formának felelt meg.

Kutatástörténet

Régóta foglalkoztatja a néprajztudományt az otthonok szakralitása, többen tettek kísérletet a kultikus tér házon belüli helyének meghatározására. Ezt a kérdéskört megközelíthetjük a szent tárgyak elhelyezkedése vagy a különböző rituálék végzési helye szerint is. Pócs Éva többször is foglalkozott a feloszthatóság problémájával, *Az asztal és a tűzhely, avagy hol van a széntsarok?*¹⁶ című tanulmányában Gunda Béláig vezette vissza a kultikus vagy profán térre való tagolás elvét. Gunda kijelentette, hogy „[...] a hagyományosan berendezett parasztszoba két egymástól eltérő jellegű és funkciójú részből áll.”¹⁷ A tűzhelyet munkatérnek tekintette, melyre a mindennapi használati eszközök jellemzők, az ezzel keresztben lévő sarokpad a hozzá tartozó falszakasz szentképeivel pedig a kultikus negyedek alkotják. Felsőrekecsinben szőtteket, párnákat helyeznek ide, melyek tetejére az aratás után egy kéve búzát állítanak. Matyó vidéken a sarokban üveges szekrény található, mely házioltár szerepét tölti be, Jézus Szíve vagy Mária szobrok jellemzik.¹⁸ A szent és profán tér között egyértelmű határvonalat állapít meg: „A kultikus teret és a munkatérrel úgy választhatjuk el egymástól, ha egy képzeletbeli átlót húzunk az ajtó mögötti saroktól a szobabelső sarkába.”¹⁹ Arra is kitér, hogy ezt a hagyományos berendezést a polgárosodáshoz kötődő folyamatok változtathatják meg.

A *széntsarok* mint fogalom K. Csilléry Klárának köszönhetően vált a kánon részévé, a Magyar Néprajzi Lexikon IV. kötetében többek között Gundára hivatkozva írt szócikket ezen a címen. Ebben nagy hangsúlyt fektet annak bemutatására, mennyire tiszteletben tartották a lakók ezt a teret. Házi oltár, szentképek, szobrok és a Mária-ház kerültek ide, az asztalsarok leginkább szertartásos cselekményeknek és nagyobb családi eseményeknek adott helyet. A szócikk végén a *széntsarok* fogalmát a magyarság határain túlra is kiterjeszti: „Európa mindazon területein megtalálható, ahol a sarkos lakásrend volt általános (Kelet-, Közép- és Észak-Európa).”²⁰ Ez az egyetemességre vonatkozó gondolat az ész

---

¹⁶ PÓCS 2001.

¹⁷ GUNDA 1961. 247.

¹⁸ GUNDA 1961. 259–260.

¹⁹ GUNDA 1961. 247.

²⁰ K. CSILLÉRY 1981. 669–671.

Gustav Ránktól²¹ származik – rá Gunda is hivatkozott – aki ezt a fajta tértagolást eurázsiai népekre jellemző archaikus fejlődési foknak tartotta. K. Csilléry a tárgyi jellemzők leírása után említést tesz néhány ehhez a térhez kapcsolódó szokásról és rítusról is, például az ülésrendről vagy a szentsarok vihar alatti óvó szerepéről. Juhász Antal a Magyar Néprajz III. kötetében Gundára hivatkozva a következőket írja: „A hagyományos berendezésű, sarkos elrendezésű parasztszobában két eltérő funkciójú tér állapítható meg: a belső a kultikus tér, az ajtó, illetve tűzhely előtti pedig a munkatér.”²² Ez a példa is azt jelzi, mennyire meghatározza a néprajzi kánont a térfelosztás elve.

Pócs Éva korábban említett tanulmánya csupán áttekinti az eddigi szakirodalmat, egy későbbi írásában viszont már saját megfigyelései alapján részletekbe menően felülvizsgálja azok érvényességét.²³ Felhívja a figyelmet a tűzhely lakáson belüli kultikus központ szerepére, hiszen számos meghatározó rítus és hiedelem kapcsolódik hozzá az egyértelmű használati funkciók mellett. Bartha Elek művére²⁴ hivatkozik, mely aprólékos munkával térképezi fel az otthonhoz kapcsolódó szokásanyagot. Bartha ezek után megállapítja, hogy „Kultikus vonatkozásait tekintve a ház központja a tűzhely és környéke, de kiemelt szerepet tölt be a küszöb és a kultikus sarok is. Emellett azonban a ház legtöbb eleme fontos részét alkotja valamilyen mágikus cselekvésnek, rítusnak.”²⁵

Pócs Éva szintén a rítusok és hiedelmek alapján tartja a tűzhelyet kultikus központnak, az asztalsarokkal összehasonlítva megfogalmazza, hogy „[...] a szobának ez a szöglete sokszor konkrét, látható tárgyak révén megerősített keresztény kultushely: az itt elhelyezett kegyoszobrok, szentképek és egyéb kultusztárgyak állandó keresztény szent helyé, a szentsarokká teszik a lakásnak ezt a helyét. A tűzhely térsége ehhez képest csak a rítusok létrehozta »szent idő« tartamára érvényes szent hely, ahol az archaikus, nem keresztény »szentségnek« természetesen nincs a keresztény szentsarok kegytárgyaihoz hasonló látható jegye [...]”²⁶ Itt egy szemléletbeli váltásra kell felfigyelnünk. Míg Bartha Elek és Pócs Éva a folklorisztikai, addig Gunda Béla és K. Csilléry Klára leginkább a tárgyi vonatkozásokra alapozták kijelentéseiket. Tanulmánya végén Pócs Éva a következőképp oldja fel a szent-profán tértagolás szembenállását: „Mind a kemence-tűzhely-főzés-sütés, mind az asztal-étkezés több jelentéssíkkal rendelkezik. Munkatér mind a két sarok, de adott esetben kultikus tér mind a kettő. Amit Gunda munkatérnek és kultikus térnek nevez, az nem kemence tere és asztal tere, hanem kemence konkrét tere és kemence szimbolikus tere, és ezzel együtt, de nem ezzel oppozícióban: az asztal konkrét tere és asztal szimbolikus tere.”²⁷ Pócs Éva tehát

---

²¹ Lásd: RÄNK, Gustav: *Das System der Raumeinteilung in den Behausungen der nord-eurasischen Völker* I–II. Stockholm, 1949–51.

²² JUHÁSZ 1997. 187.

²³ PÓCS 2007. 382–410.

²⁴ BARTHA Elek: *Házkultusz – A ház a magyar folklórban*. Debrecen, 1984.

²⁵ BARTHA 1984. 99.

²⁶ PÓCS 2001. 380.

²⁷ PÓCS 2001. 385.

végül a megfogható terektől elvonatkoztatva a tárgyak és a rítusok alapján történő szent tér meghatározásnak is helyet ad.

Később gyimesi tapasztalataira alapozva erősebb kritikával illeti elődeit, kétségbe vonja az efféle térfelosztás relevanciáját. Ezúttal a következőket írja: „[...] a lakóház Gunda és Csilléry leírta kettős tagolódása csak bizonyos szempontból és bizonyos helyeken működik, a rendelkezésünkre álló magyar adatok alapján nem lehet abszolutizálni egy kultusszal és munkával fémjelzett szent és profán térfél létét. Mégis, Gunda Béla fent említett tanulmánya óta kutatási közhellyé, szinte axiómává vált a magyar lakóház kettős tértagolása, a szakrális tárgyak elrendezésével foglalkozó tanulmányok szerzői ellenőrzés nélkül feltételezik jelenlétét ott is, ahol nincs rá bizonyíték, hiányát valamikori meglétéhez képest másodlagos fejleménynek tartják.”²⁸ Ezt a gondolatmenetet folytatva felhívja a figyelmet arra, hogy a 20. századi szentsarok-adatok a Kisalföldről és Pest megyéből származnak, melyek korán polgárosult területek. Így megfontolandónak tartja, hogy maga a szentsarok megléte, és nem pedig annak hiánya a polgárosodáshoz köthető másodlagos jelenség.²⁹

Gyimesközéplokon nyomát sem találta a szentsaroknak vagy az ehhez hasonló, elkülönítő térfelosztásnak, így visszamenőlegesen is megkérdőjelezi ennek relevanciáját: „Ahol nyilvánvalóan volt szentsarok [...] ott sem világos a bemutatásokból, hogy volt-e »tiszta« helyzet, a szentet a profántól elválasztó éles tagolódás valaha is.”³⁰ Tapasztalatai szerint a szent tárgyak a katolikus háztartásokban betérítik a teljes lakóteret, néhány helyen – mint például az ágyak fölött – koncentrálódhatnak ezek, de a szent és a profán tárgyak szinte mindenhol keverednek. Csíkszentdomokoson is leginkább a Pócs Éva által megfigyelttel találkozhatunk, azonban a terek használatában és funkcióiban eltérés mutatkozik.

Tárgytípusok és azok életpályája

A szakrális és profán tárgyak különböző tárggyütteseket, kompozíciókat alkotnak. A házban található hangsúlyosabb kompozíciókat esetenként illeték a helyiek *házi szentély*, *szentély*³¹ vagy *házi oltár*, *képoztár*,³² *oltár*, *oltárka*, *oltárocska* névvel.

*Ez az én oltárkám!*³³

*De én úgy érzem, hogy ez az én szentélyem és ők [a szentek képeire mutatva] tényleg a segítségemre vannak. Ezért raktam ki, nekem ennyi, ennyim van.*³⁴

A többség esetében azonban nem figyelhetünk meg hangsúlyosabb, központi kompozíciót a különböző tárggyüttesek sorában. A vizsgált tárgyananyag (összesen

---

²⁸ PÓCS 2007. 384–385.

²⁹ PÓCS 2007. 408.

³⁰ PÓCS 2007. 385.

³¹ 50 éves nő, 2018. 08. 26.; 68 éves nő, 2018. 08. 27.

³² 51 éves nő, 2018. 08. 28.

³³ 77 éves nő, 2018. 08. 30.

³⁴ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

580 tétel) legnagyobb részét a kisméretű szentképek (összes kép: 173 db) és családi fotók (88 db) alkotják. Népszerűek még a kisebb szobrok (35 db) és nem ritkaság az sem, hogy egy személynek több feszülete és rózsafüzére legyen (összesen: 25 db és 33 db). A képek és szobrok többsége Mária (99 db) vagy Jézus (61 db) alakját jeleníti meg. Gyakori ábrázolás típus a Jézus Szíve (11 db), az Isteni Irgalmasság képe (12 db),³⁵ Jézus a jó pásztor (5 db), Jézus az Olajfák hegyén, Jézus töviskoszorúval, keresztre feszített Krisztus, utolsó vacsora (4 db). Mária esetében pedig Mária Szíve (11 db), Mária a gyermekkel (8 db), a medjugorje-i (14 db), a lourdes-i (11 db), fatimai (4 db) jelenések nyomán készült ábrázolások, emellett a csíksomlyói kegyzoborról készült képek (25 db) és az engesztelő mozgalom miatt a Rosa Mystica szobrok (3 db). A nagyméretű hálósobaképek közt is szerepel a Jézus a jó pásztor vagy más ábrázolások, de jellemzőbb a Szent család (12 db) vagy a Mária gyermekkel és galambokkal szentimentális jelenetei. Találkozni lehet még Szent Antal, Pio atya, lisieux-i Szent Teréz, sárkányölő Szent György, Szent Mihály arkangyal, a pápák közül II. János Pál, XVI. Benedek és I. Ferenc képeivel. Majdnem minden háztartásban megtalálható a Szent László-emlékévé miatt a lovagkirály, vagy az Ifjúság éve miatt Szent Imre képe, ezeket házszenteléskor osztotta a helyi plébános. Márton Áron (1896-1980) püspök erős helyi kultusszal bír, ezt a lakóterekbe kitett számos ábrázolás is jelzi. A csíkszentdomokosi születésű egyházférfi szülőháza helyét emléktáblával jelölték, a falu központjában szobrot állítottak neki, életútját pedig egy róla elnevezett múzeum mutatja be.³⁶ Az idősebbek maguk is emlékeznek személyére, voltak akik nála bérmálkoztak vagy nála voltak elsőáldozók. Egy idősebb nő egy hozzá kapcsolódó csodaélményről is beszámolt.

*Akkor Márton Áron püspök úr, mi elindultunk Lakitelekere [...] és amikor odaértünk, mondjuk megpróbáltatások voltak, de ő végig mellettünk volt.*³⁷

Elmondása szerint épp a püspök életéről szóló vetélkedőre tartottak, viszont nem tudták busszal folytatni az utat. Ekkor egy férfi tűnt fel, aki a kocsijával célba juttatta őket. Ezt a segítséget Márton Áron közbenjárásának tulajdonítja. Az egyik ministráns kislány pedig arról mesélt nekem, hogy távoli rokona a püspöknek és szívesen rajzolja az arcképét.³⁸ A püspököt ábrázoló képek hátulján egy ima található, amely Márton Áron szentté avatását hivatott elősegíteni, a helyiek rendszeresen imádkoznak is ezért.

---

³⁵ A kép eredetijét Fausztina nővér polocki rendházban történt látomásai alapján készítette el Eugeniusz Kazimirowski festő Michal Sopočko atya támogatásával 1934-ben. Bővebben: <https://www.magyarKurir.hu/hirek/az-isteni-irgalmassag-kegykepenek-ismeretlen-tortenete> hozzáférés: 2019. 01. 01.

³⁶ Márton Áron Múzeum honlapja: <http://www.martonaronmuzeum.ro/> hozzáférés: 2019. 01. 02. 13:59

³⁷ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

³⁸ 7 éves lány, 2018. 08. 30.

Fontos megvizsgálni a tárgyak származását, korát és ahol erre lehetőség nyílik ezek életpályáját is.³⁹ Pozsony Ferenc a moldvai Külsőrekecsinben élő csángó család teljes tárgykészletét vette leltárba 1991-ben. Eszerint a szakrális tárgyak 70%-a valamikor 1975 után érkezett a háztartásba.⁴⁰ Tapasztalataim alapján Csíkszentdomokoson is hasonlóak lehetnek az arányok, itt is viszonylag kevés ennél régebbi szakrális tárgy van nyilvánosan kihelyezve az otthonokban. A szent terek legidőtállóbb tárgyfélesége Barna Gábor megállapítása szerint általában a feszület.⁴¹ Ez az erős szimbolikus tartalma és letisztult kivitele miatt valóban kiválóan ellenáll a tárgykészletek változását okozó különböző divatirányzatoknak. Domokoson is gyakran a feszület alkotja a fal dekoráció központi elemét, melyet divatos és időleges, épp emiatt gyakrabban cserélődő tárgyak vesznek körül. Elég csak a családi fényképekre gondolnunk, melyek friss fotók készültével folyamatosan változhatnak.

Emellett még a Biblia és imakönyvek kötetei tartoznak a legrégebb tárgyak közé, melyek képezhetik a kompozíciók részét vagy a használatból kiszorulva egy külön fiókban, dobozban őrizhetik ezeket. Figyelemre méltó, hogy ezekből – különösen a társulatvezetők esetében – nem csak egy darab, hanem olykor számos ott sorakozik az asztalokon, polcokon. Mellettük az utóbbi időkben elszaporodtak a fénymásolt, vagy nyomtatott imalapok, internetről másolt szép imák és Mária üzenetek. Ezentúl említésre méltóak még a kéziratos imafüzetek, melyek szintén nagy becsben tartott tárgyai a lakótereknek. Sokszor generációk óta vezetik őket a családok vallásos asszonyai. Ezek az imádkozók és az egyéni imaélet elengedhetetlen kellékei.

A tárgykészlet nagyobb bővülése Csíkszentdomokoson több időponthoz és tényezőhöz is köthető. Ezek az 1989-es politikai változás, az újra meginduló csíksomlyói búcsúk, majd a rendszeressé váló külföldi idénymunkák. Számos tárgy ajándékként kerül az otthonokba, ezek különösen kedveltek. Ugyanezt állapította meg Mislovics Andrea a hajdúdorogi görög katolikus családoknál végzett terepmunkája alkalmával, tapasztalatai szerint az ajándékozás gesztusa rangot ad a tárgyaknak.⁴² A nagyméretű hálószobaképek egy része esküvői ajándékként került az új otthonokba, viszont alkalomtól függetlenül is vásárolták ezek fotóreprodukcióit a plébánián vagy házaló kegyeszerárusoktól. A képeket tekercselve vették, majd maguk rámaztatták be. A kisebb szentképek többségét házszenteléskor, első misés, jubileumi misés ajándékként kapják. Számos dísz tárgy a népszerű csíksomlyói és szőkefalvi búcsúról származik, sokan hoznak magukkal szuveníreket medjugorje-i vagy lourdes-i zarándokltról. Az adatközlőim elmondása szerint a legdrágább szakrális tárgyak többsége külföldről származik, ezeket idénymunkák alatt szerzik be, vagy kint dolgozó rokonoktól kapják ajándékba.

---

³⁹ A tárgy keletkezése, használata, esetleges újbóli felhasználása és megsemmisülése által keretezett értelmezési és újraértelmezési folyamat jelölésére Hofer Tamás a *tárgyéletpálya* fogalmát vezette be. HOFER 1983. 39–64.

⁴⁰ POZSONY 1997.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evko_nyv_05/index.htm hozzáférés: 2018. 12. 24. 18:05

⁴¹ BARNA 2015. 168–169.

⁴² MISLOVICS 2006. 205–206.

Rendkívül nehéz az egyes tárgytípusok élettartamát megállapítani. Mára a tömeggyártás révén a tárgykészletek a korábbinál sokkal gyorsabb ütemben változnak. Azt, hogy melyik tárgy mennyi időt tölt az egyes háztartásokban Hofer Tamás szerint leginkább társadalmi és gazdasági tényezők határozzák meg.⁴³ A szakrális tárgyakra általában nem jellemző az elhasználódás, viszont az örökérvényű szimbolikus tartalmuk ellenére is nagy veszélyt jelent rájuk a divat változása. Pozsony Ferenc, Iancu Laura és Pócs Éva is egybehangzóan a reprezentáció meghatározó szerepéről ír a kultusztárgyak esetében.⁴⁴ A csíkszentdomokosi tapasztalatok mégsem bizonyítják azt, hogy az újabb divatirányzatok leváltanák a korábbi tárgyféleségeket. Leginkább egy egymás mellé halmozó tendenciára figyelhetünk fel, ahol a régebbi, esetleg divatjamúlt tárgyak sem kerülnek ki a kompozíciókból, legfeljebb átengedik a fő helyet az újabbak számára. A legmodernebb divattárgyak a holografikus háromdimenziós vagy képváltós szentképek, fluoreszkáló Fatimai Mária szobrocskák, Lourdes-i Mária alakú szenteltvíztartó palackok, órával vagy hőmérővel kombinált szentképek. A szakrális tárgyak életpályáját Barna Gábor a következőképp vázolta fel: „A divatból kikopás állomásai a következők lehetnek: a tárgy kikerül a szobából, kikerül a konyhába, majd a kamrába, a magtárba, az udvarra, legvégül pedig az udvari szemétdombra.”⁴⁵ Iancu Laura tapasztalatai szerint a magyarfalusiak egy ideig őrzik a régi képeket, viszont a divatjamúlt, károsodott tárgyak már nem számítanak a szentség méltó kifejezőjének, így a megsemmisítésük sem számít vétségnek. Ezzel szemben arra is látott példát, hogy épp ezek a régi képek kerüljenek ki újra a falakra.⁴⁶ Csíkszentdomokoson kevés 20. század első feléből származó képpel találkoztam, viszont a helyiek divat változásain túlmutató, halmozó magatartása alapvetően a megőrzésnek kedvez. Ez a ragaszkodás annyira erős, hogy egyesek a minden háztartásban megtalálható Római Katolikus Falinaptárat is részben megőrzik a közepén lévő kép kivágásával. Érdekes példával szolgált egy középkorú nő: férje külföldi idénymunkája alkalmával véletlenül egy hulladéktárolónak támasztott szentképre bukkant. Ezt hazahozta, ezzel megmentette a pusztulástól, majd a család otthonának kiemelt pontjára helyezték, és ma is a lakás ékességének tartják.⁴⁷

A szakrális tárgyak fontos szerepet képeznek a vallási szocializációban,⁴⁸ a gyerekek és a tárgyak viszonyáról azonban megoszlanak a helyiek véleményei. Egyesek nem szeretnék, hogy károsodjanak, vagy esetleg tiszteletlenség érje a szent tárgyakat, ezért távolságtartásra intik a kisgyermeket: *Jajj nem szabad, mert az nagyon-*

---

⁴³ HOFER 1983. 39–64.

⁴⁴ POZSONY 1997.; IANCU 2013. 329.; PÓCS 2007. 395.

⁴⁵ BARNA 2003. 10.

⁴⁶ IANCU 2013. 329.

⁴⁷ 77 éves nő, 2018. 08. 30.

⁴⁸ A szentképek vallási szocializációban betöltött szerepéről írt: WIEBEL-FANDERL, Oliva 1997. Vallás mint otthon? A vallásos képek és a vallásos nyelv ambivalenciája: az eleven és a merev imagináció közti hit képive és nyelvive válása. (Die Ambivalenz religiöser Bilder und religiöser Sprache: Ein-Bild-ung und Ver-sprachlichung des Glaubens zwischen lebendiger und erstarrter Imagination), (ford. Rimai Éva) In Barna Gábor (szerk.): *Folklorisztikai Ohvsmányok 1.* Szeged

nagyon értékes⁴⁹ Mások viszont megengedőek, szerintük bármilyen életkorban a gyerekek kezébe adhatók ezek a tárgyak.

Én ezt már nem tartottam annyira fontosnak, tehát hogy ne nyúljon hozzá. Hanem sőt, a kezébe adtam. Nincs olyan, amit el tudna rontani [...]. Jó, a rózsafüzért is el tudja tépni ha el tudja szakítani, de most annyi van, annyit lehet pótolni. Tehát nem az a fontos, hogy nehogy elszakadjon a rózsafüzér vagy bármi. Hanem hogy megszeresse.⁵⁰

Ez nemcsak generációs, hanem inkább szemléletbeli különbség, hiszen a legidősebb adatközlőm ugyanilyen megengedő állásponton volt.

És amikor kisebbek voltak, mennyire kellett féltetni ezeket a tárgyakat tőlük, kézbe lehetett adni?

Nem kellett, evvel játszhattak. Én hímezttem [...] és oda felültem s a kezébe adtam s mintha olvasta volna [...] játszott vele, elszórakozott. Nem, nem kellett.⁵¹

Számukra az a legfontosabb, hogy a gyerekek megismerjék, megszeressék a vallási gyakorlatokhoz tartozó tárgyakat. A finomabb játszadozás pedig az önálló felfedezés természetes részét képezi. Ezzel kívánják a vallási gyakorlatokra nevelni a gyermekeket, és bennük is kialakítani az ezekre vonatkozó igényt. Az előbb idézett adatközlőm dédunokája játszadozás közben eltört egy szemet a rózsafüzérén, ezzel kapcsolatban viszont semmilyen ellenérzésnek nem adott hangot. A mai napig használja így is, szerinte nem vált ezzel alkalmatlanná a tárgy a szentség közvetítéséhez. Hasonló esetről számolt be a korábban említett ministráns kislány egyik társa, ő véletlenül összetörte nagymamája egyik szobrocskáját, amely után húsz Miatyánk volt a penitencia.⁵²

Szent és profán tárgyak keveredése

A kultikus–profán térfelosztás elvét valló kutatók is szólnak arról, hogy jelentősebb profán tárgyak is helyet kaphatnak a kultikus terekben. K. Csilléry Klára *szentsarok* szócikkében ír például a családtagok fényképeinek, vagy a szabadságharc szereplőiről készült nyomatok szent térbe történő vegyüléséről.⁵³ Az előbbit többen is megfigyelték a jelenkori otthonokban. Lengyel Ágnes és Limbacher Gábor a századforduló polgárosodásának egyik fejleményének tartja a családi fényképek szentképek közé rendezését a Palócföldön.⁵⁴ Bárth János a székelyvarsági hegyi tanyáknál írta le ezt a fajta keveredést.⁵⁵ Pócs Éva Gyimesközéplekon figyelt fel arra, hogyan alkotnak pillanatnyi kompozíciókat vagy versengenek a lakásdekoráció

---

⁴⁹ 46 éves nő, 2018. 08. 30.

⁵⁰ 50 éves nő, 2018. 08. 26.

⁵¹ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

⁵² 7 éves lány, 2018. 08. 30.

⁵³ K. CSILLÉRY 1981. 669–671.

⁵⁴ LENGYEL – LIMBACHER 1997. 150.

⁵⁵ BÁRTH 2006. 45–46.

fő helyéért szent és profán képek.⁵⁶ Iancu Laura pedig épp a másik oldalról kiindulva, a profán fényképek vizsgálata során figyelt fel a szent és profán tárgyak vegyes megjelenésére a moldvai Magyarfaluban.⁵⁷

Csikszentdomokoson ez a kevertség többféle módon jön létre. Gyakran állítják a képeket vegyesen egy éjjeliszekrényre, polcra vagy a konyhakredenc üveges részébe. Előfordul, hogy a nagyobb méretű szentkép keretébe tűzik a családi képeket, ennek fordítottja, amikor családi kép keretébe tűzik a kisebb szentképeket. Arra is látni példát, hogy egy nagyobb képkeretet csak kisméretű szentképekkel, családi képekkel és rózsafüzér titok kártyákkal töltenek ki. Számos kihelyezett fotó már önmagában is vegyes, azaz profán és szakrális tárgyú is egyben: az úrnapi körmenet, személyes vagy közösségi (énekkar, tánccsoport) évfordulók alkalmával a templom előtt készültek, gyakran székely viseletben.

Vannak, akik ebben a szent terek deszakralizálódását látják. Mások pedig, például Limbacher Gábor és Lengyel Ágnes, ennek éppen az ellenkezőjét: „Volt, ahol elhelyezésük a szentsarok deszakralizálódási folyamatához járult hozzá, vidékünkön azonban, a vallásos tudat erős beágyazottsága folytán, a fényképek a család szakralitásba vonását szolgálták.”⁵⁸ Pócs Éva szerint a gyimesiek ezzel a szentek védelme alá helyezik a családtagokat; a csikszentdomokosiak is segítők, óvók, szerencsét hozó szerepről beszéltek. Hangsúlyosan igaz ez az elhunyt családtagok esetében, akiknek jellemzően kiemelt helyen láthatóak nagyméretű portréi. A keretezett képekre esetleg rózsafüzért is akaszthatnak, ez viszont nem kizárólag a halottak képeinél történik így.

K. Csilléry Klára szócikkében a másik példa a keveredésre a szabadságharc szereplőiről készült nyomatok voltak. Ezeket felfoghatjuk politikai, nemzeti identitást kifejező szimbólumokként, amelyek megfelelői ma is megtalálhatóak itt: a székely és magyar zászlók, kitűzők egységes kompozíciót alkotnak a csíksomlyói búcsús kitűzővel. A családi fényképek és ezek az identitásjelzők vegyülése a kultikus tárgyakkal könnyen megérthető, hiszen a család és a haza fogalma is szentnek minősül a maga módján. Ezzel szemben a szinte megmagyarázhatatlan, esetleges keveredések is mindennaposak.

A hagyomány meghatározó szerepének megszűnése után más elvek, törvényszerűségek mentén jönnek létre a lakóterek szakrális kompozíciói. Egy ilyen törvényszerűsége hívta fel a figyelmet Pozsony Ferenc, aki szerint a házak szakrális tárgyakkal való telítésének hátterében nem buzgó vallásos hit, hanem a presztízis kifejezése áll.⁵⁹ Pócs Éva megfigyelése szerint is a nagyméretű, látványos képeknél a kultuszban betöltött szerep helyett a presztízsszimbólum-szerep a döntő.⁶⁰ Ezek mellett esetlegesen kap helyet egy gyakori presztízis- és divattárgy: a karóra alakúra gyártott falióra, mely Csikszentdomokosra szintén jellemző. Iancu Laura Magyarfaluban szerzett tapasztalatai megerősítik, hogy a vallásos mellett a dekoratív jelleg, a helyi és aktuálisan divatos ízlésnek megfelelés is fontos tényező. Ugyanitt

---

⁵⁶ PÓCS 2007. 395.

⁵⁷ IANCU 2007. 416.

⁵⁸ LENGYEL – LIMBACHER 1997. 150.

⁵⁹ POZSONY 1997.

⁶⁰ PÓCS 2007. 395.

azt írja: „A szentképek és a köréjük helyezett profán tárgyak elrendezésében mesterkéltnél volna bármiféle általános logikai elv vagy koncepció feltételezése. A helyi stílus, ízlés és az új divatok hatására állandó változásban van.”⁶¹ Többen a parasztlakosság polgárosulásának folyamataiban látják a hagyományos kultikus-profán térfelosztás megszűnését. Gunda Béla társadalmi, gazdasági tényezőkre és szemléletváltásra vezette ezt vissza.⁶² Barna Gábor kunszentmártoni kutatásai alapján a szobaberendezés változásának szerepét hangsúlyozza: „A hagyományos értelemben vett szent sarok általában megszűnt, megszűnőben van. A kispolgári jellegű, két háború között divatos lakószoba garnitúrák módosították a szakrális tárgyak korábbi elhelyezését.”⁶³ Mint ahogyan azt a dolgozatomban kifejtettem, Pócs Éva nincs meggyőződve arról, hogy valaha is létezett volna a kultikus a profántól elválasztó hagyomány. Tanulmánya végén a térfelosztás elvének felülvizsgálását sürgeti: „Jó volna egy országos, illetve a magyar nyelvterület egészére kiterjedő elfogulatlan, szakmai előítéletektől mentes felmérést végezni, különösen figyelve a pillanatnyilag »szentsarok-mentes«-nek látszó keleti területekre.”⁶⁴

Azt gondolhatnánk, hogy a hagyományos kultikus-profán rend megbomlása után a szakrális tárgyak tiszteletük okán a reprezentációs célokat szolgáló terekbe kerültek. Ez valóban igaz abból a szempontból, hogy a használaton kívül eső tisztaszobában gyakran találkozhatunk gondosan kialakított kompozíciókkal. Pócs Éva azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a tisztaszoba presztízs, dekoráció és emlékgyűjtemény. A célja a reprezentáció és az emlékek őrzése, az élő kultuszok tárgyait a mindennapokban használt terekben kell keresnünk.⁶⁵ Bárh János is ír arról, hogy a reprezentációs szoba mellett az alsókonyhában, alsószobában és más lakóterekben egyaránt találhatóak szent tárgyak.⁶⁶ Pozsony Ferenc a vizsgált moldvai család házában 103 szakrális jellegű tárgyat számolt össze, amely a teljes tárgykészlet 23%-át teszi ki. Ebből a többség, 63 a tisztaszobában volt, ezután a hálószoba következett 28 tárggyal, a konyhában 7, az előszobaszerű pitvarban 5 darab.⁶⁷

A csíkszentdomokosi tapasztalataim azért nem állíthatók tisztán szembe mindezekkel, mert nincs egy általánosítható lakásbeosztás. A szocialista típusú házak esetében valamelyest jobban elkülönülnek az egyes helyiségek és funkciók, így egyértelműen elkülönült tisztaszobák kialakítására is van lehetőség.

Ezzel szemben a régebbi építésű parasztházakban és ezek bővített változataiban többnyire egy központi helyiség jellemző, amely egyszerre konyha, étkező és nappali. Ha a családban él idősebb szülő, akkor ő éjjel-nappal ebben a helyiségben tartózkodik, egyedül élő idősek pedig többnyire már csak ezt az egy szobát használják. Ezekben a terekben valójában bármely szabad függőleges és vízszintes felületen előfordulhatnak szakrális tárgyak. Természetesen kivételt képez a tűzhely vagy a mosogató legközvetlenebb környezete, ahol károsodás érhetné ezeket.

---

⁶¹ IANCU 2013. 316.

⁶² GUNDA 1961. 247.

⁶³ BARNA 2015. 168.

⁶⁴ PÓCS 2007. 408.

⁶⁵ PÓCS 2007. 400–401.

⁶⁶ BÁRTH 2006. 45–46.

⁶⁷ POZSONY 1997.

Kisebb-nagyobb kompozíciókat leggyakrabban kanapék vagy ágyak feletti vagy melletti falfelületeken, éjjeliszekrényeken, polcokon, kredenceken, szekrények tetején találhatunk. Csíkszentdomokoson is igaznak bizonyul Pócs Éva megállapítása, miszerint nagy ritkaság a tisztán profán fal.⁶⁸ Nemcsak kiemelt, vagy tisztelt helyeken találkozhatunk szakrális tárgyakkal, ugyanúgy felfedezhetjük őket a hűtők, vagy a mikrohullámú sütők tetején, a konyhapult fölötti polcokon, telezsúfolt kredencekben.

Szóke Anna a Versec környéki magyar házakkal kapcsolatban kérdőjelezte meg a hagyomány meghatározó szerepét: „Archaikus örökségnek tekinthető-e a kultikus tér képzése a lakásokban, hiszen olyan profán helyen fordulnak elő szent és profán tárgyak vegyesen, mint a TV készülék teteje, a hálószoba toalett-tükrén dezodorok és hajkefék közegében?”⁶⁹

Az eddigiek alapján úgy tűnhet, hogy a szakrális és profán dísz- és divattárgyak egységesen és rendszertelenül terítik be a lakóteret. Ezzel szemben a kompozíciók koncentrációiból kiolvashatóak bizonyos mintázatok. A szentek segítő, óvó szerepének kiterjesztéséről már a családi fényképek kapcsán szóltam. Meghatározó tehát a védelmi szerep, mégis vannak egyéb fontos, az elrendezést alakító tényezők. Barna Gábor a szakrális tárgyak életpályáját végigkövetve ír arról, mennyire személyhez kötöttek ezek, értéküket leginkább a használóik által hozzájuk társított emlékek adják.⁷⁰ Ezt a gondolatot folytatom azzal, hogy még a tárgyak elrendezése is szorosan személyhez kötött. Értem ezt egyrészt abból a szempontból, hogy nagyban függ az egyén motivációjától és ízlésétől milyen kompozíciókat hoz létre, másrészt pedig abból a szempontból, hogy a rá jellemző mindennapi rutin is jelentős szereppel bír a tárgye gyűtéseknél spontán módon történő kialakulásában. Az előbbi kategóriához tartoznak például a falak, vagy a reprezentációs terek kompozíciói, hiszen ezeket a lakók ritkán változtatják. Az utóbbihoz pedig a használat során kialakuló minden esetleges tárgye gyűtése, amely bármilyen formát felvehet. Csíkszentdomokoson láttam élelmiszerek, gyógyszerek, kozmetikumok közé vegyülni kisebb szentképeket és tárgyakat. Ez különösen igaz idősek esetén, mivel a kor előrehaladtával egyre jobban leszűkül az életterük. Amikor már egy külön reprezentációs tér rendben tartása túl nagy feladattá válik, az állandó és pillanatnyi kompozíciók egyaránt a napközben is használt ágy köré koncentrálódnak. Továbbá szerepet játszik még a korábban említett védelmi, és társaságot jelentő funkció is. Ebben a kiszolgáltatott életkorban a legintimebb közelségbe kerülnek a szent tárgyak. Még ha valaki korábban nem is volt buzgó vallásos hívő, ugyanolyan személyétől elválaszthatatlan lesz a kedvenc rózsafüzére, mint például a szemüvege. Ez a mindennapos, intenzív használatban történő bekeveredés nem a szakralitással szembeni tiszteletlenség jele.

Véleményem szerint inkább arról lehet szó, hogy a helyiek számára a hit a mindennapi életbe mélyen integrálva van. A csíkszentdomokosiak nemcsak az ünnepnapok alkalmával gyakorolják a hitüket és nemcsak a ház legmértőbb helyein adnak ennek tárgyasult kifejezést. Az életük olyan szerves és elválaszthatatlan részét

---

⁶⁸ PÓCS 2007. 387.

⁶⁹ SZÓKE 2006. 157–158.

⁷⁰ BARNA 2003. 9–10.

képezi, hogy a mindennapi rutin kiküszöbölhetetlenül újratermeli az egyszerre szent és profán tárgyegyütteseket. Az olyan eleve vegyes tárgyak, mint a szentképpel kombinált óra, vagy a csíksomlyói Máriás hőmérő külső szemlélő számára megbotránkoztató lehet, használóik figyelmét viszont még olyan hétköznapi szituációk közben is a szentség felé terelik, mint az idő vagy a hőmérséklet leolvasása. A profán így nem deszakralizálja a szent tárgyakat, hanem mint ahogyan Lengyel Ágnes és Limbacher Gábor megfigyelte a palócok esetében, az erős hit által szakralizálódhatnak a profán tárgyak. A legegységesebb példa erre a rádió, amely modern elektromos készülékként eredetileg egyértelműen profán tárgy. Épp Csíkszendomokost alapul véve írt az erdélyi Mária Rádióról és hatásáról tanulmányt Fábrián Gabriella.⁷¹ Ebben láthatjuk, hogyan válik az adóval együtt a vevőkészülék a szakrális kompozíciók szerves részévé, esetenként pedig központi elemévé. Érdekes modern jelenség továbbá a szakrális tér kiterjesztése a virtuális térre. Egy középkorú csíkszendomokosi nő súlyos betegségéből való gyógyulása után egy olyan Facebook csoportot hozott létre, ahol naponta szent képeket és imákat oszt meg.

Maga a számítógép, amelyről ezt végzi eredetileg szintén tisztán profán tárgy, viszont szakrálissá válik a rajta végzett tevékenység által. A készülék szakrális szerepét egyértelműen jelzi, hogy épp egy szakrális kompozíció alatt kapott helyet. Az interneten keresztül számos látnok története vált ismertté a faluban, széles körben elterjedtek még a házilag nyomtatott vagy fénymásolt Medjugorje-i Mária üzenete, vagy a főleg a skapulárés társulatokhoz kötődő *Jézus a mi Megváltónk* kép. Ezeket gyakran társulatvezetők osztják ki, imaalkalmakon cserélhetik.

Használat és funkciók

Már a korábbi fejezetekben is tettem említést a tárgyakhoz kapcsolódó gyakorlatokról. Ezek számbavétele hasznos szempontokkal gazdagíthatja a csíkszendomokosi szakrális terekről tett megállapításaimat. Az egyes kompozíciók és hozzájuk kötődő gyakorlatok viszonylag jól elkülönülő funkciók szerint csoportosíthatók. Ezek között nem állapítható meg hierarchia, nincs a kultikus tereknek egyértelműen megállapítható elsődleges funkciója. A szent terek kialakításának módja és az itt végzett gyakorlatok esetében a legfőbb meghatározó tényező a szakrális kompozíciókat kialakító család vagy egyén saját motivációja. Kutatásom tapasztalatai alapján öt ilyen kisebb-nagyobb átfedésben lévő funkciót különítettem el, melyek a következők: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése. Ezek többnyire együttesen jelennek meg, mégis kiolvasható marad a kompozíció létrehozójának szándéka.

---

⁷¹ FÁBIÁN 2018b.

Dekoráció és reprezentáció

Pozsony Ferenc tanulmányában a szakrális tárgyak halmozásának indokaként a divatot és nem a mély vallásosságot nevezte meg. Ez több tényezőre visszavezethető, ezek közül az egyik a földtulajdon értékének csökkenése, mely által az otthonok váltak a vagyon kifejezőivé.⁷² Iancu Laura is alapvető fontosságúnak tartja a dekorációs igényt,⁷³ Pócs Éva pedig a védelmi funkció mellett épp a reprezentációs szerepről ír a legtöbbet.⁷⁴ Egy csíkszentdomokosi férfi szavai is megerősítik mindezt: *A csóré falat nem nézheti az ember!*⁷⁵ Az otthonok szakrális jelképekkel történő ellátása egyesek számára alapvető követelmény:

*Milyennek gondolja azokat a házakat ahol egyáltalán nincsenek kint ilyenek?
Hát milyennek gondolom. Ott nincs es boldogság és nincsen semmi ilyen élméletel.*⁷⁶

Az ezeket mellőző háztartások lakóiról egy buzgó vallásos idős nő a következőképp nyilatkozott: „*Azok farizeusok!*”⁷⁷ Természetesen ennél megengedőbb állásponttal is lehet találkozni, egy hasonló korú szintén erős hitű nő szeretettel beszélt az egyik barátnőjéről, aki másképp érzett a tárgyakkal kapcsolatban:

*Megpróbálta, hogy ő is egy olyan oltárkát [hoz létre], no de nem ment. Mondom nem baj, nem szabad, akkor magadban végezzed az imádságot.*⁷⁸

Tehát az ő értékrendje szerint a hit az igazán fontos és nem a tárgyak.

Védelem és segítség

Detrichné Török Zsuzsanna moldvai csángók között végzett kutatása szerint a kultikus tárgyak esetében nem az esztétikai szempont a meghatározó, ehelyett egy praktikus-funkcionális indok, a tér megszentelése.⁷⁹ Pócs Éva ezt a védő szerepet tartja az elrendezést alakító elsődleges tényezőnek: „A szentek képmásainak mint védelmi rendszernek a szerepe még világosabb, ha e magányosan élő öregekre gondolunk, akik a hirtelen haláltól vagy az éjszakai démontámadásoktól való félelmükben sokszor fordulnak esti imáikban a képmások szentjeihez és különösen Szűz Máriához.”⁸⁰ A gyimesi házakban ezért kerülnek szentképek törvényszerűen az ágyak, ajtók, ablakok fölé, sokkal inkább védő amulettek ezek mint kultusztárgyak. Csíkszentdomokosra is többnyire érvényesek ezek a megállapítások, az ágyak fölé mindenképp kerülnek szakrális tárgyak, azonban itt az ajtók és ablakok fölé helyezés nem jellemző. A védelmi szerep egy egyedül élő idősebb nő esetében volt a

---

⁷² POZSONY 1997.

⁷³ IANCU 2013. 317., 329.

⁷⁴ PÓCS 2007.

⁷⁵ 60 éves férfi, 2018. 08. 28.

⁷⁶ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

⁷⁷ 78 éves nő, 2018. 08. 30.

⁷⁸ 78 éves nő, 2018. 08. 30.

⁷⁹ DETRICHNÉ 1990. 223–224.

⁸⁰ PÓCS 2007. 406.

legegyértelműbb. Ő egy lidércnyomásos álom után vette körbe az ágát szakrális tárgyakkal, amit konkrétan meg is fogalmazott:

Ezeket én hittel tettem ki. [...] Bizony-bizony támad az ördög és akkor én hiszek benne, hogy itt vannak. [...] Én úgy érzem, hogy ez az én szentélyem, és ők tényleg segítségemre vannak, ezért raktam ki.

A kompozícióban több Szent Mihály arkangyal és Szent Antal kép is található, hozzájuk a védelem miatt rendszeresen imádkozik. A további védelem biztosítása érdekében az ágya végénél egy palackban szenteltvizet tart, mellyel lefekvés előtt mindig behinti az ágát.

Szent Mihály arkangyal védelmez. [...] És itt a szenteltvizem [...] én meglocsolom mikor kell a házat vele és az ágat es. Este mielőtt fekszem le az ágamat bélocsolom. Vékonyan, minden este, én nem törődöm, hogy mi lesz, nem idegeskedem magama, hogy meg tud-e támadni vagy nem.⁸¹

A szenteltvizet tarthatják kerámia vagy műanyag szenteltvíztartóban, egyszerű vagy Lourdes-i Mária alakját formázó műanyag palackban. Valamelyest ehhez a funkcióhoz kapcsolódik az új tárgyak megáldásának gyakorlata. Ez történhet a csíksomlyói szerzetesek által, akiktől kérhető a kegytárgyboltban vásárolt portékák megáldása. Amikor erre nincs lehetőség a hívők maguk is megáldhatják a tárgyakat úgy, hogy a csíksomlyói Mária szobor lábához érintik. Egy középkorú nő arról mesélt nekem, hogy kihelyezés előtt minden új kegytárgyat megáld ezzel a módszerrel.

Hát legyen megszentelve szenteltvízzel [...]. Általában ha olvasót, valami olyant veszek, ehviszem Csíksomlyóra, oda a Máriához, a Máriának a lábához érintem oda.⁸²

A szenteltvíz mellett más szentelmények is védelmi funkciót látnak el. A szentelt gyertyát leginkább a különösen vészterhes időszakok alatt gyűjtják meg, a szentelt barkát, *pimpót* pedig a vihar eloszlatásáért dobják tűzbe mind a mai napig Domokoson.

A terepmunka során vizsgált tárgyak közül az egyik legrégebb is ehhez a funkcióhoz kötődik. A legidősebb adatközlő otthonában egy őrző angyal kép volt kihelyezve. Ezt még szüleitől örökölte, akik gyermekkorában a munka miatt nem tudtak rá és testvéreire kellőképp odafigyelni, viszont úgy érezte az angyal rájuk is vigyáz.⁸³

Számos házban megtalálható a *Jézus, a mi Megváltónk* feliratú fénymásolt kép. A hátoldalán szereplő *Békefelhívás* szövege szerint „Ez a kép a mai napi[g] az egyetlen hiteles, valós Jézus Arc.” továbbá „Ez nem csodatévő kép, hanem békét sugárzó, amely ezreknek hozott lelki megnyugvást, ami magában is valós csoda.” Ezt a képet láthatjuk például a 8. képen, egy idős nő pedig az óvó-védő szerepe miatt otthonának minden helyiségébe kihelyezte. Rendkívül népszerű tárgytypus még a fluoreszkáló Fatimai Mária szobor. Egyesek talán szentségtörésként értékelnék ezt,

---

⁸¹ 68 éves nő, 2018. 08. 27.

⁸² 64 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸³ 88 éves nő, 2018. 08. 31.

a megkérdezettek számára viszont megnyugvást és biztonságérzetet ad, ha az éjszakai sötétben is rátekinhetnek.

Az otthonokon kívül is szent védelmet jelent a magukkal vitt vagy az autó visszapillantó tükrére akasztott rózsafüzér. Ennél is közelebbi védelmet szolgáltat a folyamatosan a testen viselt skapuláré, vagy skapuláré érem. A kármelita szerzetesektől eredő gyakorlat szerint a folyamatos viselése az Isten előtti állandó jelenlétet, szüntelen imádságot jelképezi. Aki életében és halálakor is a skapulárét hordja, elkerüli a kárhozatot és rövidebb időt kell a tisztító tűzben töltenie.⁸⁴ Nemcsak védelmet, hanem segítséget és szerencsét is várnak a kultusztárgyaktól. Különösen igaz ez azon szentek esetében, akik életük során hozzájuk hasonló nehézségekkel küzdöttek meg.

Megemlékezés és az elhunyttal való kommunikáció

A védelmi funkció is részben jelen van abban az esetben, amikor a szakrális kompozíció az elhunyt családtagokra való megemlékezést szolgálja. Leginkább ezeknek a családtagoknak készítenek nagyméretű portrét, melyek a szoba dekorációjában hangsúlyos ponton kapnak elhelyezést. Ez megegyezik azzal a gyakorlattal, amit Pócs Éva figyelt meg. Ekkor a kihelyezett tárgyak nem a család, hanem elsősorban a holtak túlvilági védelmét szolgálják. Lehetőséget ad az ilyen céllal létrehozott kompozíció a megemlékezésre, és az elhunyttal való kommunikációra. Egy családanya, aki két gyermekét is elvesztette a következőket mondta:

Hát ők mindig közöttünk vannak, tehát ők nem úgy távoztak el, hogy teljesen az életünkéből. Hanem így éljük meg, úgy próbáljuk megélni, hogy közöttünk vannak, csak éppen nem érzékelhetően. Néha-néha csak úgy gondolatban, hát nemcsak gondolatban, mert azért az ő segítségük elég gyakran kérjük, ezért feltétlenül a családi szentélyben a helyük. [...] Itt vannak tulajdonképpen az életünk legfontosabb személyei, vagy az életünknek az értelmei is tulajdonképpen? Csak hogy, hát őket csak így mint fénykép, vagy mint emléktárgyak tudjuk megjeleníteni. Tudjuk, hogy a túlvilágon ott vannak, vagy akár itt jelenleg is itt vannak az életünkben, de a mi korlátaink csak ideig jutnak el, így tudjuk látni őket. Lélekben tudunk kommunikálni, egyesülni, de fizikailag csak. ennyi.⁸⁵

Ahogy a szentek esetében teszik, imádságon keresztül, lélekben kommunikálnak szereteteikkel, épp úgy, mint Gyimesközéplokon.⁸⁶ Részben ezt a célt, és a veszteség okozta fájdalom enyhítését szolgálhatja az a törekvés is, hogy a képmáson keresztül szimbolikus módon bevonják az elhunytat a család életébe, például amikor a képmások közelében tartják meg az egyes családi eseményeket.

---

⁸⁴ DIÓS 2007. 167.

⁸⁵ 50 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸⁶ PÓCS 2007. 397.

Szimbolikus társaság

Nemcsak a családtagok, hanem a szentek képei is szimbolikus társaságot jelenthetnek. Erről Iancu Laura írt a magyarfalusiak esetében,⁸⁷ itt is megfigyelhető az egyedül élő idősek körében. Adatközlőim is beszámoltak arról, hogy valamelyest enyhítik számukra a magányt, élhetőbbé teszik a környezetüket.

*Mikor nem tudok elmenni a templomba akkor ott vagyok [a képeknél] és az Úrjézus örökké velem van és [...] és segít, nagyon sokat segít. És Mária is nagyon sokat segít, ez visz engemet az imákba is. Nagyon sokat imádkozok és hiszek is.*⁸⁸

Különösen közelinek érzik magukhoz a velük azonos nevű szenteket.⁸⁹ Egy ruhaboltos nő ilyen segítő szerepről számolt be.

*Szent Erzsébet pedig, Erzsébet vagyok, őt választottam, a védőszentem. És vele különösen olyan kapcsolatom van, hogy segít a ruhagyűjtésben. És jobban odafigyelek, hogy hova menjen inkább az az adomány. Hogy imába lekérem és akkor úgy vagy az a személy jó be az üzletbe, vagy megszólitom és elfogadja. Ez így működik.*⁹⁰

Egy idős nőtől megkérdeztem, hogy érezné magát, ha egy olyan házban kellene laknia, ahol nincsenek kint szentképek, azt válaszolta: *Üres lenne [...] mint egy kórház.*⁹¹ Ez többek között szintén a környezet emberközelibbé tételének igényét jelenti. Ugyanígy a magányt enyhítheti a rádió. Fábíán Gabriella kutatása alapján kiderült milyen jelentős szerepet tölt be a helyiek életében az erdélyi Mária Rádió. A magányos időseknél gyakran egyedül ez szolgáltatja az emberi hangot, vannak akik éjjel-nappal bekapcsolva hagyják.⁹²

Templom helyettesítése

Az idősek, betegek, mozgásukban korlátozottak esetleg nem tudnak önállóan eljárni a falu templomába. Ezért a templom pótlása is lehet egy olyan funkció, amelyet ezek a szakrális kompozíciók elláthatnak. A legtöbb esetben ez az imavégzés helye, ennek tárgyiasult jelei az imaszövegekkel ellátott képek, imakönyvek, imafüzetek. Iancu Laura az imafüzetek, rózsafüzér titkok templomi liturgiát helyettesítő szerepéről írt: „Különösen az idősek körében elterjedt hit, hogy a rózsafüzér a »legfontosabb imádság«, ami a mozgáskorlátozottak számára a misével egyenértékű vallásos cselekménynek számít.”⁹³

Nemcsak a nyomtatott, hanem egyéb médiumok is szolgálhatnak pótlékként, így például a rádió. A 24 órán keresztül egyházi műsort szolgáltató Mária Rádió

⁸⁷ IANCU 2013. 327.

⁸⁸ 64 éves nő, 2018. 08. 26.

⁸⁹ 68 éves nő, 2018. 08. 27.; 56 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹⁰ 51 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹¹ 80 éves nő, 2018. 08. 28.

⁹² FÁBIÁN 2018b. 8–10.

⁹³ IANCU 2013. 265.

rendkívül népszerű Csíkszentdomokoson, sokan hallgatják, szépnek és tartalmasnak ítélik. Vannak, akik ennek az adónak a hallgatására külön készüléket tartanak fenn, ebben az esetben Mária Rádiónak nevezik magát a készüléket, nemcsak az adót. Sokaknál folyamatosan szól, éjszaka is lehalkítva vagy egy kisebb készüléket a párna mellé helyezve. Az egész napot szervezheti: reggel az itt közvetített egyházi énekekre ébrednek, napközben és éjjel a közvetítéssel közösen mondanak imát. Ilyenkor bekerülhet a ház legfőbb szakrális kompozíciójának központjába. Számukra a Mária Rádió a körülötte elhelyezett kultusztárgyakkal válik a templom pótlékává, a helyi liturgiát pedig az éppen aktuális élő közvetítés helyettesíti.⁹⁴

Nem nevezném külön funkciónak, inkább csak érdekes példa a következő. A korábban említett ruhaboltos nő az üzlete bejárata mellett kisebb szakrális teret alakított ki. Néhány kisméretű szentképből állított össze kompozíciót, melyhez az idősek számára kis széket helyezett el. Itt lehetőségük van pár percre leülni pihenni, beszélgetni. Egy palacknyi szenteltvizet is kéznél tart, hogy a látogatók fájós tagjait bekenegthesse vele.

Összegzés

A Csíkszentdomokoson végzett egy hétnyi kutatómunka során egy buzgó vallásos közösség képe rajzolódott ki előttem. Az otthonok szakrális tárgy együtteseinek vizsgálata során kevésbé tűnt meghatározónak a Gunda Béla és K. Csilléry Klára által leírt kultikus-profán tértagolási hagyomány. Szinte teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy a mai csíkszentdomokosi otthonokra nem jellemző a szent és profán tér vagy tárgyak elkülönítése. Ehelyett a szakrális és profán tárgyak különböző tárgyegyütteseket, kompozíciókat alkotnak. A hagyomány meghatározó szerepének megszűnése után más elvek, törvényszerűségek mentén jönnek létre ezek, fontos azonban kiemelni, hogy nem kizárólag a reprezentációs célokat szolgáló terekbe kerültek. Ugyan gyakran találkozhatunk itt gondosan kialakított kompozíciókkal, azonban a tisztaszoba célja a reprezentáció és az emlékek őrzése, az élő kultuszok tárgyai a mindennapokban használt terekben kapnak helyet. Így nemcsak kiemelt, vagy tisztelt helyeken találkozhatunk szakrális tárgyakkal, ugyanúgy felfedezhetjük őket a hűtők, vagy a mikrohullámú sütők tetején, a konyhapult fölötti polcokon, telezsúfolt kredencekben.

A családi fényképek és a különböző identitásjelzők szinte törvényszerűen vegyülnek a szakrális tárgyak közé. Egy egymás mellé halmozó tendencia jellemző, ahol a régebbi, esetleg divatjamúlt tárgyak sem kerülnek ki a kompozíciókból, legfeljebb átengedik a fő helyet az újabbak számára, amely magatartás a megőrzésnek kedvez. A tárgyak értelmezése és elrendezése is szorosan személyhez kötött. Nagyban függ az egyén motivációjától és ízlésétől milyen kompozíciókat hoz létre, másrészt a rá jellemző mindennapi rutin is jelentős szereppel bír a tárgyegyüttesek spontán módon történő kialakulásában. Mindennaposak az élelmiszerek, gyógyszerek, kozmetikumok közé vegyült kisebb szentképek és

---

⁹⁴ FÁBIÁN 2018b. 10–12.

tárgyak. Különösen az idősök esetén, mivel a kor előrehaladtával egyre jobban leszűkül az életterük, ilyenkor az állandó és pillanatnyi kompozíciók egyaránt a napközben is használt ágy köré koncentrálnak. A mindennapos, intenzív használatban történő bekeveredés nem a szakralitással szembeni tiszteletlenség jele. A vallásosság az életük olyan szerves és elválaszthatatlan részét képezi, hogy a mindennapi rutin kiküszöbölhetetlenül újratermeli az egyszerre szent és profán tárgye gyűtéseket. A profán így nem deszakralizálja a szent tárgyakat, hanem az erős hit által szakralizálódhatnak a profán tárgyak akár a rádió és a számítógép is.

Az egyes kompozíciók és hozzájuk kötődő gyakorlatok viszonylag jól elkülönülő funkciók szerint csoportosíthatók. A szent terek kialakításának módja és az itt végzett gyakorlatok esetében a legfőbb meghatározó tényező a szakrális kompozíciókat kialakító család vagy egyén saját motivációja. Kutatásom tapasztalatai alapján öt ilyen funkciót különítettem el: dekoráció és reprezentáció, védelmi és segítő szerep, megemlékezés és elhunytal való kommunikáció, szimbolikus társaság, templom helyettesítése.

A csíkszentdomokosi otthonok szakrális kompozíciói ugyan nem szigorú szabályszerűségeket követve jönnek létre, viszont minden esetlegességük ellenére egyértelműen tükrözik a helyiek hitét. Nemcsak az idősök, hanem a fiatalabb generációk is mélyen vallásosak. Mindenképp érdemes lesz figyelemmel kísérni milyen tárgye gyűtéseket hoznak létre az újabb kultuszok, stílusirányzatok vagy technológiai eszközök megjelenése után.

Irodalom

BALÁZS Lajos (szerk.)

2006 *Csíkszentdomokos*. Csíkszentdomokos: Márton Áron Humanitárius Egyesület Csíkszentdomokosért – Hargita Megye Tanácsa.

BARNA Gábor

2003 *Egy szent raktár*. Tárgyak, szimbólumok, kommunikáció. Szeged: Néprajzi Tanszék.

2015 A szakrális környezet tárgyai Kunszentmártonban. In Barna Gábor – Hegedűs Krisztián – Pusztai Gabriella (szerk.): *Tanulmányok a 18–20. századi Kunszentmárton vallási életéről*. Szeged: MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 163–169.

BARTHA Elek

1984 *Házkultusz*. A ház a magyar folklórban. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék.

BÁRTH János

2006 *Jézus dicsértessék!* A székelyszéki hegyi tanyák népének vallási hagyományai. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeum Szervezete.

DETRICHNÉ TÖRÖK Zsuzsanna

1990 Kultúra és szakralitás a moldvai csángóknál. *Szociológia III–IV*. 223–236.

DIÓS István

2007 Skapuláré. In Uő. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon XII*. Budapest: Szent István Társulat, 167.

FÁBIÁN Gabriella

1996 Az új engesztelő mozgalom elterjedése Csíkszentdomokoson. In Küllős Imola (szerk.): *Ökumenikus tanulmányok – Vallási néprajz VIII*. Debrecen: Református Doktoranduszok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciója, 305–316.

2005 A nők Csíkszentdomokos vallásos kisközösségeiben. In Gulyás Judit – Tóth Arnold (szerk.): *Mindenes Gyűjtemény II*. Tanulmányok Küllős Imola 60. születésnapjára. Budapest: ELTE BTK Folklore Tanszék, 409–419.

2018a *A Csíki-medence vallási néprajza*. (szemináriumi jegyzet)

2018b *Az erdélyi Mária rádió és hatása a székelyszéki római katolikus egyéni és közösségi imagyakorlatra*. (megjelenés alatt)

GUNDA Béla

1961 A társadalmi szervezet, a kultusz és a magyar parasztszoba térbeosztása. *A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei XVII*. 375–388.

HOFER Tamás

1983 A tárgyak elméletéhez. Felszerelések és tárgygyűttesek néprajzi elemzése. *Népi kultúra – népi társadalom XIII*. 39–64.

IANCU Laura

2007 A fotográfia változó hagyománya a moldvai Magyarfaluban. In Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 411–421.

- 2013 *Vallás Magyarfaluban*. Budapest: L'Harmattan – PTE Néprajz-
Kulturális Antropológia Tanszék.
- JUHÁSZ Antal
1997 Lakóház. In Balassa Iván (szerk.): *Magyar Néprajz. Anyagi kultúra III*.
Budapest: Akadémiai Kiadó, 139–192.
- K. CSILLÉRY Klára
1981 Szentsarok. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon IV*.
Budapest: Akadémiai Kiadó, 669–671.
- KUZMÁNYI István
2018 Az Isteni Irgalmasság kegyképeének ismeretlen története.
[https://www.magyarurir.hu/hirek/az-isteni-irgalmassag-kegykepenek-](https://www.magyarurir.hu/hirek/az-isteni-irgalmassag-kegykepenek-ismeretlen-tortenete)
ismeretlen-tortenete hozzáférés: 2019. 01. 01.; nyomtatott változat: *Új Ember*
2018. április 1–8. ünnepi szám.
- LENGYEL Ágnes – LIMBACHER Gábor
1997 *A Szent és a Profán. Népi vallásosság a Palócföldön*. Balassagyarmat:
Nógrádmegyei Múzeumok Igazgatósága és a szerző.
- MISLOVICS Andrea
2006 Szentképek a hajdúdorogi görög katolikus családoknál. In Barna
Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*. Szeged: Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszék, 200–210.
- PÓCS Éva
2001 Az asztal és a tűzhely – avagy hol van a szentsarok? In Hála József –
Szarvas Zsuzsa – Szilágyi Miklós (szerk.): *Számadó*. Tanulmányok Paládi-
Kovács Attila tiszteletére. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézete, 375–388.
2007 Kultusz, emlékezet, dekoráció. A házbelső díszítése
Gyimesközéplekon. In Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Folklor és vizuális kultúra*.
Budapest: Akadémiai Kiadó, 382–410.
- POZSONY Ferenc
1997 Egy moldvai csángó család vallásos tárgyai. *Kriza János Néprajzi Társaság*
Évkönyve V.
[http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza](http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_05/index.htm)
[_tarsasag_evkonyv_05/index.htm](http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_05/index.htm) hozzáférés: 2018. 12. 24. 18:05.
- SZÉKELY László
[1995] *Csíki ábítat*. A csíki székelyek vallási néprajza. Budapest: Szent István
Társulat.
- SZŐKE Anna
2006 Írott és képi azonosítók. A képkultusz szerepe a Versec környéki
magyarság fennmaradásában. In Barna Gábor (szerk.): *Kép, képmás, kultusz*.
Szeged: Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 146–159.

Függelék

Tárgyleltárak

Összefoglaló áttekintés az adatközlőknél számba vett tárgyakról

Összes tétel: 580

Szagrális jellegű tétel: 432

Profán tétel: 148

Szagrális jellegű kép: 173

Profán fotó: 88

Tárgytípusok szerint

Mária ábrázolás vagy kegyhelyéhez köthető tárgyak: 99

Csíksomlyói: 25

Medjugorje-i: 14

Lourdes-i: 11

Rosa Mystica: 3

Fatimai: 4

Jézus ábrázolás: 61

Szobor: 35

Rózsafüzér: 33

Feszület: 25

Biblia, imakönyv, imafüzet: 18

Gyertya: 18

Naptár (Római Katolikus Falinaptár vagy Mária Rádió Naptár): 12

Szent Antal ábrázolás: 10

Márton Áron ábrázolás: 10

Rózsafüzér titok kártyák: 7

Pápák képei: 6

I. adatközlő: 64 éves nő, egyedül él.

Ház: '70-es években épült szocialista típusház

Szagrális tételek: 28, *Profán tételek*: 23

Lakókonyha

Polcon

- Rózsafüzér (Medjugorje)
- Rózsafüzér (fluoreszkáló)
- *Elhunyt családtag fotója*
- *Elhunyt családtag fotója*
- *Unoka fotója*
- *Unoka fotója*
- *Rádió*
- Mária Szíve dísz

- Mária Szíve szenteltvíztartó
- Keresztre feszített Jézus kép
- Isteni Irgalmasság kép (háttulján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Medjugorje-i Mária kép
- Szent Antal kép
- Kis feszület (fluoreszkáló)
- Feszületkép
- Csíksomlyói Mária terítő
- Kis angyalka szobor
- Kis angyalka szobor
- Római Katolikus Falinaptár

Éjjeliszekrényen

- Jézus Szíve szobor
- Mária Szíve szobor
- Csíksomlyói Mária kép imával
- Rózsafüzér (fluoreszkáló)
- Pio atya gyertya
- *Művirágok*
- *Elhunyt családtag fotója*

Ágy fölött

- *Családi fotó (14 db)*
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Feszület
- Szűz Mária kép
- Utolsó vacsora kép

TV tetején

- Fatimai Mária fluoreszkáló szobor
- Medjugorje-i Mária dísz
- Szűz Mária dísz
- *Családi fotó*

Falon

- *Naptár*
- Feszület

II. adatközlő: 87 éves nő, társulatvezető, fiával él.

Ház: több mint 60 éves kétsoros ház

Szagrális tételek: 49, *Profán tételek*: 40

Lakókonyha

Falon

- Csíksomlyói Mária kép imával
- Lisieux-i kis Szent Teréz üvegkép (búcsúemlék)
- Jézus a jó pásztor
- Prágai kis Jézus üvegkép (búcsúemlék)
- Szent Antal üvegkép (búcsúemlék)
- *Családi fotó (5 db)*
- *Karóra alakú falóra*
- Utolsó vacsora falikép
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Római Katolikus Falinaptár

Konyhakredenc

- *Családi fotó (20-25 db)*
- *Gyógyszerek*
- *Vitaminok*
- *Illóolajok*
- *Kenőcsök*
- Húsvéti tojások
- Rózsafüzér (4-5 db)
- Szent Antal kép
- Szent Antal kép
- Szent Család szentkép
- Medjugorje-i Mária kép
- Szűz Mária szentkép
- Isteni Irgalmasság kép (hátluján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Csíksomlyói Mária kép
- Szent László szentkép
- *Varróeszközök*

Számos imakönyv, imafüzet, nyomtatott ima

Ágysarok

- Fatimai Mária szobor dobozban
- Rózsafüzér
- Rosa Mystica Mária szobor
- Rózsafüzér (fluoreszkálós)
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Lourdes-i Mária szobrocška
- Kis angyalka szobor
- *Rádió (3 db)*
- Gyertyák
- *Modem*
- *Okostelefon*
- *TV*

Feltekerve faliképek

- Szent Család
- II. János Pál pápa

Konyhaasztal

- Gyertya
- Szent Imre szentkép

Tisztaszoba

- Jézus Szíve kép (régı nagy)
- Mária Szíve kép (régı nagy)
- Jézus Szíve kép (kicsi)
- Mária Szíve kép (kicsi)
- Órzó angyal kép
- Mária kis Jézussal kép
- Szent család kép
- Jézus a vándor kép
- Mária kisgyermekkel kép
- Ádám és Éva a Paradicsomban kép
- Jézus az Olajfák hegyén kép

III. adatközlő: 50 éves nő, családaya, 8 gyermekkel.
Ház: felújított, kétsorossá bővített, tetőtérrel ellátott ház.
Szakrális tételek:37, *Profán tételek*: 14

Szoba

Schönstatt mozgalom szerint berendezett családi szentély

- Biblia
- Imakönyvek, füzetek (kb. 10 db)
- Jézus a mi Megváltónk kép
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Nagy feszület
- Kis szent család szobor
- Kis angyal szobor (4 db)
- Lourdes-i Mária szobor
- Csíksomlyói Mária kép
- Gyertya
- Gyertya
- *Elhunyt gyermek fotója*
- *Elhunyt gyermek fotója*
- Kis imalap/matricea vallási rendezvényről
- Kis imalap/matricea vallási rendezvényről
- Medjugorje-i Mária dísz
- Medjugorje-i Mária dísz
- Kraljica Mira (Mária)
- Ima a Csíksomlyói Máriához
- Barka vázában
- *Textil virágok*
- Márton Áron kép

Konyha

Falon

- *Karóra alakú falóra*
- *Fakanál, szőttes*
- Csíksomlyói búcsús kitűzők
- *Magyar zászló*
- *Magyar zászló*
- *Székegy zászló*
- *Kokárda*
- *Kokárda*
- *Kokárda*
- *Magyar címeres kitűző*
- *Magyar címeres kitűző*

Konyhakredenc

- Márton Áron kép
  - Tövissel koronázott Krisztus arc
  - *Elhunyt gyermek fotója*
  - Kis szentkép fohással
-

IV. adatközlő: 68 éves nő, egyedül él.

Ház: '50-es években épült parasztház, egyedül a tornácot záró harmadik szobát lakja

Szakrális tételek: 30, *Profán tételek*: 8

Lakókonyha

Ágysarok

- A csíkszentdomokosi templom képe
- Pio atya kép
- Márton Áron kép (4 db)
- Jézus Szíve kép
- Mária kép
- Szent Mihály kép
- Szent Mihály kép
- Havasi gyopáros, mohás kompozíció
- Dobozban nyaklánc feszülettel
- Kis szentkép fohással
- Mária Szíve kép
- Mária kép
- Mária kép
- Újságból, naptárból kivágott limai Szent Róza
- Újságból, naptárból kivágott limai Szent Róza
- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Nagyméretű Jézus arckép
- Gyertya
- Gyertya
- Nagyméretű képváltós Jézus kép: Jézus a jó pásztor - Jézus a feszületen
- *Rádió*
- *Rádió*
- Imádság Szent Rafael arkangyal közbenjárásáért, kép
- *Plüssállat*
- Isteni Irgalmasság kép (háttulján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)

Ágy másik végénél

- Műanyag palackban szenteltvíz
- Imakönyvek, imafüzetek
- *Mobiltelefon*
- *Szemüveg*
- Római Katolikus Falinaptár
- *Varródoboz*
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

Szekrény tetetjén

- Medjugorje-i Mária kép (kézzel ráírva *Ember az élet szép! Bármit hoz a sors el ne felejts élni!*)
-

V. adatközlő: 71 éves nő, korábban otthonában Charbel-imaházat működtetett.

Ház: '70-es években épült ház, nagy bővítésekkel

Szagrális tételek: 37, *Profán tételek*: 8

Konyha

Étkező asztal fölött

- Jézus a mi Megváltónk kép
- Színes Jézus arckép „Ezt vállalta értünk”
- Medjugorje-i Mária kép
- Feszület
- *Száritott rózsza*
- *Száritott rózsza*
- *Házassági fotó*
- Kézzel festett házi áldás

Asztalon

- Feszület
- Családi kép

Ablakpárkányon

- Jézus fej szobor
- Jézus Szíve kiskép
- Mária Szíve kiskép
- Gyertya (4 db)
- Keresztet vivő Jézus szoborról fotó
- *Szedett virágok*
- *Cserepes növények*

Ablak előtt kis asztalon

- Sok imafüzet, imakönyv
- Rózsafüzér titok kártyák

Egy folyosón (korábbi Charbel-imaház oltára)

- Kis házioltár, növényvel befuttatva
- Szív alakú kovácsolt vas keret
- Rosa Mystica szobor
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Skapuláré
- Gyertya (3 db)
- *Szedett virágok*
- *Cserepes növények*

Alsó elfüggönyözött polcán

- Régi imafüzetek, képek, lapok (gyűjtőhely, nem dob ki semmit.)

Hálószoza

- Szent Család falikép
- Feszület
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Szent László szentkép
- II. János Pál pápa kép
- Isteni Irgalmasság kép (hátluján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Szent Imre kép
- Medjugorje-i Mária kép

VI. adatközlő: 75 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, kibővített parasztház, hátsó szobái viszonylag érintetlenek

Szagrális tételek: 36, *Profán tételek*: 13

Hátsó lakókonyha

Ágy fölötti sarokpolcon

- Jézus a keresztfán kép
- Szentkép az oltári szentséggel
- Dürer imádkozó kezek kép
- Jézus a jó pásztor

- Rosa Mystica kép
- Színes Jézus arckép „Ezt vállalta értünk”
- Jézus Szíve kiskép
- Szent Család kis Jézussal szentkép
- Imafüzet, borítóján Szűz Mária
- *Kézkrém*
- *Szemüvegek*
- *Gyógyszerek*
- *Óra*
- Mécses
- *Családtag fotója*
- Elsőáldozási emlékkép

Asztal fölötti sarokpolcon

- Imakönyvek
- *Rádió*
- *Családi fotók*
- *Emléklap*
- Mária Rádiós naptár
- Csíksomlyói fém Mária plakett
- Márton Áron dombormű

Menye VII. adatközlő: 55 éves nő.

Hátsó hálószoba

- Csíksomlyói Mária dísz
- Régi kopott gipsz Szent Antal szobor
- Régi kopott Mária gipszszobor
- Mária szobor
- Csíksomlyói Mária dombormű
- *Házassági fotó*
- Szent Antal kép

Polcon

- *Krémek*
- *Rádió*
- *Családi fotó*
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

- Szentkép kis imaszöveggel
- Imakönyvek
- Rózsafüzér titok kártyák
- *Karóra alakú falóra*
- Jézus Szíve kép
- Mária a kis Jézussal, bárányokkal és angyalokkal hálószobakép
- Betlehemi jelenetes kép
- Rózsafüzér

Kredencen

- II. János Pál pápa szentkép
- Szent Kamill szentkép
- Szent Család kép
- Szent Család kép
- Rózsafüzér

VIII. adatközlő: 57 éves nő

IX adatközlő: a VIII. adatközlő férje, 60 éves férfi

X. adatközlő: a VIII. adatközlő anyósa, 80 éves nő.

Ház: felújított, bővített ház

Szagrális tételek: 27, *Profán tételek*: 10

Konyha

- *Dupla szív alakú óra*, egyik felében Mária kép
- Kerámia házi áldás
- Két csiksomlyói búcsús kitűző
- Barka

Konyhakredenc

- Kicsi Lourdes-i Mária szobor
- Márton Áron emlékünnepe meghívó
- *Családi fotó*
- *Családi fotó*

Mikrohullámú sütőn

- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Szent Antal dombormű
- Fatimai Mária szobor (fluoreszkáló)
- Rózsafüzér

Hűtőn

- *Születési értesítő*
- *Családi fotó*
- Szent Család hűtőmágnes
- Mária kis Jézussal hűtőmágnes
- Betlehemi jelenet hűtőmágnes
- *Szűvenír hűtőmágnes*
- *Szűvenír hűtőmágnes*

Varrósarokban

- Lisieux-i kis Szent Teréz
- Betlehemi Szent Család hálósobakép
- Jézus Szíve szentkép
- Rózsafüzér titok kártya
- Csíksomlyói emléklap
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér

Hálósoba

- Mária kis Jézussal angyalokkal, báránnyokkal hálósobakép
- Lourdes-i Mária alakú szenteltvíztartó palack
- *Házassági fotó*
- Lourdes-i Mária szentkép
- Sárlos Boldogasszony szentkép
- Ferenc pápa képe
- Oltáriszentség szentkép
- Házszenelés Szent Ferenc imája

XI. adatközlő: 81 éves nő, családjával él.

Ház: új építésű vagy felújított ház

Szagrális tételek: 19, *Profán tételek*: 11

Lakókonyha

Ágy fölött

- *Családi fotó (7 db)*
- *Fali óra*
- Jézus Szíve hálósobakép
- *Családi fotó*

- *Családi fotó*
- *Családi fotó*
- Feszület
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- Csíksomlyói nyakba akasztható kiskép
- Csíksomlyói kitűző
- Csíksomlyói kitűző
- Rózsafüzér
- Szűz Mária kis szentkép
- *Hőmérő*

Hűtőn

- Házi áldás mágnes
- Csíksomlyói Mária mágnes
- Szent László mágnes (2017 Szent László év)

Falon

- Római Katolikus Falinaptár

Konyhakredenc

- Házi áldás
- Kis Szent Antal gipsz szobor
- Mária gipsz szobor (búcsúemlék)
- Mária gipsz szobor (búcsúemlék)
- Pütkösdi Mária kiállítás prospektus

XII. adatközlő: 51 éves nő, családjával él.

Ház: felújított vagy új építésű ház, első szobája üzlethelyiség

Szakrális tételek: 21 *Profán tételek: 7*

Üzlethelyiség

Pult mellett, mögött a sarokban

- *Rádió*
- *Iratok*
- *Elsősegélydoboz*
- *Irodaszerek*
- Szentkép fohással

- Szent László szentkép
- Oltáriszentséges szentkép
- Medjugorje-i Mária kiskép
- *Táncsoport fotók*
- *Házassági fotó*
- Medjugorje-i szenteltvíztartó
- Szenteltvíz műanyag palackban

Konyha-nappali

- Lisieux-i kis szent Teréz kép
- *Családi fotó*
- Szent Erzsébet szentkép
- Lourdes-i Mária szentkép
- Szent Ferenc kép
- Stigmás kéz kép
- Jézus az Olajfák hegyén szentkép
- Sárkányölő Szent György szentkép
- Szent Mihály arkangyal szentkép
- Medjugorje-i Mária szentkép
- Trojka ikon
- Rózsafüzér titok kártya
- Rózsafüzér titok kártya
- Pio atya kép
- Igés kártya

Falon

- Feszület
- Medjugorje-i Mária üzenete 2017 augusztus

XIII. adatközlő: 77 éves nő, egyedül él.
 Ház: '70-es években épült szocialista típusház
 Szakrális tételek: 50, *Profán tételek*: 10

Lakókonyha

Asztal

- *Gyógyszerek*
- Gyertya
- Csíksomlyói Máriás asztali *hőmérő*
- *Váza, virág*

Kredenc

- *Kötegyeni családi fotó*
- Angyalos gyertyatartó
- Lourdes-i Mária szentkép
- Lourdes-i barlangos világítós Mária dísz tárgy
- *Mobiltelefon*
- *Családi fotók*
- I. Ferenc Pápa fotó
- Fénymásolt Mária kép, mellette hosszú Mária imával
- Mária Szíve szentkép
- Kis Jézus töviskoszorúval szobrocska
- Csíksomlyói Mária kép
- Mária szobor
- Mária szobor
- Oltáriszentség szentkép
- Skapuláré
- Skapuláré
- Rózsafüzér
- Rózsafüzér
- *Kis Mikulás dísz*
- Lourdes-i Mária szenteltvizes pet palack
- Kraljica Mira (Medjugorje) Mária szobor dobozban
- Jézus a mi Megváltónk kép

Ágy körül

- Szent Család hálószobakép
- Utolsó vacsora dombormű
- Márton Áron plakett
- Mária kép
- *Házassági fotó*
- Szent Antal szentkép
- Fénymásolt modern Mária rajz
- *Házassági fotók*
- Isteni Irgalmasság kép (hátulján az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Nagy feszület

Pult az ágy végénél

- Imakönyvek
- *Étel alapanyagok*
- *Mikrohullámú sütő*

Falon

- „Jókívánság” című ima fatáblán
- Mária a gyermekkel kis kép fából

Első szoba

- Mária kis Jézussal, báránnyal hálósobakép
- Mária kis Jézussal fák alatt
- Feszület
- Kis Mária szobor
- Jézus Szíve kép
- Márton Áron kép
- Villogós Jézus a jó pásztor kép
- *Családi fotók*
- Márton Áron szentkép
- Márton Áron szentkép
- Isteni Irgalmasság kép (hátról az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére)
- Első misei emlékkép
- Csíksomlyói Mária kép

Kredenc

- Jézus a mi Megváltónk kép
- II. János Pál pápa kép
- Szent Mihály arkangyal szentkép

Második szoba

- Mária kis Jézussal textil falikép
- Mária Szíve hálósobakép
- Feszület

TV alatt

- Mária kép
- Jézus a mi Megváltónk kép

Nyakában hordja

- Lisieux-i kis Szent Teréz képes rózsafüzér

XIV. adatközlő: 78 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, bővített ház

Szagrális tételek: 57, *Profán tételek*: 2

Hátsó szoba, tisztaszoba

Kredenc

- Isteni kegyelem kegyképe
- Jézus szentkép
- Ifjúság éve szentkép 2018
- Mária gyermekkel szentkép
- Szentkép fohással
- Márton Áron szentkép
- Templom fotó
- Templom fotó
- Keretben keresztút 14 stációját ábrázoló 14 kis szentkép
- Mária gyermekkel (Botticelli) kép
- Angyalka szentkép
- Szent Imre szentkép
- Angyalka kép
- Jézus szentkép
- Trojka ikon
- Egyéb szentkép
- Első misés emlékkép
- Szentkép egy szárnyasoltárról
- Szent Mihály arkangyal szentkép
- *Óra*
- Gyertyák

Falon

- Mária Szíve kép
- Mária a gyermekkel kép
- Sárkányölő Szent György kép
- Avilla-i Szent Teréz
- Szentháromság kép
- Jézus Szíve kép
- Lourdes-i Mária Bernadettel kép
- Mária rózsafüzér királynéja
- *Családi fotók*
- Szent Mihály arkangyal kép
- Csíksomlyói Mária kép
- Mária a gyermekkel dombormű
- Plakett a csíksomlyói templomról
- Házi áldás
- Mária Rádiós naptár

- *Rádió*
- Katolikus falinaptár
- Piros kereszt
- Kék rózsafüzér
- Csíksomlyói kis zászló kitűzővel

Ablakpárkányon

- Feszület
- Szent Antal szobor
- Rózsafüzér
- Lourdes-i fluoreszkáló Mária szobor
- Mécses
- Kicsi fém Mária kép
- Kicsi fém Jézus kép
- Skapuláré

XV. adatközlő: 88 éves nő, családjával él.

Ház: felújított, bővített ház.

Szagrális tételek: 14, *Profán tételek*: 2

Újabb építésű rész, alagsori lakókonyha

Ágy körül

- Szentcsalád hálósobakép
- Mária Rádiós naptár
- Aranykeretes óra, holografikus Utolsó vacsora szentkép
- *Rádió*
- Csíksomlyói képeslap

Kredencben

- Rózsaszín feszület
- Mária Szíve szobrocska
- *Cica figura*
- Csíksomlyói Mária kép
- Rózsafüzér titok kártya
- Idősek napja emléklap

Falon

- Régi őrző angyal kép

XVI. adatközlő: 63 éves nő, férje XVII. adatközlő: 70 éves férfi.
Szakrális tételek: 13, *Profán tételek*: 1

Ház régi építésű része

Konyha-nappali

- Régi gyermek Jézus kép
- Világítós feszület
- Zarándok naptár
- Mária koronázása kép
- Szent Család hálósobakép
- Feszület
- Rózsafüzér
- *Régi családi fotó*
- Csíksomlyói Mária kép

Szoba

- Mária gyermekkel galambokkal hálósobakép
  - Csíkszentdomokosi templom festmény
  - Régi Jézus a jó pásztor kép
-

XVIII. adatközlő: 66 éves nő, családjával él.
Ház: modern építésű ház.
Szakrális tételek: 14

Szoba, könyvespolc mögött

- Feszület
- Sok vallásos könyv
- Feszület
- Feszület domborművön
- Jézus portré szobor
- Fatimai Mária szobor
- Dürer kéz dombormű/plakett
- Fém Mária szobor
- Rózsafüzér titok kártyák
- Nagyméretű rózsafüzér
- Szent Kamill kép
- Szent Kamill szobor fémből

KÉPMELLÉKLET

---

1. kép. A csíkszentdomokosi
Szent Katalin harang
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

2. kép. A csíkszentdomokosi
Szent Domonkos harang
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

3. kép. A csíkszentdomokosi
Mária Szíve harang
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

4. kép. Kereplő a csíkszentdomokosi
templomban
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

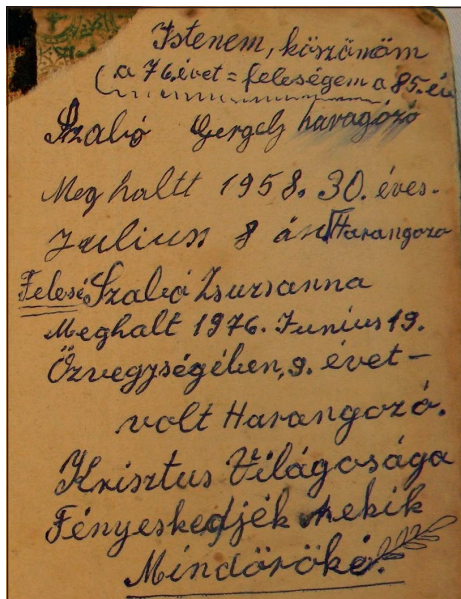
5. kép. A pásztorbükki kápolna és emlékkereszt napjainkban (fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

6. kép. A pásztorbükki csengettyű (fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

7. kép. A Szabók csengettyűje
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

8. kép. Imakönyvi bejegyzés
a Szabók harangozói szolgálatáról
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

9. kép. Szabó Gergely és családja (fotó: Fábíán Gabriella 2013.)

10. kép. Az egyházközség zászlója
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

11. kép. A Jézus Szíve zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

12. kép. A Mária Szíve zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

13. kép. A Szent Antal zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

14. kép. Nagy körmeneti és búcsús zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

15. kép. Körmeneti zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

16. kép. A Skapuláré Társulat zászlója
(fotó: Fábíán Gabriella 2013.)

17. kép. A Kamilliánus Családok zászlója
(fotó: Fábíán Gabriella 2018.)

18. kép. Márton Áron zászló
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

19. kép. A Ferences Harmadik Rend zászlójának előlapja (fotó: Fábíán Gabriella 2018)

20. kép. A Ferences Harmadik Rend zászlójának hátlapja (fotó: Fábíán Gabriella 2018)

21. kép. Búcsús zászló II.
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

22. kép. Nagy halotti zászló I.
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

23. kép. A nagy halotti zászló II. előlapja
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

24. kép. A nagy halotti zászló II. hátlapja
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

25. kép. Fekete lobogó III.
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

26. kép. A csíksomlyói búcsúba tartó csikszentdomokosi keresztalja (fotó: Fábíán Gabriella 1996)

27. kép. A visszaindulásra kész domokosi keresztalja a csíksomlyói kegytemplom előtt (fotó: Fábíán Gabriella 2011)

28-29. kép. A Pásztorbükkebe tartó csíkszentdomokosi búcsús menet 1994-ben, illetve 1999-ben (fotó: Fábíán Gabriella 1994; 1999)

30. kép. A Szent Antal napi
búcsús menet indulása
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

31. kép. Visszaérkezés a Szent Antal napi
búcsúról
(fotó: Fábíán Gabriella 2017)

32. kép. A Szent Antal napi búcsúok a Garados hegyi keresztútvégzés közben
(fotó: Fábíán Gabriella 2018)

33-34. kép. Úrnapi körmenet Csíkszentdomokoson
(fotó: Fábíán Gabriella 2017)

35. kép. Hagyományos parasztház az '50-es évektől jellemző bővítésekkel
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

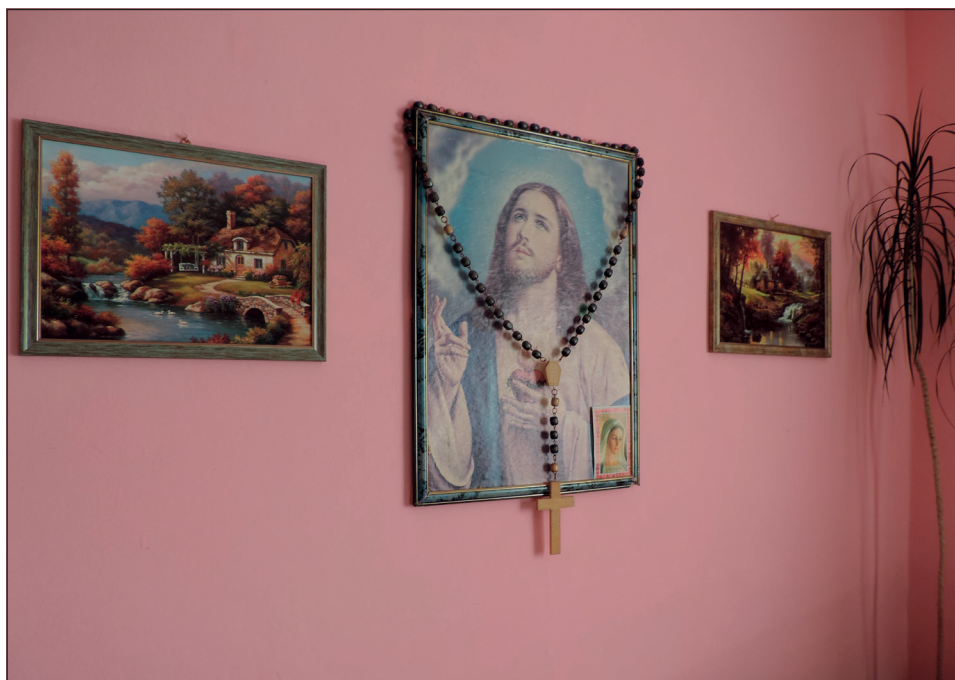
36. kép. Az „oltárka” a bal oldali kredencen. Érdeemes megfigyelni, ahogy az élettér leszűkülésének
következtében az ágy köré koncentrálódnak a szakrális és a profán használati tárgyak is
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

37. kép. Kompozíció közepén feszülettel
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

39. kép. Szakrális és profán identitásjelzők
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

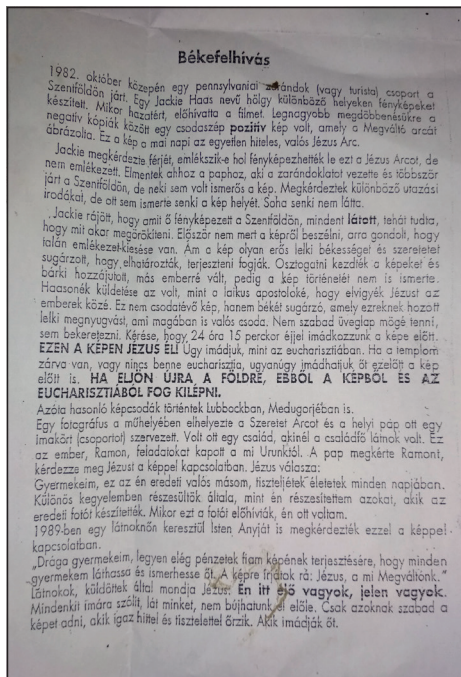
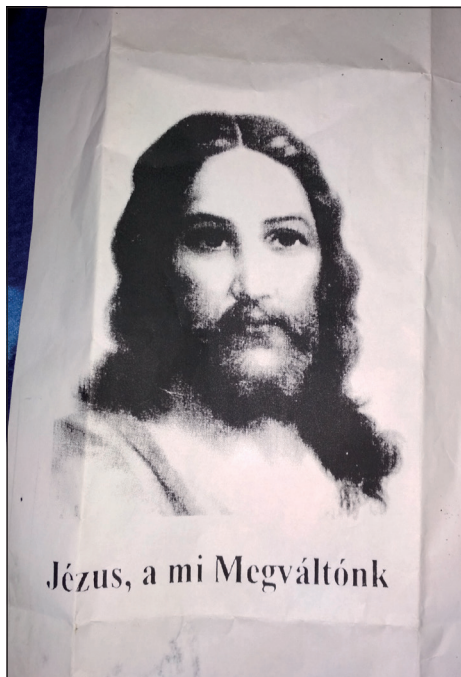
38. kép. Pusztulástól megmentett kép
(fotó: Frauhammer Krisztina 2018.)

40. kép. Szakrális és profán tárgyak a mikrohullámú sütő tetején
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

41. kép. „Mária Rádió” csíkcsomlyói képeslappal
(fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

42-43. kép. Jézus, a mi Megváltónk, több háztartásban is megtalálható ábrázolás (fotó: Frauhammer Krisztina 2018.)

44. kép. Szakrális tárgyakkal körülvevő ágy, a fő kompozícióban rádióval. (fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

45. kép. A család elhunyt gyermekei számára, a Schönstatt Mozgalom alapján berendezett házi szentély (fotó: Gyuris István Viktor 2018.)

46. kép. Üzlethelyiség Csíkszentdomokoson (fotó: Gyuris István Viktor 2018.)